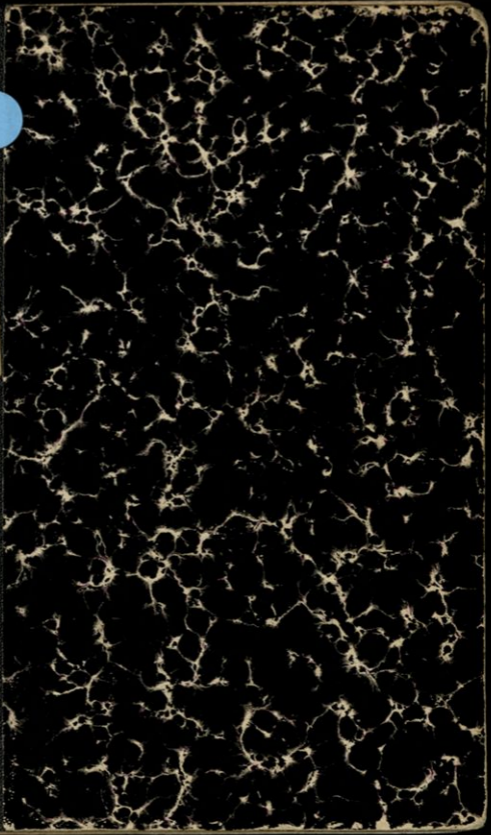

IT
134

sta,
ec,
ge
aja.

36234, II, C. e.

36234, II, C, e

1907

JOSIP KOSTANJEVEČ

IZ KNJIGE
ŽIVLJENJA

I. ZVEZEK

36234, II, C, e

IZ KNJIGE ŽIVLJENJA

JOSIP KOSTANJEVEC ◀

IZ KNJIGE ▶ ▶ ▶

▶ ▶ ▶ ŽIVLJENJA

1. ZVEZEK

ZALOŽIL PISATELJ

◀ TISKAL R. ŠEBER

V POSTOJNI 1900 ▶

030019251

VSEBINA.

	Stran
Roža	1
List za listom	49
Brez službe	71
Najsrečnejši poštar	91
Škof	111
Zakaj nisi bil mož	127
Ženitna ponudba	151

ROŽA

V popoldanski poletni sapi je vztrépetala divja trta, in skozi okna zračne verande je potegnil hladnejši vzduh. Železniški uradnik Robidnik je odmaknil polno čašo od ustnic, postavil jo trdo na mizo ter globoko zasopel, srkajoč vase hipoma nastali sveži hlad.

„Ah, to je dobro . . .“

„Ah . . .“

Zadnji „ah“ se je izvil vidno zadovoljno iz prsi zraven mize sedeče petorice Robidnikovih tovarišev. Vsi so živahneje privzdignili glave, da so se prsi bolj razširile ter se potisnile rame nekoliko bolj nazaj. A skoro nató so kakor na povelje iztegnili roke po čašah, v katerih se je penilo kakor cekin rumeno pivo, in bili so globoki požirki, s katerimi so se zdajci okrepčali gospodje . . .

V tem se je ob vhodu na verando pojavil pismo-nosec Tone. Počasi pripogibajoč se z gornjim životom

naprej, je pridrsal do mize ter oddal neko pismo davčnemu adjunktju Pircu. Oddajajoč to pismo, je pomežiknil čez mizo Robidniku, češ, tudi zate je nakaj, toda . . . bolj skrivnega; ne vem, ali ti smem oddati pred vsemi!

Robidnik je razumel ter vstal. Stopila sta s Tonetom nekoliko v ozadje. In tedaj je ta počasi izza hrbta privlekel drobno papirnato zaklopnico ter jo, nerodno se nasmihaje, izročil Robidniku.

„Nisem vedel, ali Vam smem izročiti vpričo vseh. Pa saj ni nič posebnega — vzorci brez vrednosti!“

In zopet je Tone počasi odkrevljal, a pri vhodu je še zabrnil glavo proti družbi ter potlačil svojo službeno kapo nekoliko niže na čelo . . .

Robidnik je pogledal naslov. Na znamki je bil poštni pečat komaj viden, da se ni moglo razločiti, kje je bila oddana zaklopnica. A na levici je bilo poleg naslova napisano: „Cvetica brez vrednosti“. —

Robidnik je zopet sedel na prejšnji prostor, postavil zaklopnico predse ter jo počasi odpiral. Okoli ustnic mu je krožil prisiljen smehljaj, a dolgi prsti so mu rahlo podrhtevali.

Glave tovarišev Robidnikovih so se nagnile čez mizo, in desetorica oči je bila radovedno vprta v zaklopnico . . .

Iz zaklopnice pa se je zdajci zabliščala na zelenem mahu ležeča, napol razcvetla vrtnica.

„Prince Camille de Rohan!“ vzklikne v tem hipu okrajni tajnik Vrtnik. „Ena najlepših vrtnic!“

„Res, krasna,“ viknejo vsi hkratu.

A skoro nato se pomenljivo spogledajo, in Pirc sune s kolonom tovariša Železnika, avskultanta pri sodišču.

Robidnik pa vzame počasi rožo iz zaklopnice. Njeni listi so se svetlikali kakor temnordeč žamet, a proti vrhu so se zavijali in zoževali, da so bili videti kakor drobna otroška ustca . . .

„Vzorec brez vrednosti“, zasmeje se Robidnik ter vtakne vrtnico v gumbnico na levi strani. Njegov nasmeh je bil oduren in čulo se je, kakor da je nevešča roka potegnila po razglašanih strunah. . . .

Toda družba je kmalu nadaljevala svoje prejšnje razgovore ter postajala vedno glasnejša . . .

Roža na Robidnikovih prsih pa je počasi razvijala svoje liste in se svetila kakor veliko, temno, sanjavozročje oko. Svetloba in sveži vzduh sta jo vzdramila ter oživila. —

* * *

Pozno v noč je že bilo, ko je Robidnik odklepal vrata svojega stanovanja. Za njim je stal njegov najboljši prijatelj Vrtnik, katerega je bil Robidnik povabil na kozarček žganja, predno se spravita počivat.

Stopivši v sobo, je Robidnik prižgal svetiljko ter se nehoté ozrl po roži. Toda gumbnica v suknji je bila prazna.

„Kaj vraga, izgubil? — Menda vendar ne! Gotovo mi jo je kdo ukradel! Škoda! Kako lahko bi bila dobila i ta prostora pri drugih, ki počivajo v mojem albumu! — A propos, ti nisi še videl tega mojega albuma!“

Stopil je dvakrat, trikrat po sobi, a takoj dejal:
„Naj ti ga vendar enkrat pokažem. Prosim te, sedi!“

Robidnik je postavil v tem hipu na mizo steklenico slivovke ter dve čašici. Nato je prisedel ter odprl predal. Pri kraju je ležalo nekoliko pisem, a za njimi v kotu velik, rjav zavitek z napisom: „Cvetice ljubezni“.

Ta zavitek je položil Robidnik predse na mizo. Obrnil ga je nekolikrat v roki, a potem posegel vanj z dvema prstoma, in usulo se je iz njega veliko velih, iztisnjenih cvetic. Nekatero so bile videti že stare in oguljene, a druge bolj sveže in iz poznejšega časa. Nekatero so bile kar same, a druge povezane v šopke. A vse so bile ovite z ozkimi, dolgimi papirčki, na katerih so bila napisana z rdečimi, debelimi in pokončnimi črkami različna imena.

Robidnik vzame v roko prvo cvetico. Bila je rumena teja z nežnimi lističi. Ko so se približali ti lističi luči, je bilo videti, kakor bi bili vztrepotali pod Robidnikovimi prsti.

Na najlepšem lističu pa je bilo napisano ime „Ana“.

Pri pogledu na to ime so se Vrtniku za hipec zaiskrile oči, a v istem trenutku so bile že zopet motne in brezbarvne.

Zazehalo se mu je. Položil si je plosko levico pred usta ter jeknil iz sebe nekako visoko in zateglo „aja“. . . .

„Moj Bog, to je bilo že davno, davno“, je dejal skoro potem Vrtniku. „Ako še nisi zaspan in se ti ljubi, pa ti povem to „resnično zgodbo“. Toda prej en požirek!“

Trčila sta ter izpila vsak do polovice.

„Pripoveduj“, je dejal Vrtnik ter se udobno zleknil po divanu. Roke si je podložil pod glavo ter vprl oči v strop, na katerem se je bilo vprav predramilo nekoliko muh. Začele so se leno pregibati, ena pa je pribrenčala doli ter se vedno bolj zibala proti luči.

„To je tista muha“, je šinilo Vrtniku v glavo, in nehote je ponavljal glasno in pevajoč: „muha, muha, muha!“

Robidnik pa se je naslonil v stolu nazaj, si prižgal cigareto ter začel:

„Bilo je prvo leto mojega službovanja pri železnici. Tedaj sem bil praktikant v S. — Da bi se bolj privadil novemu kraju, sem lazil ob prostem času vedno okoli. Kmalu mi je bil docela znan vsak griček, vsaka dolinica, a kmalu tudi znana vsaka količkaj čedna deklica v okolici. Mlad sem bil, čvrst in vesel kakor malokdo, naravno je tedaj, da sem si iskal tudi kakega znanstva — takole za kratek čas. Že sem si bil izbral deklico, ki mi je bila izmed vseh najbolj všeč, in sklenil sem bil, da ji o prvi priliki razodenem svojo ljubezen. Toda, prišlo je drugače! Ko sem se neki večer vračal domov mimo oddaljene železniške čuvajnice, se mi je nehote ustavila noga. Pred mojimi očmi se je vršil buren prizor. Postarni čuvaj s šepasto nogo je vihtel debelo palico nad približno osemnajstletno mladenko ter udrihal z vso močjo po njenem hrbtu. Pri tem delu se je tako zmučil, da so mu padale debele kaplje izpod modre kape. A zraven je

vpii, venomer ponavljajoč: „Čakaj, ti nemarnost, jaz ti pokažem!“ In pri vsaki besedi je padlo, padlo z vso silo. Deklica se je pod udarci krivila in tresla, a iz ust njenih ni bilo nobene besede. Zrla je topo predse ter čakala, kdaj da bode konec . . .

Tedaj sem pa pristopil jaz ter izvil starcu palico. Grozno me je pogledal, češ, kdo si upa motiti me v mojem „uradnem opravilu“? Toda, ko me je spoznal, je postal takoj pohleven ter dejal: „Ah, gospod, vi ne veste, kako — seme je to! Da, seme, seme!“ Težko je sopel, potegnil robec iz žepa ter si začel brisati pot raz obraz. Pri tem me je gledal tako čudno, a iz ust njegovih je prihajala taka sapa, da sem takoj uvidel, da je mož preveč pil.

Deklica pa se je tačas za očetovim hrbtom splazila v čuvajnico, in nisem je videl več oni večer.

„Ali vas ni sram, da tako preteplate otroka? Ako se to še kdaj primeri, vas naznanim in potem pripišite samemu sebi, ako vas doleti kaka neprijetnost!“

To rekši, sem ga pustil samega ter odšel. Slišal sem še, kako je nekaj mrmral med zobmi, a ko sem se ozrl izza ovinka, sem videl, kako je že ležal zleknjen na klopi pred čuvajnico, z obrazom obrnjen nizdoli . . .

Drugi dan po tem dogodku sem pisal proti večeru računski izkaz doma v svoji sobi. Mudilo se mi ni, zato sem delal počasi ter zraven puhal dim iz dolgocevne svoje pipe. Vsak čas so mi splavale misli kam drugam, a roka mi je napisavala posamezne številke mehansko kakor stroj. Zunaj se je solnce že pomikalo za gore, in od daleč so temneli viški z vitkimi

smrekami obraslih gričev, a pod mojim oknom je enakomerno pljuskalo valovje narasle reke. Ura je ravnokar odbila sedem.

Tedaj nekdo rahlo potrka. Še predno sem utegnil odgovoriti, so se počasi odprle duri, in v sobi je stala — mladenka. Takoj sem jo spoznal. Bila je čuvajeva hči, ona, katero je starec včeraj tako neusmiljeno pretepal. Ustavila se je pred mojo mizo ter mi pogledala v obraz s svojimi velikimi, otožnimi očmi. A kakor bi se sramovala, jih je takoj povescila. Roke so se ji začele igrati z belim predpasnikom, in drobne ustnice so ji konvulzivno podrhtevale. Videti je bilo, kakor bi jo solze dušile v grlu.

Ta čas sem jo jaz opazoval. In šele sedaj sem spoznal, da imam pred sabo nenavadno lepotico. Obraz ji je bil sicer nekoliko prepodolgast in prebled, a polt na njem je bila skoro prozorna in neke nezrazno prijetne boje. Nje velike oči so bile modre, a obrvi nad njimi temne kakor oglje. Gosti lasje so se svetlikali temno-vlažno ter obkrožali lepo obokano, ozko čelo. Stasa je bila srednjevelikega, a vitkega in bujnih udov. Reči moram, da sem bil po tem opazovanju osupel, in da me je nekaj pogrelo v prsih, ko sem videl vso to lepoto pred sabo.

In tedaj sem naglo vstal ter pristopil k njej. Roko sem ji položil okoli tilnika, sklonil se niže ter ji zrl v oči.

„Kaj si bodele mislili o meni?“

Te besede so ji komaj slišno ušle iz napol odprtih ust, in njen pogled se je tedaj srečal z mojim.

„Mislil? Kaj si hočem misliti slabega?“

„Ah, vi ne veste, kako sem vam hvaležna! In samo ta hvaležnost me je danes dovedla k vam!“

Sam ne vem, kaj sem ji dejal nato. A roka moja jo je nehote še bolj privila k sebi, in rahlo sem jo potegnil za sabo na divan.

Tedaj se je pa izvila iz mojega objetja, si popravila nekoliko lase ter dejala:

„Predno sem prišla k vam, sem vedela, kaj si boste mislili o meni. In vaše sedanje vedenje mi kaže, da se nisem motila. Vi torej menite, da imate pred seboj čisto navadno, no, kako naj se izrazim, čisto navadno – poulično dekle! In zato iztezate svoje roke, in zato vam gori v očeh oni čudni žar, ki ga – jaz sem odkritosrčna – prav dobro poznam!“

Ko sem to slišal, sem nehote povetil oči. Čutil sem se zadetega in to zelo neprijetno zadetega. Umaknil sem roke od njenega života ter mehansko začel bobnati s prsti po mizi.

Ona pa je nadaljevala: „Toda pustiva to! Kakor sem že rekla, hvaležna sem vam, in hvaležnost me je danes dovedla do vas. Toda to boste razumeli šele potem, ko vam povem nekoliko podrobnosti iz svojega življenja. Morda vas bodo zanimale, posebno še spričo tega, ker bodo popolnoma odkritosrčne in do pičice resnične. – Ali moja usta so suha, žeja me. Ali nimate morda kozarca vode v sobi?“

Postavil sem pred njo steklenico in čašo. In njeni čudovito drobni prsti so se oklenili belega stekla, in ustnice so se trepečoč približale hladni tekočini.

„Žal, da vam ne morem postreči s čim drugim“, sem dejal, da bi vsaj nekaj govoril.

Ona je zamahnila z roko ter dejala: „Hvala, ni treba!“

„Kakor veste“, je takoj nadaljevala, „je moj oče železniški čuvaj. Ni pač imenitna ta služba, a še manj imenitni so oni borni novci, ki jih donaša. Toda živeti se mora in živi se, dasi zeva siromaštvo v hišo pri durih in oknih. Tudi mi smo živeli, moj oče namreč, moja mati in jaz. Do mojega šestnajstega leta smo bili na Štajerskem blizu Ptuja. V šolo sem hodila v Ptuj in iz tistega časa hranim najlepše spomine. V naši borni čuvajnici je bilo vse v najlepšem redu. Ona mala kuhinja z nizkim in ozkim ognjiščem, oni mali sobici z razgledom črez belo planjavo, z dvema orehovima, s pisano odejo pogrnenima posteljama, z jelovo štirioglato mizo in nekolikimi slamnatimi stoli, vse mi stoji še vedno pred očmi. A v najlepšem spominu mi je pa složno življenje, katero sta živela moj oče in pokojna moja mati. Ta dva človeka sta se ljubila, kakor se malokje ljubijo zakonski, a zraven sta ljubila tudi mene. To se vam bode morda čudno videlo, taka ljubezen med navadnimi, preprostimi in neolikanimi ljudmi! Ali tu naj vam povem, da je bil moj oče kolikor toliko izobražen. Študiral je celo dvoje realčnih razredov, a razne neprilike, o katerih nerad govori, so ga vrgle v vrtinec, iz katerega se je rešil s tem, da je prevzel službo železniškega čuvaja. Tudi moja mati je bila iz boljše hiše in je prinesla očetu celo nekaj stotakov, kateri so bili na-

loženi v hranilnici za poboljšek v starosti. Tako je bila prva moja mladost prav srečna . . .

Ker sem se dobro učila, sta sklenila oče in mati na prigovarjanje mojih učiteljev, da me pošljeta na žensko učiteljsko v Maribor. Postala bi bila torej učiteljica. To mi je zelo ugajalo. S petnajstim letom sem tedaj vstopila v prvi tečaj izobraževališča in dokončala sem ga prav dobro. Oče in mati sta varčila in menda tudi že takrat načela denar, ki je bil v hranilnici.

Tu se je pa tudi končala moja sreča. Hud udarec, najhujši, kar jih more prizadeti usoda, me je kmalu potem zadel. In ta udarec je hipoma razrušil vse načrte, potrl vse nade, ta udarec je bil smrtni udarec moji do tedaj nekaljeni sreči.“

Prenehala je nekoliko ter se zamislila. Oko ji je strmelo skozi okno v daljavo, roke so ji počivale v naročju. Toda kmalu je stresla z glavo ter se obrnila proti meni. Z očmi je zamežikala, kakor bi hotela zabraniti na svetlo neki bleščeči vlagi, ki se ji je hipoma pojavila pod vehicami. Nekam hripav in trd ji je postajal glas, ko je nadaljevala.

„Bilo je nekega popoldneva v avgustu. Sedela sem za čuvajnico pod mladim orehom ter čitala Jurčičevega „Desetega brata“. Kvasova in Maničina ljubezen me je opajala, vsaka žilica mojega srca je plavala v mehkem razkošju, in slutila sem do tedaj nepoznano sladkost ljubezni. Nad manoj se je razprostiralo kakor ribje oko vedro nebo, a z oddaljenega griča me je ljubo pozdravljala bela cerkev. Položila sem bila knjigo predse na mizo ter sanjala lepe, zlate

sanje. No, to so bile zadnje sanje moje! Kmalu potem me je objela gola realnost ter zapičila ostre svoje nohtove v moje meso, in rane, ki jih je povzročila, še nišo zaceljene in menda tudi nikdar ne bodo! . . .

Prav v tistem času je moja mati na progi ne daleč od čuvajnice žela plevel, ki je semtertja silil skozi kamenje. Telo ji je bilo sključeno in glava pripognjena k delu. Proti pekočim solničnim žarkom jo je varovala temna ruta, ki je bila privezana okoli glave tako, da je delala nad čelom streho. Roka njena je švigala s malim srpom naglo semtertja in pred njo se je dvigal že dobro velik kup plevela. Ker je prav tam delala proga ovinek, sem videla vsako materino kretnjo. Tudi ona je mene lahko videla, in da me je videla, je pričalo tudi to, da je nekolikrat vstala, si zravnala otrple ude ter zraven zamahnila proti meni z rokami. Toda kmalu se je vselej zopet stisnila k tлом, in žvenket srpa, ki se je semtertja zadel ob kamen, je čestokrat prihajal na moja ušesa. Moj Bog, to njeno mahanje z rokami so bili zadnji njeni pozdravi do mene! . . .

Sama ne vem, kako je moglo to priti! Bržkone se je tudi mati moja vdala sanjam tačas, morda sem bila predmet njenih sanj celo jaz in moja sreča! Istina je, da je še vedno delala prav tik tira, ko se je že v bližini čulo prhanje in hropenje drdrajočega tovornega vlaka. Kakor velika, črna pošast se je v tem hipu prikazal izza griča sajasti dimnik in široki stroj. Videlo se mi je, kakor bi prihajal nasproti silni zmaj z odprtim, velikanskim žrelom in da mora

to žrelo nekoga zgrabiti ter ga razmleti med ogromnimi svojimi čeljustmi.

Moja mati pa se še vedno ni ganila od tira. Roka ji je še vedno mehansko segala za plevelom, in glava ji je bila še vedno upognjena nizko k tlom. Vlak pa se je počasi, vedno enakomerno ropotaje, bližal in bližal. Dolga vrsta visokih in nizkih črnih voz se je vila kakor velikanska črnopisana kača preko zarjavelih pašnikov. In vonj po dimu in premogu je že polnil obližje in segal do mene. A moja mati se še vedno ni ganila . . .

Tedaj me je pa prevzel neki blazen strah. Stala sem kakor okamenela. Hotela sem zavpiti, a nobenega glasu ni bilo iz mojih ust. Trdo so bile stisnjene čeljusti moje. Hotela sem na to mahati z rokami, a trde so visele ob meni in težke so bile, kakor bi se bile s svincem napolnile vse njih žile. A prsi moje je objel velikanski val tesnobe ter butal ob-nje z nevzdržno silo . . .

In vlak se je bližal in bližal. Že je bil oddaljen od matere moje samo nekoliko korakov. Hotela sem zamižati, ali vehice se niso dale zaklopiti. S široko odprtimi očmi sem morala gledati, kar se je imelo zgoditi. In videla sem, kako je mati moja obrnila glavo nazaj. Pomaknila se je za korak od tira ter delala dalje. Ali pri tem je bila pozabila na konec svojega krila, ki je segal tja proti tiru.

Vlak je pridrčal, konec obleke se je hipoma vzdignil v sapi, katero je povzročil . . . čula sem grozen vzklik . . . a v istem trenutku so že vozovi drčali mimo čuvajnice . . .

Moj oče pa je stal pred čuvajnico z rdečim bandercem v roki. Nemalo se je začudil, ko se je vlak neobičajno ustavil streljaj od njega.

Strojevodja in kurjač sta poskakala od stroja . . . oče je priskočil . . . a tedaj je tudi mene zapustila ona otrplost, in z groznim vikom sem pridirjala zraven . . .

Naj preidem hitro ta prizor, ki me bode preganjal, dokler bode kaj sape v prsih mojih. Pobirali so raztresene kose trupla, zadaj v jarku, v grmu, so našli odtrgano glavo. Vse to sem videla kakor v sanjah. Moj pogled je bil zastrt z gosto mreno . . . moji čuti mi niso več služili . . .

Ko sem se prav zavedela, ni bilo več vlaka na tiru, okoli čuvajnice je bilo vse tiho, grozno tiho. Na nebo je bil priplul gost, črn oblak, ki je z razkosanimi svojimi robovi segal tja nad bližnje griče, izza katerih se je že poredkoma bliskalo . . .

Pred čuvajnico na klopi pa je ležal moj oče, z glavo obrnjen nizdoli, in ni se ganil. Roki je tiščal pred obraz, in na kazalcu se mu je podolgič žarela krvava pega . . .

Tedaj je bilo prvič, da sem ga videla tako ležati. In od tistikrat leži vedno tako, bodisi po dnevi, bodisi po noči . . . vedno mu je glava obrnjena v tla in obraz zarit v roke . . .

Ostanke matere moje so prenesli v mrtvašnico ter jih drugi dan zakopali . . .“

*
* * *

Vrtnik se je na divanu nemirno obrnil ter za-
zahal.

„Prijatelj, ti si predolgočasen“, je dejal Robidniku.
„Čemu tako na dolgo in široko pripoveduješ o tako
vsakdanji stvari? Dvomim, da bi ti bila Ana, ali kako
ji je že ime, pripovedovala vse to tako na drobno in
pretirano. Rekla ti je bržkone: „Mojo mater je po-
vozil vlak, pokopali smo jo in z očetom sva ostala
sama!““

Robidnik se je čutil užaljenega. Pogledal je po
strani tovariša ter pomešal s prsti raztresene cvetice
na mizi. Nato je odgovoril:

„Res je že precej dolgo od tačas, kar se je to
godilo, vendar se še dobro spominjam, da je skoro
tako pripovedovala sama. Morda sem semtertja pri-
ložil kako besedo iz svojega, toda . . .“

„Da, da, vem, da si vedno poetično navdahnjen,
in beseda, ki prihaja iz tvojih ust, je vedno drugače
preobrnjena in preračunjena nego iz drugih. Toda
jaz sovražim vsako prenapetost in sovražim posebno
tiste pisatelje, ki hočejo s praznimi frazami poetično
čutiti in nas mamiti. In tudi ti se siliš mednje, kakor
sem zvedel! Toda to raje opusti — bolje bode zate!
— Zdaj mi pa daj še eno cigareto!“

„Na, služi se! Ako pa misliš, da si mi s tvojo
repliko zaprl sapo, se jako motiš. Toda zdaj hočem
dokončati bolj ob kratkem, saj vidim, da si zaspan!
O predmetu, ki si ga ravnokar sprožil, pa bodeva
govorila drugič. Vidi se mi, da je stvar vredna raz-
motrivanja!“

„Dobro, torej nadaljuj! Vendar naj še povem, da se mi zde današnji naši realisti kakor ona sraka, ki si je bila nabrala pavjega perja. Trohica dvomljive resnice, koš pavjega perja, oziroma zakrpanih fraz, nekoliko prešestva, nazadnje strup ali revolver, pa je epohalna povest genialnega pisatelja med svetom. In tedaj se zavihite kadilnice, roke ploskajo, srečnemu geniju pa zraste greben, da ne trpi več drugega tekmeča poleg sebe!“

Robidnik je mislil, da je treščilo vanj, tako so ga zadele te besede. Da, v resnici mu je to besedičenje „zaprlo sapo“. Poleg svojega poklica se je res bavil tudi z literaturo in je bil že nekaj realističnih črtic spraval med svet. Imel je svoje trdne nazore o realizmu in bil je prepričan, da je bodočnost zagotovljena edino le zdravemu realizmu. A bil je tudi prepričan, da vsi slovenski realisti stremijo le za njim, dasi mu neke vrste klikovstvo meče polena pod noge. In Vrtnik se mu je videl pristaš te klike! Ali Robidnikova hipna razburjenost se je kmalu potolažila. Ko je nekoliko trenutkov mirno razmišljal, je uvidel, da ima pred seboj v svojem prijatelju le — pravega naivneža, ki se še dozdej ni izkopal iz primitivnih nazorov, katere mu je vcepila reakcionarna družba nekaterih starokopitnežev. Zato ni več reagiral na te besede. Nasmehnil se je ter dejal dobrodušno:

„No, dovolj naj bode! Toda poslušaj, da dokončam, ker je že pozno! — Ana je torej nadaljevala nekako tako-le:

„Nedolgo po tem žalostnem dogodku sva se preselila z očetom s Štajerskega na Kranjsko in sicer

v čuvajnico, pri kateri ste naju videli sinoči. Tukaj se je začelo vse drugo življenje. Moj oče je postal hipomaves zamišljen. Po vse dni je prečepal za mizo ter ril z rokami po laseh. Govoril je vedno le po nekoliko besed in še te pretrgano in v presledkih. Njegovo oko je zrlo temno in bilo je, kakor bi se bilo pomaknilo nazaj, globoko pod čelo, na katerem so se v kratkem času pokazale globoke brazde. Na to, da bi me dal dalje v šolo, niti mislil ni več. Z nekotikimi suhimi besedami mi je naznanil, da mu bodem morala odslej kuhati in streči jaz, ker noče nobenega tujca v svoji hiši. S tem je bila zapečaten usoda moja. Vdala sem se bila brez ugovora, dasi mi je pamet velevala drugače, vdala samo iz ljubezni do njega! . . .

Tako sem tedaj postala dekla svojega očeta. Moj Bog, ne morete si misliti, koliko sem pretrpela, ko sem ga morala gledati dan za dnevom tako žalostnega, tako nemega in topega. Črez njegovo lice ni več šinil svetel žarek; bilo je trdo in odurno. Njegove ustnice so bile navadno trdo stisnjene in le včasih, ko sva zvečer sedela pred hišo, so se zgenile in vztrepetale. Ali beseda le ni hotela čreznje, za nekoliko hipov so se zopet konvulzivno stisnile. O pokojni materi ni govoril nikdar, njeno ime je pač spalo globoko na dnu njegovega srca. In dan za dnevom je nemo, takorekoč brez življenja opravljal svojo službo.

Nisem ga mogla več takega gledati. Vedno sem razmišljala, s čim bi ga razvedrila, s čim bi vsaj kapljico veselja vlila v njegovo dušo. Vsako željo,

ki bi jo brala v njegovih očeh, bi mu bila izpolnila z radostjo in neizmernim zadoščenjem. Ali v njegovem pogledu ni bilo želje, v njem je bila tema, v njem je bila smrt. Tesno, grozno mi je bilo vedno pri srcu, ko sem morala živeti v taki samoti, pri živem mrtvecu. In vendar je solnce božje sleherni dan še vzhajalo, svetilo, da so se bleščali diamanti po rosni travi, plulo visoko gori na obzorje ter s svojimi žarki poljubovalo in objemalo vsako božjo stvarco ter zahajalo, zlateč viške gričev in gora! . . .

Neko nedeljo sem se pa vračala od popoldanske službe božje. Pot me je vodila mimo samotne gostilnice. Nad niskimi vrati je visela uvela smrekova veja ter se zibala v vetru. Na ulico pa se je čulo veselo razgovarjanje in celo ubrano petje. Gotovo so bili tam trški izletniki, ki so se razveseljevali ter okrepčavali. In tedaj mi je šinila v glavo misel: kaj, ko bi skušala očeta pregovoriti, da bi semtertja šel v gostilnico? Morda bi se včasih nekoliko razvedril, morda bi mu izginila vsaj za hipec ona trpkost in turobnost!

Ko sem dospela domov, je ležal moj oče pred čuvajnico na klopi, zopet obrnjen z glavo nizdoli. Niti zganil se ni, ko je začul stopinje za sabo. Postala sem med vrati ter zrla nanj precej dolgo. In tedaj je gotovo moral čutiti, da je moj pogled vpert v njega. Hipoma so mu zdrsnile noge proti tlom, dvignil se je na pol ter obrnil glavo proti meni. V njegovem pogledu je bilo v tem trenutku nekaj mehkega, česar sem pogrešala že tako dolgo. In to mi je omogočilo, da sem začela govoriti. Sama ne vem, kje sem jemala

besede; prisedla sem bila k njemu na klop ter mu govorila z neko lahkoto in živahnostjo, da sem se še pozneje čudila sama sebi. Posledica je bila, da je še tisti večer odšel po stezi nizdoli ter zavil v gostilnico. Bila sem zadovoljna in srečna. Novo upanje me je navdajalo in je toliko bolj raslo, kolikor je prihajalo pozneje v noč. Z veseljem in veliko gorečnostjo sem tisti večer opravljala službo namesto svojega očeta! . . .

Zelo pozno je že bilo, ko sem začula stopinje blizu čuvajnice. A te stopinje niso bile enakomerne in trdne, semtertja je bila katera daljša, a takoj nató po dve ali tri naglo ena za drugo. Toda stopinje niso prihajale samo od ene osebe, pač pa očitvidno od dveh. To je pričalo kmalu tudi pretrgano in precej glasno govorjenje, ki se je zdajci zaslišalo. In res sta čez nekoliko časa prihrumeli v čuvajnico dve osebi, moj oče in sin sosednjega čuvaja, katerega sem bila že nekolikrat od daleč videla. V sobi sem imela luč ter sem ravno nekaj brala, ko sta vstopila. Moj Bog, kakšen je bil oče moj! Njegove oči so bile krvavo obrobljene in skoro mižeče, a obraz zabrekel in ustnice slinaste. Obleka je bila povaljana in umazana od zemlje, kapa mokra ter zmečkana.

„Hoj, hoj, dekle, mi smo mi! Nič se ne boj! Hoj, hoj! Ali imaš kaj večerje? Na dan z njo! Hoj, hoj, mi smo mi!“ Več nego desetkrat je ponavljal te besede ter si zraven venomer brisal usta. Nato se je opotekel ter privlekel stol k mizi.

„Na, tukaj sedi, primojruha, z mano bodeš jedel,“ je dejal nato svojemu spremljevalcu ter ga potisnil na

sedež. Zavrtel se je potem po sobi sam okoli sebe z razprostrtimi rokami, dvakrat, trikrat, a pri tem se je približal steni ter zadel z glavo trdo obnjo. In iz nosa se mu je pocedila kri ter kapala v gostih curkih nizdoli po njegovi obleki. Priskočila sem, posadila ga na klop ter ga umila. Sosedov sin pa je nepremično sedel v svojem kotu, topo zrl na naju ter se zraven bedasto nasmihal.

Komaj je bil oče nekoliko osnažen, že mu zopet ni dalo več sedeti pri miru. Skočil je kvišku, postavil se nekako sredi sobe ter povzdignil desnico. Takoj nato je odprl usta in poskušal peti. In s hripavim glasom je začel:

„En starček je živel tam v vinskih goráh“ . . .
Toda čez prvo vrstico ni prišel. Glas mu ni hotel več iz grla in prenehal je, kakor bi bil odsekal. A tedaj sem videla, kako so mu hipoma solze zalile oči; pogledal me je nekako čudno od strani, usta so se mu krčevito odpirala in zapirala, kakor bi bil hotel nekaj povedati . . . toda v istem trenutku je sedel k mizi, glavo položil v roke ter ostal nekoliko časa miren in nepremičen. A kmalu se je začel konvulzivno tresti po vsem telesu, začulo se je početkoma neko hlipanje, a skoro glasen, zategel jok.

Po mojem životu so začeli gomazeti mravljinci, in zazeblo me je, kakor bi bil oster sever potegnil sredi decembra. Skoro pa sem tudi začutila, da me je začelo dušiti v grlu. Bilo mi je, kakor bi mi ovijala nevidna mrzla roka železen, ozek ovratnik. Siloma sem se vzdramila ter naglo postavila večerjo na mizo.

Hotela sem tja ven, da bi bila sama, da bi mi nočni hlad pomiril razburjene živce. Toda komaj sem bila pri mizi, že sem videla, kako so se roke sosedovega sina iztegnile proti meni. Ujel je bil moje roke ter me potegnil k sebi, predno sem se dobro zavedela. In njegove oči so bile v tem hipu tako blizu mojih, da me je njih ogenj zaskel. Iztrgala sem se mu ter zbežala na plano. A komaj je razburjeno moje lice začutilo hlad nočnega vzduha, že je bil za mojimi petami on, sosedov sin.

„Kaj hočete od mene?“ sem zavpila ter hotela zopet v sobo.

Toda on mi je zastavil pot in v istem trenutku me je bil stisnil k sebi. Zavpila sem na ves glas. Ali oče moj me ni čul. Zaspal je bil trdno za mizo, in namesto joka se je glasilo sedaj venkaj glasno smrčanje. Od tod mi tedaj ni bilo pomoči. Skušala sem se iztrgati trdnemu objemu z vsemi močmi, a moje roke so bile prešibke, moje vpitje pa je zadušila roka njegova, ki se mi je bila oklenila ust. Moja zavednost je izginila, čudna omotica se me je bila polastila . . .

Ko sem se zdramila, sem videla, da sem ležala na klopi pred hišo. Nikogar ni bilo blizu . . . iz sobe pa se je še čulo smrčanje očetovo . . . Neki obup in gnev mi je napolnil srce, in prisegla sem maščevanje . . .“

Vrtnik se je na svojem ležišču zopet obrnil ter dejal: „Aha, aha! Saj sem vedel, da pride tudi do tega. Samo dolgo je bilo treba čakati!“

Robidnik ni odgovoril ničesar ter nadaljeval Anino povest:

„Naj preidem oni večer ter naj nekoliko bolj ob kratkem dokončam. Moj oče je postal pijanec. Sleherno prosto uro je prebil v gostilnici ter vsak dan prišel domov tak, da ga je bilo grdo videti. In jaz sem si morala očitati, da sem bila tega kriva neposredno jaz. Nočem vam pripovedovati, koliko sem spričo tega pretrpela prve čase, tega si niti misliti ne morete! A slednjič si je bil oče v pijanosti zlomil tudi nogo. In kaj mislite, kdo ga je tačas nadomestoval? — Sosedov sin! . . .

Moj oče je tedaj ležal priklenjen na svojo posteljo in z nogo v mavcu. Trpel je čemerno in govoril ni skoro nič. Najhuje mu je bilo, ker ni mogel več zahajati v gostilnico, ker se ni mogel napiti, da bi pozabljal, kar mu je bilo treznemu vedno pred očmi. Nekoliko se je vendar vedel odškodovati. Njegov namestnik mu je skrivaj donašal žganja. In tako se je mož počasi privadil tudi tej pijači. Ker je bilo denarja vedno premalo, začel je krušiti materino doto, in danes dvomim, da bi bil ostal še kak novec . . .

Ko sem videla, da bode namestoval očeta oni, kateremu sem prisegla maščevanje, je bila prva moja misel, da bi zbežala daleč od tod, da bi me nihče več ne videl. Ali ljubezen do očeta me je zadržala, in tako sem ostala . . .

Odkar sem bila skusila surovo silo moškega, je nastal v meni grozen prevrat. Čutila sem, da sem bila izgubila neko oporo, brez katere se ne more več živeti srečno. Prve čase sem se še lovila v nekaki temi in hlastala po nečem nedosežnem, a ko sem

mislila, da držim to nedosežno reč, mi je bila roka prazna, in zopet in zopet sem jo začela iztezati, dokler mi ni onemogla omahnila v naročje. Kakor se prikrade včasih solnčni žarek skozi oblake ter pozlati travnate bilke na senožeti, tako je včasih še zažarel žarek svetlega spomina iz moje polpreteklosti. In ta žarek je postajal gorak, in led mojega srca se je začel tajati ob krajih, a tedaj mi je vstal pred dušo oni usodepolni večer, in zopet je nastala tema, zopet je zavladal mráz! In njegove oči, oči sosedovega Jožefa — tako mu je bilo ime — so sijale v to temo kakor oči zlobnega demona. Pregarjale so me po dnevu in po noči, pri delu in počitku, bedečo in spečo. A kadar sem se jim skušala odtegniti, tedaj so se še povečale, in iz njih je plamtela pohotna vročina, in iz mraza je nastal uničujoč in pokončujoč požar. In želela sem si včasih, da bi se to žitje moje razdrobilo, da bi se razpršilo kakor vodena kaplja v vetru. Ko sem se po noči prebudila iz težkih sanj, butala sem z glavo ob zid, in moji lasje, ki so se ob takih prilikah razpustili ter viseli nizdoli čez čelo in tilnik, so bili potni, da se je cedilo od njih. Ko sem stala nekodaj v oni dolinici, kjer zija sredi med krivenčastimi gabri temno brezno, sem spustila nizdoli kamen. In nekako lahko mi je bilo, ko sem poslušala njegov ropot, ko sem čula, kako je odskakoval od štrlečih sten ter ropotal niže, vedno niže, dokler ni z votlim šumom obstal nekje v globočini. Ždela sem, da bi bila jaz ta kamen, da bi drčala jaz namesto njega tja doli v brezdhanjo temo. In nagnila sem se bila že z gornjim

telesom nad žrelo, a tedaj so se one oči zabliskale pred mano, iz njih je odsvital porogljiv in škodoželjen žar, in odskočila sem, kakor bi me bil pičil gad. In bežala sem proti domu. Prav tedaj se je bližal vlak. Kakor brezumna sem se vrgla na tir ter tesno se oprijela železja. A tedaj me je hkratu prevzel nepopisen strah. Planila sem kvišku in bila sem z enim skokom na drugi strani. Vlak je naglo drdral mimo mene. Zvečer pa sem sklenila, da moram umoriti njega, ki mi je prizadel toliko bolečin in gorja. Razmišljala sem celo noč, kako bi ta sklep svoj dovršila, a nič pametnega mi ni hotelo v razburjeno glavo. To je bilo prav tisti večer, ko si je oče zlomil nogo. No, drugi dan je prišel v hišo on — Jožef. Hotela sem bežati, hotela se skriti, a vendar sem ostala. In odzdaj mi je nekoliko dni vedno rojila po glavi misel, kako bi si pridobila strupa, da bi mu zavdala. On pa se mi je v tem približeval pri vsaki priliki. Ako je le mogel, dotaknil se je moje roke ter pogledal me v oči. Vselej sem mu jezno obrnila hrbet ter povescila pogled. Niti besedice nisem izpregovorila z njim. On pa je bil tih in miren ter mi je skušal vedno kazati svojo naklonjenost. In tako se je zgodilo da sem čez nekoliko dni opustila misel na strup. A skoro zatem sem opazila, da je Jožef nenavadno brhek mladenič. Njegov krepki, a vendar vitki život se mi je hkratu zdel prožen in skoro gosposki. In često so postajale misli moje dalje pri njem ter se bavile z njim. Čestokrat sem se početkoma zdramila in zazrla sem nov prepad pred sabo. A to le za malo časa.

Kakor me je prej misel na njega navdajala z grozo in obupom, tako mi je zdaj hipoma laskala, in kjer sta bila prej tema in mraz, nastala je zdaj svetloba in cvetje. In neki večer sva sedela roko v roki zunaj pred čuvajnico!

Poslej sva bila vedno skupaj. Živela sva kakor mož in žena. V moje srce se je naselilo neko čuvstvo, ki me je vedno tiralo v njegovo bližino. Pazila sem na vsak njegov korak, na vsako njegovo željo. In to čuvstvo se mi je videlo, da je ljubezen, nesebična, požrtvovalna ljubezen. Prišel je včasih še resen trenotek, in nekaj mi je dejalo, da je moje življenje nemoralno, življenje propalice. In ako sem bila v takih trenotkih na cesti, na poti v cerkev ali kam drugam, tedaj me je za hipec oblila rdečica, in morala sem gledati v tla. Menila sem, da so pogledi mimohitečih mladenk in žena obrnjeni name, ter da si njih usta sikajo o meni opazke. Večkrat mi je roka nehote švignila na čelo ter potegnila mimo njega, kakor bi hotela izbrisati znamenje sramote, katero sem si mislila vdolbeno vanje. Ali to so bili redki hipi. Najčešče sem se čutila ponosno na svojo ljubezen in sklepala sem, da mi ta ljubezen daje pravice do takega življenja, in da so posledice, izvirajoče iz take ljubezni, popolnoma npravne. Ako mi je Bog vcepil ta čut v srce, tedaj je tudi njegova volja, da ga ne zatiram. Ako pa ni moje življenje proti božji volji, tedaj tudi ne more biti nenravno. In vselej sem ob takih prilikah povzdignila glavo visoko, čutila sem se vzvišeno nad vse predsodke in ponosno in pomilovalno hkratu

sem zrla na ljudi, katere sem srečavala. In počasi se mi je tako omamila vest, preminilo njeno očitanje, in bila sem nekako mirna in zadovoljna . . .

Moj oče ni o mojem razmerju z Jožefom opazil ničesar. Ležal je navadno po vse dni v nekaki omotici. Pod vzglavjem je imel vedno steklenico žganja in vsak hip je dobro potegnil iz nje. Ker je moral nogo držati vedno nepremično, skušal se je včasih zvijati z gornjim životom zdaj na to, zdaj na ono stran, a pri tem so nastale bolečine. Tedaj je navadno najprej trdo stisnil čeljusti, a potem se je usula iz njegovih ust ploha kletvic, in divjal je ter vpil po cele dneve. No, slednjič je le ozdravel, a noga mu je bila krajša, in od tistikrat šepa. Tudi postarala ga je bolezen. A zdravniki so ga spoznali vendar še sposobnega za službo, in tako jo je zopet moral nastopiti . . .

Od nas pa se je poslovil Jožef in kmalu nato dobil službo čuvaja na Reški progi. Ko se je poslavljal, mi je obljubil, da me v kratkem poroči . . .

Ostala sem tedaj sama s svojim očetom. Ta je živel kakor prej, vedno je bil vinjen in omoten. Z mano je govoril malo, kvečjemu me je preklinjal, včasih je celo že priletelo kaj okoli mojih ušes. A jaz sem vztrajala pri njem, neka čudna moč me je zadrževala, da nisem odšla kam po svetu. Korenine moje ljubezni do starišev so bile pač globoko v mojem srcu, in ni jih moglo niti izruti moje divje življenje!

Tako so potekali dnevi. Kako so bili dolgočasni in pusti! Moje misli so vedno plule okoli njega, ki je bil odšel. Ako je po noči zašumelo listje za hišo,

prisluškala sem ter menila, da prihaja on. Privzdignila sem glavo ter izbulila oči. A zunaj se je polegel šum, moja glava pa je postajala vroča, in žile na sencih so mi razbijale. In razočarana sem zopet zarila obraz v blazino ter se premetala nemirno semtertja, še dolgo v noč. Črez nekaj dni pa sem postala mirnejša in mislila sem trezneje. Nehote sem začela razmotrivati svoje zadnje življenje. A dasi sem se skušala prepričati, da je bilo pravilno, vendar mi nekaj ni bilo prav. Prav na dnu duše je kmalu začela tleti neka iskrica spoznanja, ki je sleherni dan rasla in rasla. In zopet sem postala nemirna, a zraven se me je lotila neka do tedaj nepoznana plašljivost. Zdelo se mi je, da me nekdo vedno zalezuje, a iz kotov v izbi sem zlasti po noči menila slišati zlobno režanje nevidnih duhov. Ves ta preobrat je učinila njegova odsotnost. Ako bi on bil v moji bližini, tedaj bi bilo bolje, vse to bi izginilo, in bila bi srečna. Sto in stokrat sem si to ponavljala. In ko nisem mogla več prestati, tedaj sem sklenila, da zapustim celo očeta ter pojdem k njemu, ki je edina moja sreča. Začela sem skrivaj pospravljati svoje reči. Na dnu moje skrinje je bil že pripravljen sveženj obleke, a v robcu je bilo zavitih nekoliko desetic, ki sem si jih bila pritrgala od ust. A dasi me je gnalo tja v daljo z mogočno silo, vendar sem še mudila. Kadar sem od strani pogledala svojega očeta ter videla njegovo preperelo kožo, njegov trdi, nepremični obraz in že precej vpognjeni njegov tilnik, tedaj se mi je noga ustavila, in preplulo me je usmiljenje. Tako sem odlašala od

dne do dne, a zraven sem trpela grozno. Nikjer nisem imela miru, nikjer nisem mogla dolgo ostati na enem mestu. Ako sem sedla za mizo ter vzela v roko kako delo, privzdignila me je takoj neka moč in vrgla sem vse od sebe ter bežala ven na zrak. Ako sem bila zunaj in je hladna sapa ovevala moja lica, tedaj se mi je zazdelo, da me ta sapa reže kakor oster nož, in hitela sem v sobo. A tu mi je bilo presoparno, obleka mi je bila preozka in pretesna ter me je dušila. In strgala sem jo raz sebe ter omahnila na posteljo. A postelja je bila premehka, od nje je izhlapevala pohotnost, in planila sem kvišku ter se spustila na gola kolena pred njo. Roke sem vzdignila kvišku, mehansko in nehoté, in težko, težko sem čakala, kdaj se izvije iz prsi mojih molitev tja gori nad oblake. Toda zastonj, niti vzdihljaj se ni hotel prikrasti na dan! In padla sem na tla, a celo tla so bila premehka, najraje bi se bila valjala po žrebljih in črepinjah, da bi se bilo razmesarilo moje meso, da bi se ohladila moja kri. In taki napadi so me mučili sleherni dan, sleherni noč. In moje lice je upadlo, koža na njem je visela uvela nizdoli kakor krpa, a žile so bile debele in temnomodre, napolnjene z zastrupljeno krvjo. A vedno sem še odlašala, da bi odšla, Moje stanje se je pa shujšalo še s tem, da ni bilo od Jožefa nikakega poročila, nikakega pisanja. Toda prišel je najhujši trenotek. Neki dan sem uvidela, da bodem – mati. Kakor bi bilo treščilo vame, sem obstala. Tema se je naredila okoli mene, in to temo je rdečil krvavi žar, ki je začel lizati ude moje. In ta žar je bila –

sramota. Čutila sem jo vso, in grozno, kako je glodala ob meni vedno bolj globoko, vedno silneje, vedno ostreje. In menila sem, da je padla name zadnja teža, izpod katere se ne bom mogla izkopati, teža, ki me ugonobi. Ali nebo mi je bilo še milostno. V najhujšem deliriju mi je prisijala zlata zvezda rešitve. Proti njej so se krčevito in hrepeneče vzdigale roke moje, njej nasproti so silili moji čuti. In ta zvezda je bilo dete moje, ki se je imelo roditi. V to temo je prisijal angelski obrazek, prisvetilo nedolžno oko; to meglo so razpršile drobne ročice, ki so se iztezale nasproti meni, in samo besedica „mama“, ki sem jo menila že slišati iz drobnih, rdečih ustec, samo ona je rodila vso nenadno svetlobo, ki se je hipoma razširila po moji notranjosti. Moj Bog, kako sem ti bila hvaležna! Kaj hoče vsa dozdevna sramota, kaj hočejo vsi zastareli nazori, kaj je celi svet proti — ljubeči materi! Ako sem že zdaj čutila tako sladkost, kakšna mora biti šele potem, ko bode dete na svetu! Srečna sem bila v sami sebi, in odzdaj me ni brigal ves svet! Prenehale so one moreče in grozne ure, sladek mir in up sta se naselila v duši moji. Morda se vam bode čudno videlo vse to, kar vam pripovedujem, ako pripadate v ono vrsto moralo propovedujočih filistrov, ali jaz sem bila taka in svoje narave nisem skušala izpreminjati nikdar! Imela pa sem srce vedno na pravem koncu, in tako ni čuda, da so se tako naglo menjavali žalostni in veseli dogodki v mojem življenju, da je v tem hipu še vriskalo vzradoščeno srce, a je v istem trenutku že zadaj prežala žalost in

planila na dan, predno je še nehal odmev veselega
vzklika

Dolgo pismo sem napisala njemu ter z veselimi
barvami slikala veselje, kakršno sem si predstavljala.
In dan za dnevom sem čakala odgovora težko in
nestrpno. Ali ni ga hotelo biti!

Mesto odgovora pa me je kmalu potem presenetil
glas, da je Jožef zaročen. Kakor bi bilo treščilo vame,
sem obstala. Možgani so mi odrekli vsako misel, tema
je nastala okoli in okoli. Kakor se splazi tat po noči
v izbo, tako sem se splazila jaz v sobo svojo. In
tako zmučena kakor sem bila jaz, ne more biti niti
obstreljena srna, katero so psi gonili ves dan po str-
mem pečevju in bodečem grmovju, niti bolnik, ka-
teremu stiska in vije ude smrtonosna bolezen dan in
noč, noč in dan.

Kako sem prestala prve dni, niti zdaj ne vem.
Ali polagoma sem se zopet umirila. Ko sem se bila
nekoliko opomogla, je bila prva moja misel, da bi
šla k njemu ter ga prisilila, da mora še misliti name,
da mora svojemu otroku dati očeta. Ali kmalu sem
jo zavrgla. Polotil se me je ponos, videla sem se
sama sebi preveč vzvišena nad navadno množico, da
bi beračila milosti. In tako sem ostala pri svojem
očetu ter pričakovala ure, ki me je navzlic vsemu
navdajala s slutnjo rajske sladkosti. In nazadnje mi
je bilo celo ljubše, da je prišlo tako, saj bode potem
dete moje — samo moje. Nihče ne bode imel pra-
vice do njega, nihče ne bode mogel deliti njegove
ljubezni z mano, meni ostane cela in popolna! Ta

ljubezen pa me lahko odškoduje za vse prestano trpljenje, za vse muke, za vse temne in grozne noči, ki so se tako dolgo leno in počasi plazile mimo trepečoče duše moje . . .

On pa se je v tem poročil . . .

Tedaj se je pa zgodilo, da je oče moj opazil moje stanje. Nobene besede ni izpregovoril. Njegove čeljusti so se stisnile trdo, da je bilo slišati, kako so zaškripali zobje, in roka njegova se je vzdignila. Stopil je korak proti meni, a jaz se mu nisem umaknila. Neka nepopisna slast me je navdala, želela sem, da bi me udaril, da bi me tepel in vlačil po tleh, da bi vsaj nekaj prestala za dete, katero sem bila prav v tem hipu prvič začutila pod srcem svojim. Moj Bog, ta občutek! Gotovo mi je v tem hipu veselja zardelo lice, gotovo so moje oči izražale blaženost, katero sem občutila v svojem srcu. A oče je mislil, da se mu rogam. Zavpil je nad mano z glasom, kakršnega ni bilo še do tistikrat iz njegovih ust. V kotih ob ustnicah so mu stale bele pene, in oči so se mu bliskale. A roke njegove so se iztegnile proti meni ter se trdo oklenile mojih prstov. In stisnile so jih kakor klešče, da so se mi zašibila kolena, in da sem morala poklekniti predenj. Njegova noga pa me je sunila, da sem loputnila po tleh ter obležala v nezavesti . . .

In odslej sem bila tepena sleherni dan. Oče je pil in pil, a ko se mu je omračila zavest, je začel redno udrihati po meni, ponavljajoč vedno svoj hripavi: „Čakaj, ti nemarnost, jaz ti pokažem! — Jaz ti pokažem, jaz ti pokažem!“ . . .

To tepenje je sčasoma postalo tako hudo, da je začelo škodovati mojemu zdravju. Moja lica so obledela, moje telo je shujšalo. A potrpeh sem vse, vedno tolažeč se z bližnjo prihodnostjo, ki me je imela odškodovati za vse krivice. Toda varala sem se. Ta radost bi bila prevelika zame, nje nisem smela okusiti! Neki dan sem se hipoma počutila tako slabo, da nisem mogla iz postelje. Preležala sem ves dan v grozni razburjenosti in v neki temnji slutnji, da sem zopet dospela v svojem življenju do novega razpotja. In res, drugi dan sem spovila!

In to razpotje je bilo zame vseh hudih udarcev najhujši. Sama ne vem, kako se je moglo to zgoditi, da sem še kdaj okrevala. Res, duša moja in telo moje, oboje je moralo biti železno! . . .

Toda čemú bi pogrevala te bridke spomine? Od tedaj je potekel že marsikateri dan, moja koža je postala sčasoma podplat, zame ni bilo niti žalosti, niti veselja, zame ni bilo življenja! Edino, kar me je še zanimalo, je bilo stanje mojega očeta. Dasi me je tepel in se sicer ni brigal zame bolj nego za najbolj tujega človeka, vendar se mi je smilil. Nisem mu smela pogledati v obraz, niti nisem smela videti njegovih rok, ko je pogoledal, z glavo obrnjen navzdol. Takoj me je obšlo nekaj mehkega, in najraje bi bila planila k njemu ter ga pogladila po razoranih licih, poljubila na izpite ustnice. Moj Bog, svoje življenje bi bila dala, da bi ga bila videla samo še enkrat srečnega ali vsaj drugačnega, da bi se vsaj za hipec vzdramil iz tega groznega snu . . .

In tedaj ste prišli včeraj vi! Videli ste, kaj je počenjal z mano. In samo vaša beseda ga je izpreobrnila. Bilo je, kakor bi bili z njo prodrli mreno, ki je do zdaj zakrivala njegovo dušo. Moj Bog, kako malo je včasih treba, da se človek izpremeni! Ko ste bili odšli, je ležal še nekoliko časa pred hišo kakor prej že sto in stokrat. Nič ni kazalo, kaj se godi v njegovi notranjosti. Ko sem pogledala čez nekaj hipov ven, je ležal še vedno trdo in nepremično.

Odšla sem bila v kuhinjo, da bi pripravila večerjo. Vprav sem se bila sklonila po nekoliko treščic, da bi lože zakurila. Ležale so v kotu na kupu, in ako sem jih hotela vzeti, sem morala biti obrnjena s hrbtom proti vratom. Tedaj sem pa zaslišala rahle stopinje za sabo. Kdo neki bi bil? Moj oče stopa trdo in šumno, in njegove stopinje so redke in umerjene. Toda kdo bi bil drugi?

Tedaj se ozrem. In glej, proti meni stopa — moj oče z razprostrtimi rokami! Predno sem se dobro zavedela, že je bil pri meni. Njegove roke so se me oklenile, a iz oči so mu kapale debele solze na moje lase.

„Odpusti mi, odpusti, preljubo dete moje! Koliko si moral prebiti, nesrečni moj otrok!“

Tudi mene so oblile solze; pozabila sem bila v tem hipu vse in bila sem čez dolgo zopet zadovoljna.

A koga imam zahvaliti na tej čudoviti izpremembi? Vi, gospod, ste me rešili, vaše besede so mi dale zopet očeta, in morda ni prepozno, da bi bila tudi jaz kdaj v svojem življenju še srečna . . .

Moja dolžnost je torej, da vas najprisrčneje zahvalim, in to je bil povod, da sem vas danes tako nenadno posetila. Oprostite torej, ako sem vas motila ter toliko časa mučila s svojo gostobesednostjo. A hotela sem vam z njo samo pokazati, koliko moč ima včasih ena sama beseda o pravem času in na pravem mestu. Hvala lepa!“ —

Robidnik se je nekoliko oddahnil ter opazoval Vrtnika, ki je ležal nepremično, kakor ne bi ga prav nič zanimalo to pripovedovanje. Pušil je Bog ve že koliko cigareto, in soba je bila prenapolnjena z dimom, ki se je vlačil kakor gost, pretrgan in razkosan oblak okoli brleče svetiljke.

„Vidim, da se ti že nič več ne ljubi“, je nadaljeval Robidnik, „zato hočem končati. Komaj je bila izpregovorila Ana zadnje besede, že je vstala ter odšla. A jaz je nisem zadržaval. Ko so se bila vrata že zaprla za njo, sem opazil, da je pustila na mizi rumeno tejo, katero je bila prinesla s sabo. Spravil sem jo ter posušil, in tako je prišla v moj album. In to je konec moje povesti!“

Vrtnik se je zganil ter ostro pogledal Robidnika. „Konec?“ je zateglo vprašal.

Robidnik ga strmeč pogleda ter reče: „Ali ti ni še dovolj? Seveda je konec!“

Poskusil se je smejati, ali glas njegov je bil hripav in oduren.

„Ne imej me za tako naivnega“, de Vrtnik resno. „Ali meniš, da ne poznam sveta? Ako bi bil sedaj te povesti konec, gotovo ti je ne bi bil pripovedoval

tako ognjevit, tako od besede do besede. Toda, bodi ti, nikakor nočem dalje siliti vate!“ . . .

Ura v bližnjem zvoniku je bila že odbila polnoči, ko sta se prijatelja razšla. —

* * *

Robidnik je še nekoliko časa burno stopal po svoji sobi. Videti je bilo, da mu noče zaspanec na oči, in da so živci njegovi nemirni in razburjeni. Polglasno je nekaj mrmral med zobmi, a nazadnje je zatisnil svetiljko ter se odpravil z doma.

Naglo je stopal po temnih ulicah ter kmalu dospel pred neko stransko gostilnico, ki je bila še razsvetljena. Iz nje se je slišal šum in cvileča godba, po katere taktu je drsalo nekoliko plesalcev. Vanjo je zavil Robidnik.

Ko je stopil v slabo razsvetljeno vežo, je nekoliko postal ter stresel z glavo. Ta nečisti, težki vzduh, ki je vel po teh prostorih, mu je bil vidno zoprno, in premagati se je moral, da je prekoračil prag v gostilniško sobo.

Nasproti mu je stopila starikava mladenka po kozah razoranega lica in majhnih, globoko vdratih oči. Obraz ji je bil rdeč od plesa, in šop las ji je lepel na sencu.

„Kje je Ana?“ jo je vprašal Robidnik hlastno in poltiho.

„Pred pol ure je odšla“.

„Kam?“

Ona je skomizgnila z rameni ter molčala.

„Ali je vzela svoje reči s sabo?“

„Da, vse je pobrala.“

„To ni res, ne more biti res,“ je viknil Robidnik.

Ona je zopet skomizgnila z rameni ter dejala malomarno: „Verjemite ali ne, meni ni nič do tega! Toda, lahko se prepričate sami. Poglejte gori v podstrešno sobo!“

To rekši, se je obrnila ter odšla v sosednjo sobo, iz katere ja prihajal vik in šum. Od tam je prinesla slabo brlečo svetiljko ter jo podala Robidniku . . .

Robidnik se je moral držati prihuljeno, da ni zadel z glavo ob strop, stopajoč navzgor po tesnih, ne preveč čednih stopnicah. Dospevši na vrh, je na zadnjem koncu hodnika odprl nizke duri ter stopil v ozko sobo. V kotu ob steni je stala z oguljeno, rdeče-rjavkasto odejo pregrnjena nizka postelja, zraven nje pa je čepel slamnat stol z razpoko v naslonilu. Pri edinem oknu je bila majhna, štirivoglata miza, že skoro brezbarvna. Vse je kazalo siromaštvo in nečistost. Nikjer ni bilo videti oblačila ali kake druge reči, ki se potrebuje vsak dan. Vse prazno, vse pusto. Samo po tleh je ležalo nekoliko zvezkov nečednega papirja.

Robidnik je privzdignil svetiljko ter posvetil po kotih. Napel je oči ter čez nekoliko časa zamrmral: „Res je, ni je več!“

Stopil je k mizi ter postavil nanjo luč. In tedaj je zapazil na mizi list s svojim naslovom. Postal je nekoliko ter zrl na črke, ki so mu ob slabi luči trepetale pred očmi. A potem je potegnil stol k mizi, sedel nanj ter hlastno iztegnil roko po pisanju. Pretrgal je zavitek ter začel brati:

Dragi moj!

Tako je prišel čas, da se je odločila moja usoda nenadno in hlastneje, nego sem mislila pred nekolikimi dnevi. Ko dobiš te vrstice pred oči, tedaj ne vprašuj več po meni, prepozno je! Nočem Ti očitati ničesar; kriv nisi Ti, kriva je moje sreče zvezda. Da pa ne more biti ta list moj pisan z mirno krvjo in hladno roko, to bodeš razumel in mi tudi oprostiš! Glej, velik in buren kos življenja sem že bila preživela, ko sem Te spoznala. Storil si mi bil nevede uslugo, na kateri sem Ti bila vedno hvaležna. Moj oče je bil od tistikrat popolnoma prerojen, nanovo je bil vstal po Tvojih besedah, njegova rešitev je bila Tvoje delo! Njegova ljubezen se mi je bila povrnila, in v tej ljubezni se je otajala i moja duša, katera je tudi spoznala, kako globoko je že bila v prepadu. In počasi sem se izkopala iz tega prepada ter vnovič zagledala luč, ki se mi je bila zakrila tako dolgo. In Ti to dobro veš. Se li ne spominjaš? —

A tedaj si začel zahajati k nam. Moja prošlost Ti je bila dobro znana, sama sem Ti jo bila razodela, resnično do zadnje pičice. In vendar si zahajal k nam! In zahajal si celo bolj pogostoma. Vprašala sem se čestokrat, čemu zahajaš. Kateri je bil namen Tvojih posetov? K mladenki s tako prošlostjo se ne zahaja s poštenimi nameni! To sem dobro vedela in v Tvoji bližini sem se čutila vsled tega vedno v neki zadregi, na mojem srcu je ležalo v takih trenotkih nekaj groznega in težkega. A vendar sem Te poslušala, in Tvoje besede so zvenele na moje uho kakor sladka pesem,

katere zvoke pijeta uho in duša! In Ti se nisi nikdar izpozabil, vedno si bil dostojen in ljubezniv. In to sem Ti vedela ceniti tem bolje, ker sem Te bila spoznala oni dan, ko sem Ti pripovedovala svoje dogodke, da znaš biti tudi drugačen. —

Dnevi so potekli za dnevi, tedni za tedni, meseci za meseci, a Ti si prihajal še vedno in vedno si bil enako resen, enako moški. A iz mojega srca je počasi in brezsledno izginila vsaka zadrega, v Tvoji družbi je izginil najmanjši sum o Tvojih poštenih namenih, in sčasoma si postal edini gospodar mojih misli in želj. In ljubila sva se . . .

Da, jaz sem Te ljubila z vsako žilico svoje duše, sleherni vtrip mojega srca je bil posvečen Tebi! Minuta, v kateri ne bi bila mislila nate, bi bila zame izgubljena, dan, v katerem Te nisem videla, je bil zame brezsolnčen, mračen. In tudi Ti si mi zatrjeval, da me ljubiš, ljubiš globoko in odkritosrčno. Kako rada sem Ti to verjela, saj sem tako silno potrebovala ljubezni Tvoje!

In v tej ljubezni sem Ti zaupala vse. A Ti si mojo ljubezen zlorabil. Ko si videl, da sem popolnoma Tvoja, da se ne morem niti za hipec otresti misli na ljubljeno Tvojo osebo, ko si čutil, da sem s tisoč in tisoč vezmi privezana nate in da moram izkrvaveti, ako se raztrga ena sama teh vezi, tedaj se Ti nisem smilila, tedaj si pokazal, česa iščeš pri meni!

In ali sem se Ti mogla braniti? Kako? Ali oni trenotek se mi je zapisal s krvavimi črkami v spomin in ne izbriše se nikdar več!

Bil je svetel večer v maju. Črešnje za hišo so bile v cvetju in v mesečini so se svetile kakor velškanski beli šopki. Španski bezeg v vrtni ograji je razširjal po toplem vzduhu opojen vonj, a globoko doli v jarku se je oglašal slavec. Moj oče je bil že odšel počivat, in okoli hiše sta vladala mir in tišina. Midva pa sva sedela na klopici ob vrtni ograji roko v roki ter si zrla v oči. Kako so nama bila lica bleda v mesečini! Toda čemu Ti je zatrepetala desnica tako nenadno, čemu so se prsti Tvoji tako konvulzivno ovili mojih? In Tvoje oko je hipoma zadobilo drugačen svit, v njem je vzkipelo nekaj, kar me je navdalo z grozo in trepetom. In nehoté sem izpustila roko Tvojo, in plašno moje oko se je povесilo. Moj Bog, čemu nisi imel takrat usmiljenja z menoj? Ali nisi mogel spoznati, da sem bila po prvem svojem padcu prerrojena, prenovljena? Ah, Tebi sem bila — navadna ženska, ženska, ki išče le — moškega! Ali ni res? Pripoznaj! . . . A Ti si hotel tako! Kako sem se Ti mogla braniti? Toda ta trenotek je bil zame najhujši med toliko hudimi, ki sem jih doživela v življenju svojem. V tem, ko sem se Ti vdala, je padla name neprozorna tema, preplula me je bolečina, kakršne še ni občutilo moje srce. In tedaj sem tudi vedela, da je moja sreča zbežala za vselej, za vselej!

A slavec v jarku je še vedno pel, črešnje so blestele v svojih belih krilih, in španski bezeg je še pošiljal svoj vonj po toplem vzduhu. Jaz pa sem slonela ob Tebi in obraz sem zakrivala v roke, med katerih prste so se mašili zmršeni lasje. In moja usta

so bila trdo stisnjena, in niti besedica ni mogla iz njih.

„Čemu se žališ? Glej, Tvojega očeta poprosim za Te, in vse bode v redu!“ Te besede si izpregovoril tiho in naglo, kakor bi se jih bal ponoviti. A tudi jaz sem jih slišala samo napol, in niso me mogle razvedriti. Name je padala tema, vedno hujša, vedno neprozornejša. Nikjer svetlega žarka, nikjer najmanjše iskrice! . . .

Tedaj pa je v hiši nekaj zaropotalo. Čulo se je, kakor bi bil nekdo padel na tla. A v tem hipu je že bilo zopet vse tiho, mrtvaško tiho. Preplašena sem povzdignila glavo ter vprašujoč zrla v Tvoje oko. A videla sem, da mi ne veš odgovora. Tedaj pa sem planila v sobo. A noga mi je zastala na pragu, in srce v prsih mi je zaledenelo. Na tleh pa je ležal moj oče, trdo in nepremično, z obrazom obrnjen navzdol. Za mano pa si prihitel Ti. Sklonil si se k očetu, izkušal ga privzdigniti, tresel si ga in natezal mu roke in noge. A vse je bilo zastoj, nikdar več se ni zbudil! Ko pa si videl, da je življenje za vedno izginilo iz njega, tedaj si vprl za trenotek svoj pogled vame. In razumela sem Te! Upognila sva glavi skesano ter stala nema zraven mrtvega trupla. . . .

In tedaj pa tudi Tebi ni bilo treba več vprašati očeta zame! Dobro Ti je znano, koliko sem podeovala za njim — bila sem v trenotku vržena na cesto. A Ti si nisi upal iztegniti svoje roke, da bi me podprl; izprevidel si bil, da bi ti taka žena ne delala prevelike časti. A nočem Ti očitati ničesar, to

je bila moja usoda! Zahajal si sicer še k meni in me tolažil prve dni in tudi službo si mi pomagal pozneje preskrbeti. Moj Bog, službo! Kadar se spominim, kako si hitel, da bi mi jo bil dobil, kako si postal od dné do dné bolj nervozen, ko nisva mogla ničesar najti tako naglo, tedaj se moram vselej bridko nasmehnuti. Kako si hitel in želel, da bi se me odkrižal. Ali ni res? Saj potem bi se šele lahko oddahnil!

No, prišla sem v mesto za natakario. Ti si bil pa prestavljen tudi nekam v mojo bližino. A tedaj sem Ti neki dan razodela, da nosim Tvoj sad pod srcem. Ha, ha, kako si tačas vstrepetal, kako se je izbulilo Tvoje oko in strmelo vame! Zares, tačas bi se bila morala jaz smiliti Tebi, a smilil si se Ti meni, tako si bil prepadel in bled! . . .

Dobila sva sina. Kako drobno, blede, skoro prozorno dete je to bilo! In vedno je vpilo in jokalo, a skoro vsak drugi dan je imelo na sebi drugo bolezen. A jaz sem se bala in tresla za to medlo življenje sleherno uro, sleherno minuto; bolehala sem z njim, trpela sem z njim, umirala sem z njim! Ali slednjič so se mu vendar začela napihovati ličca, rdečila so se počasi kakor dozorevajoče črešnje, polt je zadobivala čvrstejšo bojo, in drobna, ozka usteca so se že semtertje zakročila na smeh. In z otrokom sem oživela tudi jaz, obup se je razpršil, in ozka, borna podstrešna sobica, v kateri sem tistikrat stanovala, je postala svetla in udobna, da nisem pogrešala v njej ničesar. Tam sem prebivala šest dolgih let,

brez službe, živeč ob tem, kar sem si prislužila z ročnim delom, in ob tem, kar — si mi pošiljal Ti!

Moj Bog, kako so me pekli oni novci, katere sem redno vsak mesec dobivala od Tebe! Kadar se je pokazal pismonoša s poštno nakaznico na durih moje sobe, vselej sem čutila, kako mi je udarila kri v obraz; povesila sem glavo in občutila sem vso golo in ostudno sramoto, ki se je razlivala nad mano. To so bili Judeževi novci, z njimi si hotel Ti oprati svojo čast, z njimi udušiti svojo vest! Kolikrat me je pekel ta denar kakor živo oglje, in kolikrat sem ga zagnala po sobi, da je posamezen drobiž odskakoval in se vrtel po tleh. Ali vselej sem ga zopet pobrala, s solzami v očeh sem se sklanjala po njem in s trepečočo roko sem ga spravljala na navadni prostor. Morala sem ga spraviti, saj kako bi bila sicer preživila dete svoje!

Ti si bil v tem času daleč od mene in obiskal si me le redkokdaj, — tako zavoljo lepšega! In vsakokrat sem jasneje čutila, da se najina pota nikdar ne združita, da gresta čimdalje bolj narazen. A Ti se nisi nikoli izrazil natančneje. V srcu sem se Ti gabila, ali v duši Tvoji je tlelo še neko usmiljenje do mene, in to usmiljenje Ti je branilo, da nisi mogel biti odkritosrčen. In lagala so Tvoje usta, ko so mi še vedno zagotavljala Tvojo ljubezen, lagala tvoja roka, ko me je objemala, lagali Tvoji poljubi, lagala sleherna Tvoja kretnja! A jaz sem Te ljubila, ljubila še vedno in vedno še upala. Vedno sem še verjela Tvojim izgovorom, s katerimi si zavlačeval najino združenje,

vedno sem še pričakovala, vedno sem še hrepenela po najinem zbližanju . . .

Moj otrok je rasel in vsak dan sem ga bila bolj vesela, a Ti si v tem času prenehal prihajati. Pisal si mi sicer še semtertja kak list ter me tolažil z bodočnostjo, a jaz sem Ti nehala verjeti. Moje srce se je sčasoma ohladilo do Tebe, vsa ljubezen se je osredotočila na mojega otroka. In to sem Ti naznanihala v posebnem listu. Ko sem bila odložila pero, ko sem ti bila to razodela, bilo mi je nekam lahko okoli srca, čutila sem se srečno, kakor bi bila storila najboljše dobro delo. Vse me je tiste dni potem bolj veselilo nego dozdej, bila sem nekako pomlajena in skoro prerojena. Da, čutila sem takrat prav živo, koliko je vredno, ako se človek otrese želja in skrbi, ki so ga toliko časa oklepale s svojimi trdimi okovi. In z nekakim zadoščenjem, z neko tiho radostjo sem včasih mislila, kako moraš biti vesel sedaj Ti, ko si vendar popolnoma prost, ko lahko brez vsake ovire neguješ druge želje, ko lahko brez vsake bojazni za kako očitiranje, ali celo za kak buren nastop obrneš svoje poglede drugam, kjer Ti kaže bolje. Da, za ta svoj čin sem pričakovala od Tebe — hvaležnosti in pa da me odzdej popolnoma pustiš, naj hodim po svojih potih.

In res, čemu me nisi pustil? Čemu si vnovič vsilil se v moje življenje? Že sem se bila vživela v svoje nove odnašaje, že nisem več mislila, da mi kaj odgovoriš, ko dobim od Tebe neki opoldan dolgo pismo. Ali se spominjaš, kaj si mi pisal? Čemu bi

Ti ponavljala! A z njim si zbudil vnovič v meni dvome in boje, oni popoldan mi je bil grozen, a noč za njim brez spanja in dolga, dolga. Zraven mene je ležal otrok moj. Rahlo so se vzdigovale njegove drobne prsi, dihal je komaj slišno, a njegova ročica s kratkimi, debelimi prstki je počivala na mojem kolcu. In ti prstki so včasih vztrepetali ter se iztegnili, a skoro nato zopet skrčili. Prijela sem to drobno roko ter jo stisnila v svojo, in moja glava se je približala njegovemu bledemu obrazu. Moji lasje so se mešali z njegovimi, moje ustnice so se dotaknile njegovega belega, mrzlega čela, a iz oči so se čez dolgo zopet usule solze, ki so močile gorko blazino. In vzdignila sem se ter sklonila v postelji. Nekoliko časa sem strmela predse ter nehote poslušala deževne kaplje, ki jih je škropila burja ob šipe. Slišalo se je, kakor bi kdo pesek metal obnje. In v moje srce se je priplazil doslej nepoznan strah, in oči so mi strmele v šipe, kakor bi se bila v njih pojavila razkuštrana glava s krvavimi, žarečimi očmi. A bile so samo motne, krive brazde, katere so črtale nizdoli se spuščajoče kaplje. Toda jaz sem se vendar zopet sklonila nad otroka in zopet sem ga poljubovala, in zopet so mi vrele solze iz oči. In to se je ponavljalo vso noč, do belega jutra . . .

A proti jutru je bil trden moj sklep, da Ti ne odgovorim ničesar. In res sem molčala. Toda že čez nekoliko dni si prihitel sam. In prisegel si, da ljubiš mene edino in da Ti ni moči misliti, da bi te jaz več ne ljubila. Burno si me stisnil k sebi in

Tvoja bližina me je omamila. Začutila sem, kako se taja moje srce, kako se ga polagoma polašča neka toplota, a skoro nato sem se ovila v neki blaznosti Tvojega tilnika in pozabila sem na vse, popolnoma na vse.

In ljubila sem Te odslej še bolj nego kdaj prej, ljubila blazno, brez pomisleka . . .

Ti si me pa spravil kmalu potem v svojo bližino in zatrjeval si mi, da me kmalu vzameš. In nastanil si me v tej sobi, v kateri Ti pišem sedaj to pismo. V tem skrivnem kotu si me imel zaprto, da bi nihče ne zvedel prehitro o najini skrivnosti. In prihajal in odhajal si skrivaj; nihče ni vedel ničesar o Tvojih posetih.

A jaz nisem bila več ona kakor nekdam. Čudno! Vse v meni se je izpremenilo, moja ljubezen je prekipevala, a polotila se me je tudi ljubosumnost. In ta ljubosumnost razjeda mojo notranjost, ona bode moj propad. Ali naj se branim? Čemu! Ljubček moj, čuj, jaz blaznim, moji možgani so vroči in razbeljeni, po mojih žilah se pretaka strup! Glej, danes sem prišla do spoznanja, da ne morem biti srečna nikdar, nikdar!

Danes, ko si me popoludne posetil, se je svetila v Tvoji gumbnici krasna roža. Bila je napol razcvela, in njeni žametasti lističi so bili še nedotaknjeni. Glej, taka sveža, še nedotaknjena mora biti ona, ki hoče biti Tvoja nevesta! Kdo je ona, ki Ti jo je darovala? Rada bi jo poznala; ako ne zaradi družega, pa spričo tega, da bi vpričo nje občutila vso svojo nizkost in

umazanost, vso svojo podlost in zaničljivost. Rada bi jo poznala, da bi pred njo padla na kolena ter poljubila tla, kamor je stopila njena stopinja. Da, ona mora biti Tvoja, čemu bi vama bila na poti jaz? Glej, roža, ki si jo imel v gumbnici danes, ona me je privedla do spoznanja! A to spoznanje je bridko, to spoznanje mi prinaša smrt! Čuj, prilično, ko nisi pazil, so ti drhteči moji prsti izvili rožo iz gumbnice, in skrivaj sem jo vtaknila v predal. A ko si odšel, sem jo hlastno zopet potegnila iz njega. Moje oko je obviselo trenotek na njej, a njeni lističi so tačas vstrepotali, kakor da bi pričakovali grozne bolesti. Meni pa se je tedaj srce zasmijalo, in v burnem veselju so se iztegnili prsti moji po teh svežih listih in z veliko slastjo so trgali družega za drugim iz čaše. In padali so ti rdeči lističi po tleh kakor velike krvave kaplje in činili na deskah široke, krvave lise. Ah, to zadoščenje! — Toda čemu si prišel k meni z rožo? Glej, jaz blaznim . . . Pobrala sem po tleh one liste in raztrgala sem jih vnovič na drobne kosce Odpri predal pri mizi in videl jih bodeš notri, kako leže mrtvi, mrtvi! Ha, ha, in taka kakor je zdaj ta roža, taka naj bode tudi ona, ki Ti jo je darovala! Ha, ha; ha, ha! Le bodita srečna! . . . Ali čutiš? Moji možgani so vroči in razbeljeni, name pada noč, črna noč! Ne vprašaj po meni, po uveli roži . . . pojdi k njej, pojdi k njej, ki Te komaj čaka! Ali naj Te prekolnem, ljubček moj? Čemu? Vsak se prekolne sam s svojimi dejanji! . . .“

* * *

Robidnik je strmel dolgo predse, a naposled počasi odprl predal. Na dnu so bili raztrgani kosci temnordeče rože. Njih barva je že bila zamazana, a na njih so se svetili drobni, okrogli madeži. Bili so sledovi solza, ki so popoldne kapale na-nje, izvirajoče iz obupanega srca . . .

Robidnik se je stresel ter mrmral polglasno: „Vsak se prekolne sam s svojimi dejanji!“

In pograbil je luč ter kakor nezavesten stopal navzdol. Tam je še vedno cvilila harmonika, čulo se je drsanje in vpitje. In ni si upal vnovič stopiti v sobo. Ugasnil je luč ter jo postavil na stopnice. Tiho kakor tat se je splazil iz hiše . . .

* * *

Dva dni potem so bili iz bližnje reke potegnili mrtvo žensko. Ob njej je viselo truplo šestletnega dečka, ki je bil privezan nanjo z vrvjo.

Robidnik je stopal s povešeno glavo v mrtvašnico. Ko se je vračal proti domu, je srečal Vrtnika.

„No, ali je že konec povesti ali ne?“ se je smejal Vrtnik ter se ustavil za hipec.

Robidnik ga je pogledal z osteklelimi očmi ter mu podal rokó. Bila je mrtvaško mrzla in skoro trda.

„Da, danes je konec!“ je odgovoril pomenljivo ter takoj nadaljeval svojo pot.

Vrtnik je gledal za njim ter majal z glavo.

V tem hipu pa so se oglasili mrtvaški zvonovi, in njih glas je priplul tudi Robidniku na uho. In pospešil je svoje korake . . .

LIST ZA LISTOM.

Pred dvonadstropno začnelo trško hišo, z velikim obokanim vhodom je vrvela mnogoštevilna množica. Gnetli so se stari in mladi, ženske in otroci, vmes so se pa svetlikali bajoneti trških in okoliških orožnikov.

Gori v drugem nadstropju je vršila v veliki sobani naborna komisija svoj posel.

Iz prvega nadstropja se je razlegalo skozi malo omreženo okence hripavo petje nekaterih potrjenih fantov. Čulo se je glasno preklinjanje, surovo zabavljanje in smejanje, a tudi napol zadušeno ihtenje . . .

Bil je pust aprilski dan. Črez strmo robovje bližnjega gorovja je kar na mah zapihala ostra sapa, pobirajoč po potih drobni pesek in škropeč ga v lica in oči. Od bližnje reke je priplul vlažen zrak, da je postalo kaj mrzlo. Ljudje, težko pričakujoč izida današnjega nabora, so se zavijali tesneje v svoja oblačila in silili so proti vhodu. Toda vsi niso mogli noter. Razšli so se po bližnjih krčmah; a od tam so pošiljali

skrivaj bokale vina pod ono zamreženo okno, da so romali po spuščnem motvozu navzgor in potem v žejna grla novih rekrutov.

„O zdaj gremó, o zdaj gremó,
Nazaj nas več ne bo!“

Vedno in vedno se je ponavljal ta refren, iz početka žalostno in še precej ubrano, potem vedno bolj divje, vedno veseleje, dokler niso posegli vmes orožniki . . .

Po cesti sem od mostu je prihajala meščansko oblečena ženska, stara morda štirideset let. Na njenem licu, kažočem še sledove nekdanje lepote, so bile že vidne globoke brazde, katere sta vanje črtali skrb in beda. Oči so bile globoko udrte in na široko črno obrobljene in motne kakor od joka. Tudi tilnik se ji je že upogibal, in skoro sključeno je stopala poleg visoko zraslega mladeniča, svojega sina.

Molče sta stopala skozi vhod . . .

Na stopnicah prime mati sina za desnico, jo podrži nekoliko časa v svoji ter upre pogled svoj v njegovo oko.

„Ker si hotel tako, bodi ti! Morda, morda pa se me Bog usmili in te ne vzamejo!“

Dostavila je te besede, sama ne verujoč vanje. Potem se je stisnila v kot v ovinku stopnic, se zavila še tesneje v volneno ruto ter čakala. Sin se je ozrl še enkrat na-njo, a takoj je pohitel navzgor . . .

Dobre pol ure pozneje sta že stopala proti domu, toda še bolj tiha nego prej in ona še bolj upognjena in sključena.

„Moj Bog, moj Bog, osreči ga in usmili se mene!“ Tako so ji šepetale ustnice, tako je vzklikalo bolešno in strto srce . . .

Za njima pa je rastel vrišč od minute do minute. Novinci so pojoč in kričoč drli na prosto ter se potem drevili od gostilnice do gostilnice.

* * *

Bilo je poldrugo leto prej. Pod jesen je šlo. — V „Rebrnice“, klanec med vipavskim Št. Vidom in Razdrtim, je nekega jutra počasi stopala drobna rdečkasta kobilica, komaj zmagujoč na novo prebarvani koleselj, na katerem sta sedela dva potnika. Starejši je bil človek kakih petdesetih let, nizke rasti, svinčene polti, orlovsko zakrivljenega nosa in začenjajoče se pleše nad nizkim nagubanim čelom. Imel je dvoje majhnih, živih oči, toda zdelo se je, kakor bi njiju plamen pojema, kakor bi se siloma trudile, da bi obdržale nekdanji svoj svit. Vedno je mahal z rokama, kažoč na levo in desno ter pripovedujoč svojemu mlajšemu tovarišu zgodovino krajev, pojavljajočih se jima pred očmi.

Mlajši je bil visokorastel mladenič enakega, samo mlajšega obraza; videti je bilo, da je bil starejši prav takšen pred nekaterimi leti.

Bila sta oče in sin. —

Črez Žingarico doli je vela hladna sapa, in prvo listje na obpotnih hrastih je rumenelo in v vrtincih stlalo kamenita tla. V gošči nad cesto se je oglašala sova, a pod cesto je skozi robidovje in gabrovje smukal rumenokljuni kos, se izpreletavala brinovka,

in v gostem grmovju ob penečem se studencu je tožil samec strnad. Skozi redke oblake je posevalo solnce, in njegovi blede žarki so trepečoč padali po obcestnih jarkih, po drevesnih vrhovih in zibljočih se redkih travnatih bilkah, da je bila videti vsa okolica nekam otožna, žalna . . .

„Vidiš, dragi moj, pred dvajsetimi in še več leti sem se tudi tod vozil, ne sicer po tej cesti, toda tam doli po oni, katera se vije tako strmo navkreber, prav ob takem času in prav po takem potu, kakor zdaj ti. Na moji strani je sedel pokojni moj oče — Bog mu daj dobro — in govoril mi je, kakor govorim jaz tebi. Bil sem tedaj v šesti šoli. Poslušal sem ga in obljubil sem mu, da se sme zanašati popolnoma name. Ljubil sem ga, kolikor le more ljubiti sin očeta, da, ljubil ga tako, da me še zdaj srce zaskli in mi porose solze oko, kadar se spominjam njega in njegovih besed. In ta ljubezen mi je bila usodna! Še tisto leto so ga pokopali, a jaz se nisem brigal po njegovi smrti za nobeno stvar. Postal sem sanjar; vtepel sem si v glavo, da se nimam za koga učiti, ko nimam več njega, ki se je tako srčno veselil vsakega najmanjšega uspeha mojega. To je postala moja fiksna ideja. Zanimarjal sem študije, in konec leta se je stiskala dvojka mad vrsticami mojega izpričevala. Rogal sem se, ko sem jo zagledal; kaj me je brigala? — Vse prigovarjanje matere moje me ni premoglo, da bi nadaljeval šole. Vstopil sem pri tukajšnjem sodišču; postal sem diurnist, postal gosposki hlapec, to, kar sem še dandanes!“

Tako je govoril oče sinu, se naslonil v vozu in zrl srpo pred-se.

Umolknila sta oba. Voz je začel drdrati bolj naglo — dospeli so bili na vrh — in šinil je naglo mimo prvih vaških hiš ter hitel dalje.

Sinu se ni še nikoli videl oče tako otožen. Sočutno in skrivaj se je oziral nanj. A tedaj se mu je hipoma zazdelo, sam ni vedel, kdaj in kako, da vidi svojega očeta zadnjič.

Mraz mu je pretresel vse ude. Izkušal se je otresti takih misli, izkušal misliti na kaj družega, vselejšega, toda zastonj! . . .

Hrumeč in šumeč je pridrdral vlak na postajo v Postojino. Diurnist je spremil sina do kupeja. Nič več mu ni imel povedati. Izčrpil je bil že vso svojo redkobesednost, ponovil že opetovano očetovske opomine. — Molče mu je še podajal roko — sin je bil že na stopnicah — in tedaj je premagala starega neka neodoljiva sila; strastno je potegnil sina k sebi. Roke so se mu krčevito ovile sinovega vratu, in nagel, skeleč poljub je trepetal sinu na ustnicah.

Toda le za trenotek . . .

Rezek žvižg parnega stroja je pretresel težki jesenski vzduh, stroj je zasopihal, kolesa so zaškripala in zaropotala, in vozovi so se jeli pomikati dalje, iz početka počasi, potem pa vedno hitreje in hitreje . . .

Nizka enonadstropna hiša z majhnim ograjenim vrtičem od spredaj, s kuhinjo in kletjo v pritličju in z dvema zaduhlima sobicama nad njima je bilo stanovanje diurnista Leskovca. Podedoval jo je bil po svojem

očetu, kateri je bil pred leti v trgu učitelj, a se mu je kraj toliko omilil, da je kupil, stopivši v pokoj, s prihranjenimi in pristradanimi vinarji na bobnu prodano posestvice. — Na vrtiču so bohotno cvetle raznobojne pelargonije, se ščepirili klinčki — rdeči, beli, rumeni, pisani — se spenjali rumeni tulipani, pomešani z belimi lilijami. A okoli oken se je mrežil vinski trs s krvavordečim, dolgopecelnim grozdem na jesen.

Bože moj, kolika potrata cvetja! A v hiši beda, najhujša beda!

Borni goldinarčki — bilo jih je trideset — katere je redno mesečno prejemal Leskovec s tožnim srcem in s tesno stisnjenimi ustnicami, so se razkropili takoj prve dni in izginili nalik slani ob solnčnem prihodu. Oh, kakšna plača za toliko napora, za toliko truda in hlapčevanja!

Kadar je Leskovec potrta in izmučen pristopical s svojo mastno plačo domov, se je vselej spustil v leseni naslanjač, podprl za nekoliko časa glavo, kakor bi čakal, da se mu podvoje v žepu stisnjeni novci. A potem je začel pokladati goldinarček za goldinarčkom na raskavo mizo. Tehtal in obračal je v roki družega za drugim ter štel in štel, a bilo jih je vselej le trideset!

Žena pa je ob takih prilikah počepala v kotu, vsako leto z novim dojenčkom v naročju, ter molče opazovala možovo početje. Pohiteval ji je pogled na drobno stvarco na prsih, a odtod na moža, od njega po petorici malih razposajenčkov, od katerih je imel najstarejši komaj deset let, od njih pa po borni opravi

— in povabila je oko ter strmela v deske napol trhle-
lega poda . . .

„Ata, kruha! . . . Mama, lačen! . . . Uh, kako me zebe!“ . . . In vstal je diurnist. Sključeno je stopical do bližnjih prodajalcev, da je nasitil drobne kljunčke, da se je zmenil za drva. In ko je vse poplačal, mu je ostal še cel — desetak! No, ta bo že še do konca meseca! Saj ni treba jesti mesa in piščancev, to ni za take želodce! . . .

„A kaj bo iz teh črvičkov? Kaj bo iz njih?“ je stokal Leskovec čestokrat pod večer, in spanec mu ni hotel na trudno oko.

„V Boga zaupaj, ljubi moj,“ je odgovarjala ona. „On jih že preskrbi.“

In drznil se je nekega dne ter poprosil sodnika, da mu izboljša plačo. Ta ga je sicer poslušal, a nato se je obrnil malomarno od njega ter mrmral poluglasno:

„Čemu se pa ženijo taki ljudje!“

Leskovec je stisnil pero tesnejše med odrevenelimi prsti, potegnil z levico preko oči, pa — molčal. Nikdar več ni zinil o kakem poboljšku . . .

No, žena je imela prav; Bog se je usmilil njenih otrok. Zaklenkal je gori pri sv. Štefanu mrtvaški zvon.

Pritekel je k diurnistu najstarejši sin Francek, pa dejal: „Ata, Potočnikov Lukec je umrl za boleznijo v grlu!“

Prestrašil se je diurnist, in bridek izraz mu je šinil preko ustnic.

Od zdaj je klenkalo dan na dan; šli so otroci drug za drugim – tu eden, tam dva, tam trije, štirje. Pri Leskovcu so ležali vsi, ozdravel pa je samo Francek. –

Ko se je usipala gruča za gručo na male krstice, danes temu, jutri drugemu, potem tretjemu, je stal diurnist od strani, bled, strt, brez življenja.

Bog jih je preskrbel! . . .

Dnevi so potekali pusto in dolgočasno. Diurnist ni slišal več vpitja svojih malčkov, in to mu je bilo težko. Tako se je bil privadil neznosnim skrbem, da ni mogel živeti brez njih. Zdelo se mu je, da ima zdaj še preveč plače, da je velik gospod. Vso ljubezen je osredotočil na sina Franceta, in nekega dne je sklenil, da mora le-ta v Ljubljano v šolo.

„Gospod mora biti, velik gospod!“ . . .

France je dovršil četrti razred trške šole z dobrim uspehom, in pod jesen sta res drdrala proti Ljubljani. Od zdaj je redno vsaki mesec romalo petnajst gol-dinarjev v Ljubljano, a z drugimi petnajstimi sta krčila in stradala on in žena.

„No, zdaj je že v četrti šoli. Gotovo se nam sedaj obrne na boljše. Morda si pridobi kakih instrukcij ali kako ustanovo, in ne bo treba več toliko trošiti zanj . . .“

Tako je razmišljal Leskovec, vozeč se tistega dne iz Postojine proti domu. Te veselejše misli so ga napotile, da je dal ustaviti voz pred krčmo v Razdrtem in je vstopil z voznikom.

V gostilniški sobi je bilo slučajno nekaj pivcev, znancev diurnistovih iz trga. Bili so dobre volje in

ponujali so mu pijače drug za drugim. On se je sicer nekoliko branil, a kmalu je izprevidel, da je treba z volkovi tuliti. Nenavadna pijača ga je tako omamila, da naposled niti ni mislil na dom. Šele pod noč ga je voznik s težka spravil na voz.

Bil je lahko oblečen in takoj je zadremal na vozu. Doli čez Nanos pa je zapihala ledena sapa. Toda on se ni zbudil.

Ko je skočil pred hišo raz voz, ga je treslo po vsem životu, in mraz ga je izpreletaval tudi še dolgo potem, ko ga je ogrnila žena z vso odejo, kolikor je je bilo pri hiši.

Drugo jutro pa ni bilo diurnista v pisarnico. Strmeč so se spogledovali uradniki, ko so zagledali prazen njegov prostor; kaj takega se ni bilo zgodilo še nikdar.

Diurnist pa je tačas stokal pod težko odejo, da je prestrašena žena vila roke in hotela skočiti po zdravnika.

„Pusti, morda bo bolje,“ je ječal bolnik. „Ali ne veš, koliko stane? Kaj pa naj pošljem prihodnji mesec Francetu?“

„Moj Bog!“ je vzdihnila žena . . .

Ali bolje le ni hotelo biti; vedno huje ga je bodlo ob straneh. Ko že ni mogel več prenašati bolečin, je privolil s težkim srcem, da stopi ona po zdravnika.

Ta je prišel ter konstatoval pljučnico.

Toda bilo je prepozno! Osmi dan mu je odzvonilo, in ker je bila na dan pogreba ravno nedelja,

je stopala za krsto nebrojna množica. Tržki pevci so mu zapeli. — Bogati trgovec pa, kateremu je mast zalivala lica, da so se svetila in žarela kakor makov cvet, je dejal lakonski svojemu sosedu:

„Trpin manj na svetu!“ . . .

Iz težkih sivih oblakov je naletaval dež, in udiralo se je blato pod nogami, ko je stopala množica proti domu. Sodnik, kateri si je bil oblatil nove črne hlače, pa je izustil kletvico na ubogega diurnista, kateremu se je mudilo umreti prav ob tako neugodnem času.

* * *

Sama je ostala vdova v svoji hišici. Tako prazno in pusto je bilo po kotih, kjer so se včasih valjali in igrali otroci, tako prazno na onem starem naslanjaču, kjer je sedeval dan za dnevom dobri mož. Oj, da bi ga ugledala tam samo še enkrat! Pravijo, da hodijo mrtveci vsaki večer počivat na mesta, ki so jim bila v življenju priljubljena; tudi ona je nestrpno zrla vsaki večer na ta naslanjač, ali se ji morda prikaže sključena njegova postava, ali se prikažejo njegove male žive oči, katere so včasih zrle tako milo izpod koščenih obrvi — čakala je, kdaj jo ogovori rahli, skoro otročji njegov glas. Toda ni ga bilo! —

Siloma so se ji udirale solze po velem licu vsaki večer, kadar se je odpravljala sama počivat. Ali tudi to je prenehalo; vdala se je v svojo usodo . . .

Ko je France zvedel o smrti očetovi, mu je otrpnila duša, otrpnilo telo. Zaprl se je v svojo sobo, ne meneč se za šolo, za tovariše, ne meneč se za celi svet. Edino to mu je bilo vedno pred očmi, da njega

ni več, njega, ki je toliko žrtvoval za njegovo vzgojo.
— In kaj zdaj? Od kod se mu je nadejati pomoči, da se bo šolal nadalje? Instrukcije so bile tedaj že zelo redke, in še te so imeli boljši dijaki višjih šol; on ni bil sicer pri slabih, vendar mu je povzročalo učenje mnogo težkoč. Odtod torej ni pomoči! Ali naj mu pomaga mati? S čim? Sama ne bo mogla živeti z ono miloščino, katero bode dobila morda po soprogu.
— Ali naj gre beračit? Od hiše do hiše? . . .

Drevesa so stala gola, pod nogami je škripalo, in prezebali so ščinkovci po zmrzlih vejah, ko je stopal France proti domu po oni poti, po kateri sta se vozila z očetom ne dolgo tega. Spominjal se je najmanjših posameznosti in tedanjih pogovorov, in zdelo se mu je, kakor bi mu tudi danes zvenel nasproti glas očetov izza vsakega ovinka. In ni si mogel misliti, da trohni njegovo truplo že nekaj tednov v črni zemlji . . .

Še ne teden potem pa je nastopil tudi on mesto svojega očeta. Postal je diurnist. —

Tako je preteklo leto. France je sedeval kakor nekdanj oče na istem stolu v uradu. Delal je molče, kakor v prejšnjih časih oče njegov. Edino veselje so mu bili večeri, katerih slehernega je prebil v družbi materini. Sleherni prisluženi novčič je delil z njo. — Živela sta skoro brezskrbno; kajti razvajena nista bila, in France ni še poznal življenja in njegovih veselic, da bi bil silil vanje.

Ali večno vendar ni moglo ostati tako! France je bil pač še premlad, da bi se že sedaj zakopal za

večno v to vedno enakomerno, duhomorno delo, katero je bil tako rekoč podedoval po svojem očetu . . .

Bilo je nekega zimskega večera. France je stopal že v temi iz urada. Pot ga je vodila mimo čitalnice, katera je bila nocoj posebno razsvetljena.

Iz sobane so se razlegali ubrani akordi mestne godbe. Vmes se je glasil šum in veseli smeh srečnih gostov.

Nehote mu obstoji noga. Ti glasovi, tako rahlo plavajoči po težkem vzduhu, zdaj tožeči, zdaj se smejoči, zdaj zopet burno se valeči nalik neukročenim valovom gorskih hudournikov — vse je vplivalo nanj, da se ni mogel premakniti z mesta . . .

Tedaj pa ga je nekdo prijel pod pazduho in molče vlekkel za seboj proti čitalničnemu vhodu.

„Enkrat moraš vendar med svet, saj nisi bil še nikjer,“ je izpregovoril ob vhodu smeje se prijatelj sošolec, pomočnik v trški prodajalnici.

In France je stopal za njim nehote.

Ko sta vstopila v dvorano, mu je vse mrgolelo pred očmi. Godci so svirali, mladi pari se vrteli, drugi se šetali, in elegantne toalete, katerih moderni kroj je razsvetljevalo nekoliko pozlačenih lestencev, so se tu kazale njegovim strmečim očem . . .

Tisti večer pa se je doma mati jako čudila, kam je prešel sinek.

No, prišel je domov, toda nekoliko pozno. Na obrazu in kretanju se mu je poznala razburjenost, in oči so se mu svetile od doslej nepoznane sreče.

Ovil je materi okoli vratu roke ter ji zašepetal:

„Oh mama, to je lepo, to je krasno tako življenje! Tudi ti moraš nekdam bolje živeti! Mlad sem še in pomagati moram tebi in sebi!“

Mati ga je mirno poslušala, da je končal, a potem je dejala resno, skoro žalostno:

„Sin moj, zadovoljna sem s tem, kar imam. Najbolj pa hvalim Boga, da mi je dal tebe! Druzega si ne želim!“

Ali on jo je tešil, pripovedujoč ji, da si mora ustvariti boljšo bodočnost, nego je življenje ubogega diurnista. Srečal da je bil prijatelja, kateri mu je svetoval, naj gre takoj prostovoljno v vojake. Ko jih odsluži, se mu gotovo ponudi kaka boljša služba, in v nekaj letih postane sam svoj gospod. Tedaj pa bode dobro zanj in dobro za njegovo mater!

Pripovedoval je to tako navdušeno, tako odkritosrčno veselo, da se mu ni mogla mati protiviti.

Vdala se je, in dobra dva meseca potem je bil sin potrjen prostovoljec . . .

* * *

Nastopil je bil zadnji september, tih in jasen dan. Solnce je sijalo tako toplo kakor po letu, in veselili so se tega vremena vinščaki, spravljajoč sladko grozdje iz vinogradov, veselile so se ga ptice v orumenelem grmovju, veselile zadnje cvetice po brežinah in vrtovih — veselila se ga je sleherna stvar.

In vendar je ta dan donesel tiho žalost v marsikatero hišo. Mnog oče in mnoga mati sta si skrivoma brisala solze. Odhajali so mladeniči v vojake. Res je vojaških let zdaj tako malo, res vlada zdaj mir

med državami, toda kdo ve, kaj zakriva bližnja bodočnost?

Mladeniči so prepevali po trgu, veseleč se še zadnji dan. Ali marsikak „juhuhu“ je izdal, kaj se godi pod ledeno skorjo tam notri, kjer tako čudno, tako naglo utriplje mlado srce; marsikdo je pogoltnil s požirkom sladke kaplje tudi zadušeni jok ter po sili prepeval ter vreščal dalje . . .

Drugo jutro je bilo po trgu vse tiho . . . Francetova mati je še pozno v jutro klečala v svoji sobici pred posteljo. Usta so ji šepetala venomer, in prsti so lahko polzeli po rdečih jagodah posvečenega molka. Celo noč je prečula tako, odkar se je bil sinoči poslovil sin od nje.

Kratko je bilo slovo, a tem daljša njena goreča molitev, kipeča od dna strtega srca . . .

*

Kolikor surovosti in neusmiljenosti morajo pretrpeti vojaki prve tedne svojega vojaškega vežbanja, toliko je je prebil tudi France. Res se mu je včasih krčilo srce v prsih, in stiskal je ustnice med zobe, da so krvavele, ko ga je mučil kak surovež nalašč in preveč. Toda prebil je vse, in konec prvega leta je že bil podčastnik v polkovni pisarnici.

Potekalo mu je leto, za letom v enakomernem delu, a raslo mu je tudi upanje od dne do dne.

Dasi je vedel, da se materi ne more goditi prav dobro, vendar mu celo njeno gorje ni bilo znano. Z bornimi petimi goldinarji, katere je dobivala vdova na mesec kot miloščino, se pač da težko umreti, a

še teže živeti. Stradala je, da se je morala smiliti mrzlemu kamenu, a po zimi je zmrzovala.

Rada bi bila hodila kam na dnino, ali ljudje je niso hoteli.

„Kaj bo pa delala? Na starost se človek ne privadi delu!“ Tako so se menili za odhajajočo. Le redkokdaj se je kdo spomnil, da mu je pokojni nje mož storil včasih vendar kako ljubav v pisarnici, in donesel je morda košek krompirja ali latvico mleka.

In vendar ni sinu nikoli potožila. Redka so bila sicer njena pisma, toda polna vdanosti in izpodbujanja, polna ljubezni, neizrečene ljubezni.

Ni čuda, da je v takih razmerah slabela od dne do dne. Množile so se ji gube na obrazu in udirale so se ji oči vedno globlje. Kmalu ni bilo več črnega lasu na njeni glavi; pobeledi so bili vsi, drug za drugim, a vsako jutro jih je obvisel velik šop na glavniku.

V tem pa so dohajala redno pisma Francetova, polna sladke nade, da kmalu doseže svoj namen, in da bode v kratkem dobro tudi za-njo.

Tako je tlela pri vsej nesreči in bedi v njenem srcu iskra upanja, in ta jo je vzdrževala, da ni obnemogla popolnoma . . .

*

Zadnje leto Francetovega vojaškega službovanja se je krčilo . . .

France že dolgo ni bil dal nobenega glasu od sebe. Spomladi je bil pisal materi pismo, precej kratko in hladno. Izgovarjal se je, da nima več toliko časa, da bi mogel domov tolikokrat pisati. Učiti se mora

in truditi, da bode konec leta sposoben za službo kancelista. Ta mu je bila obljubljena za gotovo.

Odpisala mu je mati takoj, naj nikar ne zane-marja svojih reči zavoljo nje, marveč naj pazi, da se mu izide vse po sreči.

Od tedaj pa ni bilo nobenega daljšega pisma več, k večjemu še drobna dopisnica, oznanjajoča, da sin še živi, in da se mu dobro godi . . .

Pred velikimi jesenskimi vajami pa je prišel v trg na dopust za dva dni Malikov Tone.

Stopal je neko jutro mimo vdovine hišice in se je slučajno ozrl na vrtič. Tam je bilo kakor po navadi vse v cvetju, da se je širil vonjav duh po zraku. Ob gredici pa je klečala vdova ter pulila sitni plevel, ki je silil na dan.

„Oh, koliko lepih cvetic, mama“, je dejal in pristopil k vratom. „Lahko vam bode napraviti duhteč šopek nevesti, ki jo pripelje pokazat France!“

Ona je povzdignila glavo in pobledela.

„Saj vam je gotovo pisal“, je nadaljeval Tone. „Lepa je, da malo takih, in rada se imata, da je že skoraj malo preveč.“

Njej pa ni hotel glas iz grla. Dušilo jo je, in krčilo se ji je srce v prsih. Zalila so ji prsi bridka čuvstva. To je tedaj vzrok, da jo je zanemarjal?!

Toda to njeno sebičnost je kmalu premagala materinska ljubezen.

Vzravnala se je in dejala lahkotno ničesar slu-tečemu Tonetu: „No, pa pozdravi ga, ko prideta skupaj, in povej mu, da si govoril z mano!“

„Pa bom; toda povem vam, da bode te snahe lahko veseli“, je odgovoril Tone in korakal dalje . . .

Zvečer pa je padla vdova na kolena pred malo začrnelo razpelo, viseče ob postelji na steni.

„Moj Bog, moj Bog, dodeli vsaj njemu srečo, kakršne nisem vredna jaz! Hrepenela sem po njej, toda zgodi se volja tvoja!“ . . .

In ko so jo po tem dogodku srečavali ljudje, je skoro niso več poznali. — Tako sključena, tako prepadla je lazila okoli, da je dejal cerkovnik nekega večera boljši svoji polovici:

„Kmalu bo treba spet zvoniti z vsemi tremi! Danes sem videl Leskovko. Moj Bog, samo še duh je v njej!“

* * *

Nastopila je pozna jesen . . .

Neki mrzli popoldan je stopal poštni sel proti vdovini hišici. Skrbno se je zavijal v dolgo službeno suknjo, katero mu je ovijala burja okoli tenkih nožic, da bi ga bila kmalu izpodnesla. — Nesel je Leskovki čez dolgo zopet pismo.

Ko pa je stopil v vežo, mu ni prihitela nasproti vdova, kakor je vselej storila poprej.

Nikjer ni bilo slišati glasu. Nekako čudno tiho je bilo povsod. Skoro boječe je pritisnil kljuko pri kuhinjskih vratih. — Nikogar! —

Tedaj je pa po stopnicah doli prilezla z drobnimi koraki vdovina sosedka Mračkovka:

Ko je ugledala pismonošo, je naglo dejala:

„Ali imate kaj za-njo? Moj Bog, kako težko pričakuje vrstice od njega! — Oh zdaj bo pa laže umrla!“

Vzela je pismo in naglo stopila z njim do bolnice.

Ta je ležala na nizki, črvivi postelji pod staro, oguljeno odejo. Roke je držala pred očmi in ogledovala si je slednjo minuto brezkrvne in skoro prozorne prste. A oko, dasi skoro obsteklelo, je begalo iz kota v kot, po celi sobi, kakor bi iskalo nekoga.

Ko je soseda na rahlo odprla vrata, je dejala počasi:

„Od . . . pri . . . te pismo . . . in pre . . . be . . . ri . . . te . . . mi!“

Mračkovka pretrga ovitek, razgane list in bere:

Draga mama!

Oprostite mi dolgi moj molk! Ali hotel sem Vas presenetiti in vabim vas na svojo — ženitnino, katera bode pojutranjem 20. t. m. — Dobil sem službo in tukaj Vam pošiljam desetak za pot.

Vaš

hvaležni sin France.

V malem zavitku zraven lista je tičal desetak . . .

Vzplapolal je še enkrat ogenj v njenih očeh, da se je v svitu njegovem pomladil ves obraz, da so ji v blaženstvu zatrepetale ustnice, šepetaje kratko, a srčno molitev za blaginjo njega, ki ji je še v zadnjem trenutku osladil življenje.

Nato se je vzdramila. Molče je pokazala na papir in pero, katero je stalo na nizki polici . . .

„Pišite mu . . . da sem . . . slaba . . . zelo slaba . . . da ne . . . ne morem . . . k njemu . . . a . . . da bi . . . ga . . . rada . . . tako rada . . .

še enkrat videla . . . njega in . . . njo . . . ki bo . . . njegova žena . . . Če more . . . naj . . . pride . . .“

Utrudilo jo je govorjenje, in zatisnila je oči.

Nastala je poprejšnja tišina. Le po papirju je škrtalo pero, katero je vodila nespretna roka sosedina.

*

Pred nizko predmestno hišo v Ljubljani sta stali kočiji. Vse je bilo pripravljeno, da se odpeljejo svatje k poroki . . .

France je hodil nemirno po sobi gori in doli. Rad bi se bil poslovil od samskega stanu tudi pri materi svoji, a ni je bilo. Zjutraj jo je pričakoval na kolodvoru, toda moral je v mesto brez nje.

Raznovrstne misli so mu vrvele po glavi. Ali je jezna na sina, da je tako na naglo, tako nepričakovano in brez njenega dovoljenja ukrenil ta važni prevrat v svojem življenju? Oglasila se mu je vest in mu očitala, da je pri svoji sreči tako popolnoma pozabil nje, ki mu je dala življenje, nje, katera bi mu morala biti več nego vse drugo.

Tedaj je pa stopila predenj nevesta v poročnem belem oblačilu. Krasna je bila. Kakor raztopijo solnčni žarki jutranjo meglo, tako so razpodili žarki iz njenih oči temne misli v duši njegovi.

Pozabil je hipoma na vse.

Kakor zamaknjen je videl, da je drug odpeljal nevesto.

Mehansko je stopal s prijateljem proti drugemu vozu.

Toda predno je vstopil, je stal pred njim pismo-
noša. France je naglo pogledal naslov. Pisava mu je bila
neznana, poštni pečat je kazal, da je pismo od doma.

Toda zdaj ni bilo časa pregledovati. Potegnili
so konji, in šlo je v skok proti cerkvi.

* * *

Popoldne pa so sedeli sami svatje okoli podolgo-
vate mize.

France in nevesta sta bila odšla s prvim vlakom
in v mraku sta že stopala po temnih trških ulicah.

Ko sta stopila na vrtič vdovin, jima je zaduhtelo
nasproti zadnje napol osulo jesensko cvetje. A takoj
se je pomešal med ta duh tudi vonj voščениh sveč,
dohajajoč iz gornjega nadstropja . . .

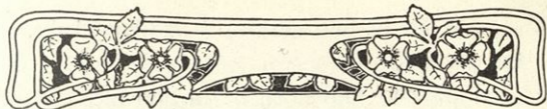
Tam je ležala ona ter držala začrnelo razpelce
med stisnjenimi, povišnjevelimi prsti. Svet mir je kra-
ljeval nad njenim obličjem, in na ustnice ji je bil legel
rajski nasmeh, kakor bi bila vprav stopila med vesele
svate. Okoli odra je klečalo nekoliko starih ženic . . .

Drugi dan so jo pokopali.

France je zdaj kancelist v rojstnem svojem trgu.
Predelati in prenoviti si je pustil rojstno svojo hišo,
katere pročelje prepleta vinski trs prav gori do pod-
strešja. Vrtič je pa tudi zdaj še vedno poln cvetja,
katero goji nežna roka njegove soproge iz pijetete
do pokojnice. Tako želi France . . .

Pravijo, da je srečen. Toda poročnega svojega
dne ne more pozabiti nikoli!

BREZ SLUŽBE

1.

Počasi, s tresočimi koleni in s tesnimi občutki sta stopicala Ivan in Anka po širokih, položnih stopnicah navzgor v prvo nadstropje do stanovanja tvorniškega ravnatelja.

Iz časniškega naznanila sta bila zvedela, da iščejo za tvornico novega, oženjenega vratarja, ki bi poleg svojega posla tudi snažil in kuril prostore, postrezal gospoda ravnatelja in opravljal še druge malenkosti, ter bi za to imel prosto stanovanje, kurjavo, luč in dobival še dvajset goldinarjev na mesec; zraven da je tudi še nekaj prostranskega zaslužka. Predstaviti da se pa morata oba, mož in žena . . .

„Lepa, prijetna službica bi to bila“, sta si mislila oba.

Na stopnicah sta nehote postala. Prsi so se jima dvigale naglo, krčevito, in v grlu ju je začelo nekaj tiščati in daviti, da sta težko, neenakomerno sopla, a srce jima je glasno utripalo . . .

„Da le ne bi bilo zastonj!“ vzdihne Anka.

On molči.

„Kaj pa, ako tudi tukaj ne bi bilo nič?“ vzdihne naposled obupno.

Ta misel ga je popolnoma uničila, noge ga niso hotele več držati, in sesti je moral na stopnico. Z roko si je podpiral glavo in topo zrl v gladke, kamene, bele stopnice pod nogami.

„Ako ne bi bilo nič?“ je ponavljala ona mehanski za njim. „Potem . . . potem . . .“

Zgoraj se odpro vrata, in začujejo se stopinje na hodniku.

„Pogum, Ivan“, šepne ona. „Nekdo gre. Pojdiva dalje!“

In vzdignil se je ter, oprijemajoč se ob gladki, železni držaj, stopal z Anko proti vrhu.

Nasproti jima pride gospod srednje starosti, majhnega, skoro pritlikavega stasa, velikega, debelega, topega nosu, pod katerim je štrlelo nekoliko kratkih, rdečkastih, ščetinastih in redkih brk, a izpod nizkega čela mu je gledalo dvoje drobnih, lokavih oces.

Po bliskovo je premeril najprej Anko, in trdi izraz na njegovem licu se je takoj ublažil. Zatem se je obrnil do Ivana, ki je v tem hipu snel pokrivalo raz glavo in ponižno pozdravil.

„Gospoda ravnatelja iščeta? — Hm, to je lepo! — To je res lepo, a kaj bi rada? — Povejta, česa želita!“ je dejal prisiljeno prijazno.

Ko mu je Ivan razodel svojo željo, se je mož suho zasmel in dejal s tihim, hohnjavim glasom:

„Tako torej! . . . To je lepo! — Hm, jaz sem ravnatelj, in vidva želita prazne službe? — No, pač ne bi bilo nemogoče, da jo dobita! To je lepo, kaj ne?“

In obrnil se je gospod ravnatelj zopet k Anki. Njegove oči so jo premerile vnovič od vrha do tal, in komaj viden, toda zadovoljen nasmeh mu je šinil preko debelih, visečih ustnic.

„Ali imata kaj izpričeval?“

Ivana je spravilo to vprašanje v zadrego, in dozdaj mrtvaškobledo lice mu je zalilila temna rdečica. Nekaj je zajecjljal, a gospod ravnatelj se je sladko nasmejaj, rekoč:

„Hm, že vidim, že vidim. Nič ne de! Pokažeta mi jih lahko drugič! Ha, ha! To je lepo, kaj ne?“

Ivan in Anka nista vedela, pri čem da sta. S povešeno glavo je stala ona in si gladila z desnico gube ponošenega krila . . .

„Ali smeva upati, gospod ravnatelj?“ se oglasi Ivan.

„Hm, hm, danes vama ne morem povedati še nič gotovega! Jutri torej zvesta — to je lepo, kaj ne?“

„Ali naj se zglasiva jutri?“ vpraša Ivan.

„Da, jutri koj po obedu, ob dveh popoldne! — Hm . . . to se pravi . . . hm . . . ni treba . . . hm, čemu bi hodila oba? — Vi lahko ostanete doma! To je lepo, kaj ne da? . . . Tukaj-le v ti sobi bom — prva vrata na levo! To je lepo, kaj ne? — Zadržuje torej, ako pride vaša žena . . . sama . . . Razumete?“

Nekaj čudnega je zvenelo iz njegovih besed, in Anka se je nehote stresla.

Toda Ivan je menil, da pač pride lahko ona sama, ako gospod ravnatelj to želi.

Poslovila sta se in stopala nizdoli z nekoliko ložjim srcem, a vznemirjena, kakor nad neko novo, neznano in nevidno usodo, ki visi nad njima.

2.

Jasno, zimsko popoldne je bilo družega dne.

Ivan je sedel v majhni, velikemu tičniku podobni podstrešni sobi nesnažnega predmestja; skozi edino okno je videl samo na streho domače hiše, na nasprotni strani pa umazano-rdečkasto opeko drugih, v daljavo se prostirajočih strmih streh, temni, sivkasti dim, valeč se nalik jesenski megli okoli dimnikov, semtertja trumo lahkoživih, izstradanih vrabcev, ki so silili v mrazu pod opeko, par golobov, sentimentalno se kljunčkajočih in grlečih v gorkem zavetju poleg visokega dimnika, in pa tam, skoro v nedogledni daljavi kos temnozelenega morja . . . Ta razgled! Pod njim pa je zijala globočina, katere odprtina pa je bila preozka, nego da bi bil mogel videti na dnu umazano dvorišče.

Sobica sama na sebi je bila snažna, dasi je bil pod že ves trhel in so se deske upogibale pod nogami. V kotu na desni je stala skromna postelja, zraven nje je čepela velika črešnjeva skrinja, a na nji nizka lesena zibel. V nasprotnem kotu se je stiskalo majhno železno ognjišče, toda nezakurjeno, zraven njega par stolic, in na tleh je samevala velika, cinasta umivalna skleda s temnorjavim vrčem za vodo.

Ivan je bil sam. Anka je bila baš odšla pozvedovat k tvorniškemu ravnatelju. Poleg njega se je igral trileten dečko, a v zibeli je brcalo drobno, poldrugoletno dekletce. Sedel je na skrinji in z desnico gugal zibel, da je odmevalo vedno enakomerno, zamolklo bobnenje od trhlih tal. Z levico si je tiščal podbradek in naslonjen je bil z laktom na koleno, da je bil ves sključen in upognjen.

V sobici je bilo silno mrzlo; otrok na tleh je stiskal v hlačne žepe drobne, od mraza temnomodrikaste ročice. Toda Ivan ni čutil, ni videl ničesar okoli sebe. Njegov duh je plaval v tem trenutku drugod; proniknil je bil v polpreteklo dobo, in vsi dogodki, veseli in žalostni, so se vrstili pred njim.

Kako je bilo še pred dobrimi tremi leti? Tistikrat je bil pač še vesel mladenič, poln lepih sanj, poln vere v lepo bodočnost. In kako tudi ne? Saj je imel njegov oče tam v rojstni vasi dobro založeno prodajalnico, imel poleg tega lepo posestvo, a on, Ivan je bil njegov edinec! Toda v pogubo mu je bilo to, da ni imel več matere! In nekega dne je bilo, ko se je zagledal v sosedovo Anko. Kdo je ne bi bil ljubil te krasne mladenke? Fantje so se topli zanjo, okoreli vdovci so jo zalezovali, a strah je bila celo nekaterim ljubosumnim zakonskim ženicam. Toda Anka se ni brigala za nobenega . . . Pač — Ivana se ni ogibala! Na skrivaj sta se začela shajati, ob vsaki priliki sta tičala skupaj in nazadnje sta se ljubila z vso dušo, z vsem ognjem prve nerazsodne ljubezni. Toda Anka je bila sirota; imeli so jo pri sosedu, ki ji je bil

stric, samo za deklo. Ali oče Ivanu kdaj dopusti, da se vzameta? — Težko! —

Kmalu se je pa zgodilo nekaj povsem napričakovanega — Ivanov oče je začel sam laziti za Anko in jo je — zasnubil. Tedaj je pa strmeč zaznal, da se mu je skoro nadejati — vnuka! Hoj, to je bilo takrat vika in krika! To so bili lepi dnevi! — Starec je proklel sina, mu izplačal kot delež neznatno vsoto, in Ivan je moral zapustiti očetovo hišo . . .

Z vročenim mu denarjem si je napravil v oddaljeni vasici malo trgovino ter se poročil z Anko, ki mu je bila v tem že povila krepkega dečka. Toda Ivan ni bil ustvarjen trgovec — še predno so potekla tri leta, je moral trgovino pustiti; bil je ob novce, ki jih je bil vanjo vtaknil. — Vedno je še upal, da ga pokliče oče domov, ali kruto se je varal. Oče si ni hotel premisliti; poročil se je bil v tem z neko komaj dvajsetletno mladenko — pač menda samo iz jeze — in tako je izginilo Ivanu zadnje upanje . . .

Z malo preostalo vsotico je bil prišel Ivan pred par meseci v mesto, da bi si poiskal kako službo. Po cele dneve je tekal okoli ter vse iztaknil; toda čas ni bil ugoden — vse je bilo prenapolnjeno! A mala glavnicca se je krčila od dne do dne . . . Dnevi so potekali, za poletjem je nastopila zima. Zraven hrane je trebalo zdaj tudi gorkote. In zdaj niso trpeli samo izstradani želodčki, tudi noge in roke so se obsole z debelimi, temnordečimi ozebki. Vsaki novi dan je prinesel novih skrbi, novih muk in bridkosti. Tako so romale vsaki teden manj potrebne stvari v za-

stavljalnico druga za drugo, in daleč ni bil več čas, ko je imela stati v kotu gola slamnica, ko ga vržejo z družino vred na cesto . . .

V to brezupno stanje jima je včeraj zasijal svetel žarek. In baš zdaj, ko so se mu vrstili vsi dogodki z elementarno silo pred duševnimi očmi — baš zdaj — kmalu — v tem hipu se odloči usoda njegova in njegove družine. — Oh, kako hvaležen bode tvorničemu ravnatelju, ako se ga usmili, ako reši njegove ljube gladu in smrti! Kako vestno, kako natančno in s kako sveto potrpežljivostjo bode opravljal svojo službo! . . .

Solnce se je nagibalo že k zahodu; njegovi zadnji prameni so še z zlatom obsipali nekatere oddaljene strehe, a Anke še ni bilo domov.

Otrok v zibeli je bil polagoma zaspal, tudi deček na tleh se je bil zleknil po deskah in je rahlo smrčal. Ivan ga je zagrnil s staro, oguljeno suknjo, pristopil k oknu ter zrl v nastopajoči večer . . . Postajal je nemiren . . .

Tedaj so se pa odprla vrata, in vstopila je Anka. Bila je nenaravno bleda, izmučena in vzdvojena.

Hipoma je stala zraven Ivana, se tesno oklenila njegovega tilnika in zaihtela, da mu je pretreslo mozeg in kost.

„Torej nič?“ je vzdihnil on.

Kako sta bila že navajena na ta vedni „nič“!

„Nič! — To se pravi — štirinajst dni imam pomisleka“, odgovori ona pretrgano, se nasloni na posteljo in zagrebe obraz v odejo.

„Pomisleka? Čemu pomisleka?“ je ugibal Ivan in silil vanjo.

Zravnala se je pokoncu in dejala odločno:

„Čuj, Janček moj! Čemu bi ti skrivala? – Glej, služba ti je na razpolago – toda – cena zanjo je – visoka!“

Onemu se je začelo svitati. Stisnil je pesti in zaškrtal z zobmi:

„O, le povej, le povej“, je sikal s prisiljenim nasmehom, „cena zanjo si – ti – ti – tvoja čast! – Prokleti svet! Ti prokleti svet!“ . . .

3.

Tisto leto je bila huda zima. Snega sicer ni bilo, toda cele tedne je brila ostra burja, in pršele so po zraku dan za dnevom golomraznice iz nizke, okoli vrhov gora in gričev se plazeče meglene zástave. Sililo je skozi kožo, sililo skozi vsako še tako zadelano razo, sililo skoraj skozi zidove. – V podstrešnih izbah ni bilo prebiti, ako se ni kurilo noč in dan.

Anka je zdaj prečepela po celo dneve sama doma pri otrocih; kajti Ivan je letal po mestu, se ponujal povsod, tudi za najneznatnejša, najtežja dela. Toda on ni bil sam; z njim vred se je plazila in moledovala od hiše do hiše še vedno kopica enakih mu nesrečnežev; odganjali so jih povsod. Le redek je bil dan, da so Ivana vzeli za par ur na kako delo, da je semtertja ujel morda kje kako desetico. Edina dobrota je bila še ta, da je imel plačano borno stanovanjce še za čeli mesec naprej . . .

Toda prišel je dan, ko ni bilo niti krajcarja več v žepu! Ko se je zjutraj zbudila Anka iz mučnih sanj,

je bilo zadelano okno z debelimi ledenimi cveticami; voda v vrču je bila zmrznila, a pod ognjiščem je bilo samo še par drobnih polenc.

Na rahlo je odgrnila odejo, da ne bi zbudila otrok in moža, ki je bil stoprav proti jutru nekoliko zadremal od težkih, morečih skrbi. Počasi je zlezla na tla, a skozi razo v oknu je vlekla studena sapa, ji silila pod tanko nočno obleko, da se je začela tresti, kakor šiba na vodi. In ko se je oblačila v staro, volneno krilo z neko tiho naglico, je slišala, kako trepečejo z njo vred podnice pod nogami, kako se trese postelja, kako klopočejo prazni lonci na ognjišču.

Pristopila je k ognjišču. V nekem loncu je bilo še nekoliko mrzle, nezabeljene kaše od sinoči. Lahko bi jo bili pojedli sinoči, kajti nihče ni bil legel k počitku s popolnoma potolaženim želodcem, a mrvico je hotela prihraniti za lačne želodčke svoje dece za drugi dan.

Vzela je polenca v roke, jih ogledovala od vseh strani, kakor bi ji bila prirasla na srce. Že je bila odprla vratca, da bi jih vtaknila v ognjišče — toda ne! Počakati je treba, prehitro bi zgorela, in ko se otroka zbudita, bi že zopet bilo mrzlo!

Vtaknila je polenca zopet pod ognjišče. Oko se ji je zastrlo z neko skoro neprozorno meglo, na srce ji je legel kamen, in zopet je na tiho stopila k postelji, da bi na rahlo zlezla še enkrat pod odejo.

Ali tedaj je zajokal starejši otrok, takoj za njim se je zbudil mlajši, in odprl je oči tudi Ivan.

„Mraz je zunaj, le še spite“, je dejala Anka in tesneje je zavila odejo okoli njih.

Toda tu niso pomagale samo besede.

„Mamica, lačen sem“, je dejal deček in začel glasno jokati.

„Mama — acen —“ je ponavljalo mlajše dete in zategnilo za starejšim.

A tudi Ivanu je bučalo po želodcu. Delalo se mu je kar slabo od glada. Stisnil je čeljusti trdo drugo ob drugo, si potegnil odejo čez glavo in se obrnil v zid.

Anka pa je stopila k ognjišču; s težkim srcem je vzela polence, zanetila in za silo segrela preostalo kašo. Bilo je je jedva za malo skledico. In stopila je z njo k postelji, vzela žlico, zajemala z njo in polnila ustca zdaj enemu, zdaj drugemu otroku.

Ko je bilo z jedjo skoro pri kraju, je dejala možu:

„Ivan, še nekaj je kaše! Ali jo hočeš ti?“

„Še, mamica, še!“ je vpil deček.

„'e ma-ma, 'e,“ je prosila deklica.

Ivan se je skrčil še tesneje in dejal:

„Otrokoma daj!“

In pitala ju je dalje, dokler ni bila skledica prazna.

„Tako, zdaj pa spita“, je dejala in ju zagrnila čez glavo, da ne bi videla dneva . . .

Tedaj pa sta se tudi Anki zašibili kolena, in prihajalo ji je vroče; mrzel pot ji je stopil na čelo, in — zlezla je zopet pod odejo ter se stisnila tudi sama v dve gubi. —

Pred nekolikimi dnevi je bil očetu pisal Ivan, prignan od skrajne sile, naj mu odpusti in pomaga v neznosni bedi. Danes je pričakoval odgovora.

In res — okoli devete ure je potrkal pismonoša na vrata. Željno je iztegnil Ivan po pismu drhtečo roko. Toda tedaj so mu plesale pred očmi na neznan, odprti dopisnici te-le besede:

„Kdor tako spoštuje svojega očeta, ni vreden boljše usode!“

„Še enkrat poskusim po mestu“, reče črez nekoliko časa Ivan. Obleče se, vzame kepo ledu iz vrča in se drgne z njim po čelu in obrazu. Skoro nato odide s tresočimi se nogami v mesto . . .

Anka je ostala zopet sama z otrokoma, ki sta še nekoliko časa spala, a potem hotela vstati in — jesti. Oblekla ju je, zapalila še zadnje polence in pristavila k ognju lonec — ledu. Ko se je ta raztajal in se voda za silo segrela, je poiskala v nekem kotu zadnji košček sladkorja in ga vrgla v vodo.

„Morda ju to nekoliko segreje in potolaži, dokler ne pride Ivan. Saj Bog ne more biti tako neusmiljen, da bi nas zapustil popolnoma!“

Nalila je vsakemu skledico sladke vode, in otroka sta izpraznila željno vsaki svojo do zadnje kapljice. Toda kaj je to za celi dan? . . .

Zadnje polence je bilo zgorelo; v sobici je postalo mrzlo kakor prej. Burja je grozno bučala in tresla okno, ostrešje in zidovje. Otroka pa sta kričala, da ju zebe, in da sta tako hudo lačna. — Anki je krvavelo srce. Vzela je oba v naročje, ju stisnila na prsi ter počenila v kot za ognjišče, zagrnivši sebe in njiju s suknjo . . . Toda zazdelo se ji je, kakor bi prihajal danes ves ta studeni mraz od ognjišča, kakor bi bilo

ognjišče samo krivo lakote in nesreče. In vstala je ter se preselila v drugi kot. A tudi tukaj ni bilo nič boljše, in lazila je iz kota v kot kakor v nekakem deliriju. Otroka pa sta vpila in vpila . . . Naposled sta vendarle zaspala na njenih prsih, a nizdoli po bledih ličjih so jima polzele še vedno solze, debele kakor leščniki . . .

V mraku se je opotekel Ivan v sobo.

„Nič?“

„Nič!“ . . .

4.

Noč. Na jasnem nebu je plaval šcip ter blede svetlobo lil tudi v podstrešno sobo k Ivanovim. Tukaj je bilo vse tiho, čulo se je samo dihanje otrok, katera sta bila še nedavno lačna zaspala in sta še vedno ječala v spanju. Vsaki njiju preglasni vzdih je roditelja dirnil skozi srce, da se jima je krčilo in vilo v neznoznih bolih.

Ivan in Anka nista mogla spati, in niti na to nista več mislila, da bi vsaj zlezla zopet pod odejo in se tako segrela vsaj za silo. Mraz jima je rezal do kosti, a želodec se je krčil v dozdej neznanih bolečinah. Že dolgo se nista bila najedla do sitega, a danes nista imela v ustih niti mrvice . . .

Čepela sta vsaki v svojem kotu na tleh in se tiščala skrčeno, nepremično.

Kar se Ivanu hipoma zazdi ta soba popolnoma tuja. To pač ni njiju stanovanje, kjer zdaj čepita; to ni njiju postelja, katero tako mrtvaško obsevajo mesečni žarki, in to nista njiju otroka, ki vsaki hipec

zaječita! Tuje, vse neznano, divje tuje! — In plašno se je oziral Ivan po sobici, kakor bi se bil priril vanjo tuj, hudoben človek, kaneč umoriti drage mu svojce . . .

„Zblaznel bom!“ je zastokal Ivan in vstal. Siloma in le z neizrečeno muko se je otresel teh nenaravnih prikazkov.

Pristopi k ženi, se dotakne njenih las z mrzlično svojo desnico, in le-ta nehote spolzi nizdoli črez sence po njenih licih, mehko, laskavo.

Tedaj je vstala tudi ona in mu pogledala v oko — nemo, obupno. A on ji prime desnico in jo rahlo vleče za seboj proti oknu.

Zapaha sta cvileče zaškripala, okno se je odprlo, a v sobo je silil nenavadno studen, žgoč nočni vzduh, pomešan z ostrim vonjem premogovim, ki se je širil od tvornic in kolodvorov.

In pomolil je glavo skozi odprtino ter se zagledal za nekoliko hipov tja doli, kjer se je v globočini prostiralo temno dvorišče nalik globokemu brezdnu.

In nehote se je ozrla tja doli tudi ona.

Streslo ju je — razumela sta se!

In objela sta drug drugega — krepko, tesno, in ustnice so se jima združile v dolg, vroč poljub.

„Česa še čakava?“ je šepnil Ivan.

A ona se je prva zdramila. Molče je pokazala na speča otroka in rekla odločno:

„Ne! — Zaradi njiju!“

5.

„Ah, moja stara znanka je zopet tu! — To je lepo! — Ali se je premislila? — To je res lepo!“

– Saj res, štirinajst dni je imela pomisleka, in danes je štirinajsti dan! To je lepo!“ je hohnjal tvorniški ravnatelj in se zoprno nasmihal Anki, ki ga je bila prišla prosit usmiljenja – brez moževe vednosti.

Komaj je bila prilezla do tukaj, tako so se ji šibile noge. Večkrat bi bila kmalu omamljena telebnila na mestni tlak, ko je stopicala mimo gostilnic in hotelov, odkoder se je širil po vzduhu prijetni vonj po gorkih, svežih jedilih.

Postajala je, se oprijemala, omagovala . . . a zdaj je stala pred ravnateljem docela izmučena, zraven pa plaha, drhteča . . .

Ko je gospod ravnatelj zvedel po slugi, da ga išče ženska, ji je velel takoj v sobo. – Bil je ravno pri kosilu in rezal je rumeno pečenko, prigrizoval lepo bleščečo solato in si natakal v kristalno čašo rujnega, penečega vinca.

Anki je zaplesala soba pred očmi in oprijela se je bližnjega stola. A takoj se je spustila pred ravnateljem na kolena, povzdignila roke in prosila s solzami v očeh:

„Usmilite se naju! – Dajte nama službo, sicer pogineva!“

Gospod ravnatelj je molče nadalje rezal pečenko in opazoval Anko. In ugajala mu je v tem položaju s povzdignjenima rokama! Skozi ozko in tanko njeno obleko je ugibal okrogle, polne, dasi od stradanja morda nekoliko upadle ude. In ta obraz, po katerem so lile solze, in ki je bil zdaj od razburjenosti zardel, se je svetil prozorno, kakor voščeno jabolko.

Niti mislil ni več na jed; prevzela ga je bila strast in sklenil je, da zmaga, naj velja, kar hoče.

Toda zdaj je tudi strahoma zapazil, kaj je Anki, in bal se je, da mu ne omedli. To bi bilo jako sitno!

In Anka, ki je opazila to izpremembo na njegovem obrazu, je začela upati. Mislila je, da ga je prevzel vendar še pošten čut — čut usmiljenja.

„Usmilite se“, je ponavlja, „usmilite se!“

Ravnatelj je stopil k nji, jo prijel za roko, in takoj se ga je zopet polastila strast.

Anka je planila pokoncu, kakor bi jo bil pičil gad.

Ali oni je sikal:

„Glej, to je lepo! — Jaz naj ti dam vse, a vidva meni nič! To je lepo! — Samo besedo iz tvojih ust — in služba — lepa službica — vama je zagotovljena!“

Anka je zaječala, se iztrgala in zbežala proti vratom.

Tedaj je uvidel, da je treba premeniti taktiko.

Zastopi ji pot.

„Nič se ne bojte; ako nočete, se vam ne zgodi nič žalega. — Morda se da stvar uravnati drugače! — Sedite, da se pomeniva!“ je dejal polutiho, priliznjeno.

Ni se mogla ustavljati; čutila je, da vsaki hip omahne. A on ji je predložil krožnik ter porinil prednjo pečenko in solato.

„Vzemite, nikar se ne branite!“

In Anka se res ni mogla braniti, tudi ako bi bila hotela. S tresočo roko je prijela nož in vilice, rezala naglo, požirala hlastno.

„Koliko se jih je že oglasilo v tem času za službo!“ je govoril ravnatelj. „Toda bili so večinoma starci s starimi ženami, in vseč mi ni bil nobeden. Vi pa ste mi ugajali od prvega trenutka.“

Toda Anka ni poslušala njegovih besed. Vsa mrtva je bila na slastne grižljaje!

Natočil ji je kozarec vina. Pokusila je požirek.

Kako ji je začela kri nagleje krožiti po žilah! Novo življenje jo je obšlo, in takoj se ji je zdel drugačen svet, kakor bi se bila prebudila iz dolgih, mučnih sanj, kakor bi bila prebila hudo, nevarno bolezen . . .

Pokusila je vino v drugič, v tretjič . . .

Oko ji je zažarelo, neka nepopisna slast ji je objemala ude. In tedaj se je v nji le še podvojilo veselje do življenja.

Kako lepo je tako življenje v takih-le sobah, kjer razširja peč iz kota tako prijetno, tako dobrodejno toploto! In kako nepopisno sladko je, ako ima človek vsaki dan poln želodec! In kako je šele lepo in veselo v taki gorkoti in pri polni skledi z otroki, s tako lepimi otroki, kakor sta njena! Ah, to so udobnosti življenja!

Tako jo je domišljivost vedno bolj odvajala v svoje kraljestvo in ji ustvarjala krasne podobe . . .

Toda hipoma jo je streslo . . . Spomnila se je bede, v kateri tiči doma mož, tičita otroka, in v katero se povrne kmalu tudi ona. Zrla je pred sabo v globoki prepad pod oknom svoje sobe na dvorišče, videla tam doli v krvi moža, razkosana otroka, za ka-

terima leti tudi ona . . . kri ji zastane . . . Brr — ne . . . tega ne!

Ravnatelj natoči drugi kozarec, in ona pije, pije v dolgih požirkih.

Vino je storilo svojo dolžnost. Neka razkošna omotica se je polasti; oči ji postanejo motne . . .

Z vidnim veseljem jo je opazoval ravnatelj; oči mu plamte.

„Še en kozarček, ne?“

„Zakaj ne?“

Na svojih licih je začutila mokro sapo ravnateljevo ter se stresla, toda braniti se ni mogla; vdala se je drhteče, z nekim topim, bedastim smehljajem okoli ustnic.

„In služba je najina, kaj ne?“

„Gotovo — tukaj je plača za mesec naprej — lahko takoj nastopita“, je govoril pol ure pozneje ravnatelj in jo silil iz sobe.

Zmešana, z raznimi nasprotujočimi si čuvstvi je stopala nizdoli po stopnicah, na ulico, še vedno nekako odtegnjena realnemu življenju.

6.

Ko je stopila Anka v podstrešno sobo, jo je presenetil nenavaden prizor.

Po sobi sta plesala otroka z velikimi kosi mrzle pečenke in kruha v rokah, Ivan je sedel na skrinji in zvečil takisto pečenko in kruh, a po sobi se je širila prijetna gorkota od železnega ognjišča, na katerem je veselo kipelo in vrelo meso v velikem loncu. In na oknu se je bleščal liter črnine!

Anka je obstala. A Ivan je skočil k nji, jo privzdignil s krepkimi rokami od tal in se zavrtel z njo po sobi, da se je vse treslo in šklopotalo.

„Konec je bede! Veselo življenje nas čaka! Skrajnji čas je bil!“ je venomer ponavljal.

In izvlekel je pismo iz žepa, v katerem se mu je naznanilo, da je oče na smrtni postelji, in da mu je odpustil ter ga kliče domov, da bi prevzel posestvo. Pošilja mu takoj petdesetak za selitev. Svoji ženi, s katero se nista nikdar prav razumela, je zapustil samo kot in hrano v hiši.

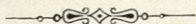
Ivan sprva sam svojim očem ni verjel, da je možno kaj takega. Preveč je bil že okusil hudega. Toda petdesetak ga je poučil o istinitosti.

Opazoval je Anko, kako sprejme to novico. Čutil je, da je samemu veselja preveč; mora je deliti z njim tudi ona takisto burno, takisto popolno . . .

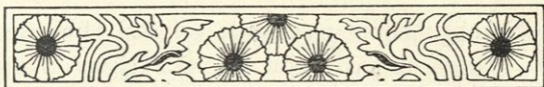
Toda Anka je stala na sredi sobe nema, zamišljena. Videti je bilo, kakor bi si siloma klicala v spomin nekatere dogodke, ki se vračajo sicer počasi, a z grozno istinitostjo . . .

Prijela se je za glavo, kakor bi ji prešinila možgane grozna bolečina, in viknila je s hripavim glasom: „Prepozno!“

Nato je takoj zopet onemela . . . oči so se ji izbulile, okoli ustnic so ji stopile goste, belkaste pene. Zblaznela je bila.

NAJSREČNEJŠI POŠTAR

Poštar in posestnik Hrastovec je neki popoldan nenavadno nemirno stopal po pisarnici; mel si je roke brez vsakega vidnega vzroka, vlekel in gladil dolge, goste, sivorumenkaste brke; zdaj je mežikal, zdaj napeňjal drobni, modri očesci ter se nervozno zviľal mimo nakopičeniľ skladaníc poštnouradnih knjiľ, mimo teľke, oblastno se držeče železne blagajnice, mimo pletenic, škatel in košaric. Ker ni imel že nekaj časa posebnega poštnega opravitelja, je bil že sam vse opravil, in na mizi so ležali pripravljeni in prirejeni zavitki.

A zdaj je teľko čakal pošte. Vsak hip je potegnil debelo srebrno žepnico ter uprl oči v rumena, leno in počasi se premikajoča kazalca.

Vendar črez dolgo!

Od bližnjega cestnega ovinka se zasliši šum in ropot, hripavo se oglasi zakrivljeni rog, in teľki poštni voz prdrči pred vrata, zavit v bel, neprozoren oblak cestnega prahu.

Nekoliko minut pozneje je pritiskal Hrastovec z neko hlastno naglico pečat na došla pisma in metal eno za drugim na stran. Kolikor bolj se mu je krčil pod rokami precej veliki kup, toliko je postajal nemirnejši, toliko vidneje se mu je tresla desnica.

Še vedno nič! —

Ah, vendar!

Prav na dnu med dvema debelejšima pismoma je ležal droben zavitek od gladkega, skoro prozornega, rumenkastega papirja. Naslovljen je bil nanj.

Hrastovcu se zablešče oči, in v obraz mu šine temna rdečica kakor dvajsetletnemu dečaku.

Hipoma mu je tičal listič v stranskem žepu ponošenega jopiča.

A pismonoša se je čudom čutil, kako naglo gre danes gospodu delo izpod rok, ko se mu sicer vendar nikoli ne mudi. Predno se je dobro zavedel, že je imel pisma v rokah, že je stal na ulici, da nastopi z velevažnim obrazom navadni pot do naslovljencev . . .

Ko se je čutil Hrastovec samega, je nekako utrujen omahnil v kotu na usnjati, obrabljeni divan in globoko vzdihnil. Nato si je pomencal oči s prsti obeh rok, a zdaj . . . rahlo . . . svečano potegnil zavitek iz žepa. Naglo ga je pritisnil nekolikrat na usta, ga vrtel potem nekoliko časa med dolgimi, koščenimi prsti ter ga obračal proti solncu, poskušajoč, ali bi se dala tako ugeniti vsebina njegova. Ali skozi zavitek se je čutilo samo nekaj trdega in se videle samo nekatere nejasne in nedoločne črne poteze . . .

Slednjič je segel v žep, potegnil iz njega nožič . . . še nekoliko pomislil . . . a takoj na to je odločno in pogumno prerezal ostri rob.

Nasproti mu je zablestela lična, podolgovata, na ogljih zaokrožena posetnica. Z upom in strahom jo je nesel nekoliko bliže kratkovidnim očem.

Skoro nato je planil kvišku, vihtel posetnico v roki in skakal po pisarnici kakor razposajen otrok.

In zopet in zopet je čital: „Pričakujem Vas jutri zvečer!“, na nasprotni strani pa: „Vidka Koširjeva“.

In pritiskal je parfumovani lištič na burno, veselja utripajoče srce, in komaj je čakal, da odbije šesta ura, ko lahko zapusti urad. Še nikdar mu niso tekle minute tako počasi, še nikdar si ni tako srčno želel, da bi vendar že smel zapirati!

Dolge pol ure je še manjkalo, a že je bil preoblekel jopič, že si je natezal sivi površnik na dolgo in sloko telo, že je vrtel v roki srebrno okovano palico.

Pa res, kdo bi neki mogel biti hladokrven, ko ga pričakuje ona, ki mu polni srce, ona, katera je smoter želj njegovih, namen življenja njegovega!

Kdo bi bil hladnokrven? Včeraj je bila pisala list, a danes je oni srečni dan, ko ga pričakuje ona! Bog ve, kako ga težko pričakuje!

Hvala Bogu, samo še pet minut je do šestih! Že mu miga zlata prostost, že sedi v sanjah v lahkem svojem koleslju, že se vozi proti uro oddaljenemu njenemu bivališču, kopajoč se v poslednjih žarkih zahajajočega solnca! . . .

A tedaj se strese, kakor bi ga kdo nenadno oblij z mrzlo vodo. Usta se mu odpro, in oči se mu izbulijo.

Med vrati pa se je pojavila oseba — poštnega komisarja!

Ah, ah! . . .

In zdaj je treba predlagati zapisnike in račune, zdaj pregledovati blagajnico, zdaj poslušati opomine in nauke gostobesednega uradnika!

In ta se niti ne opraviči, da je prišel tako pozno! Hrastovca je lomila jeza. A nič ni pomagalo. Pri vsej tej nesreči je celo moral nabrati obraz v najprijaznejše gube!

Ako še nikdar v svojem življenju, danes se je Hrastovec pokesal, da je kdaj prevzel tako službo, in v svojem skesanem srcu je hkratu trdno sklenil, da ne bode nikoli več brez poštnega opravitelja. In začel je natihoma kleti, da so hipoma izginili vsi prejšnji poetični občutki.

Ali komisar je postal namah tako vljuden, tako prijazen, kakor še nikdar, in ko je čez dolgo uro opravil svoj posel, je celo povabil Hrastovca, naj mu dela zvečer družčino v gostilnici „Pri medvedu“, kjer bode prenočeval.

Ah, ah!

Hrastovec ni vedel, kaj bi odgovoril. Ob tej prijaznosti se mu je tajalo srce, čutil je vso veliko čast, ki ga je zadela, videl se je odlikovanega, povzdignjenega; v njegovem srcu sta se začela boriti slavohlepje in ljubezen, in bil je v veliki zadregi. Toda komisar ni čakal odgovora, že je bil na ulici . . .

Hrastovec je zamišljen zaklepal pisarnico in kmalu potem stopal čez cesto v svoje stanovanje. Tam je zaklical hlapca in velel zapreči. Nato je stopil v svojo sobo ter napisal z drhtečo roko dolgo, z vsem ljubezenskim nakitom odičeno pismo Vidki Koširjevi, opravičujoč se, zakaj je ne more obiskati nocoj.

Trenotek pozneje je drdral hlapec z vozom in pismom po beli cesti . . .

Hrastovec pa je stopil k predalniku, potegnil iz njega snežnobelo srajco, visok in trd ovratnik in fino kravato. Nato je stopil k visoki, starinski omari, vzel iz nje praznično obleko ter se začel oblačiti pazno in počasi. Vsak hipec se je pogledal v ogledalu, kakor bi se odpravljajal na „plesni venček“, vsak trenotek je potegnil s ščetjo po obleki in brisal z rokavom svetli rob rjavega polcilindra. Pri tem važnem opravilu pa je vedno vzdihoval. Vest mu ni dala miru, in vpraševal se je, ali je storil prav, da je rajši ustregel komisarju nego svojemu čarobnemu angelu . . .

* * *

Ko je pa četrť ure pozneje sedel gospod Hrastovec v gostilnici „Pri medvedu“ poleg mize, kjer je poštni komisar tarokiral s tremi drugimi gospodi, tedaj je začutil, da je njegova oseba tukaj prav brez pomena, in da se komisar niti ne meni več zanj po prvem pozdravu.

In začel je Hrastovec vnovič natihoma preklinjati komisarja, da ga je tako po nepotrebnem odvrnil od toliko zaželjenega sestanka z Vidko. A ko je stvar premislil natančneje, je uvidel, da mu vendarle ni še usoda tako nemila in da mu je ta usoda v zadnjem

hipu naklonila priliko, da se lahko poslovi od tukaj in še danes obišče njo, po kateri mu hrepeni duša. In razkadil se je srd na komisarja, in okoli ustnic mu je legel celo zadovoljen smehljaj.

Ob ugodnem trenutku, ko je videl, da se vrača njegov hlapec mimo gostilnice že proti domu, se priporoči gospodom ter odide, ne da bi ga kdo zadrževal.

Solnce je lezlo za nizke griče, in rahel vetrič je majal vrhove obcestnih dreves, ko se je vozil Hrastovec po prašni cesti svoji sreči nasproti. Zamišljen je slonel na svojem sedežu, držeč v desnici nategnjene vajeti, a z levico si semtertja natezajoč in gladeč goste, rumenkaste brčice. In oko mu je strmelo predse v daljavo, tja proti onim nizkim gričem, za katerimi je vprav zatonilo solnce, in nad katerimi je še rdelo v škrlatasti boji večerno nebo . . .

Hrastovec je nategnil vajeti, konjič je prhnil z glavo kvišku in šinil hitreje in hitreje. In v bližini so zablestele prve hiše male vasi, nad katerimi se je dvigalo v ozadju večje belo poslopje.

Hrastovcu je zadrhtelo srce v nepopisni, preveliki sreči. Kmalu se mu izpolni najsrčnejša njegova želja, kmalu bode zrl v oko njej . . . od blizu, tako od blizu! In prijel jo bode za bele, mehke roke in jih držal v svojih in čutil, kako polje, kako se pretaka po njih topla, vroča njena kri! In dih njenih sladkih ust mu priplove nasproti kakor zefir, ki je poljubljal na potu svojem glavice rožam in vijolicam in jabolčnemu cvetju! In drug drugemu padeta v naročje, in ljubila se bodeta . . . ljubila . . . ljubila . . .

Strepetal je blaženosti . . .

Konj se je ustavil pri prvi vaški krčmi; krčmar je priskočil ter privzdignil klobuk. Hrastovec ga je pogledal kakor prikazen z drugega sveta; a domislil se je, da je treba izpreči, in skočil je z voza ter vrgel vajeti krčmarju v roke:

„Izprezi, in ko se vrnem, se oglasim!“

In zavil je za vasjo po stezi navzgor ter stopal počasi in premišljeno. In rosna trava se je dotikala njegovih nog, in rumenokljuni kos ga je zvedavo motril z dišečega bezga.

Niže, vedno niže pa se je spuščal mrak z nerazločnimi perotmi . . .

Toda, čuj, kaj je to?

„Hi! Hi! Hi!“

Hrastovec je napel ušesa in postal.

In zopet: „Hi! Hi! Hi!“

Kako je zvenel ta ženski smeh veselo in čisto, kakor glas srebrnega zvonca!

In smeh se je nadaljeval, a vmes je bilo čuti šumenje in pljuskanje vode.

In to je bilo tako blizu, prav pod njim!

„Kopljejo se“, si je dejal. „Kaj, ko bi bila tam doli tudi Vidka?“

Vzdihnil je globoko, že nekoliko postal ter razmišljal.

A gnalo ga je tja doli, in oprezno je zavil za ograjo nizdoli po visoki travi, tipajoč pred sabo s palico, da ne bi kje zdrsnil . . .

Udarili so mu glasovi na uho prav v bližini . . .

Stisnil se je k tlom ter lazil dalje po kolenih, opirajoč se ob roke. Začutil je neprijetno vlago, ki jo je povzročevala rosa, in ustrašil se je, ko se je zalotil pri misli, kakšna mu bode sedaj nova obleka. Ali strastno hrepenenje mu je izpodneslo vse pomisleke, in lezel je dalje . . .

Dospel je do debele hruške, se zravnal za njenim deblom ter stal nepremično kakor kip. Samo vrat je iztegnil na desno ter odprl oči na široko . . .

V tistem hipu je prilezel mesec izza gore ter usul vso svojo svetlobo po okolici.

In Hrastovcu se je odprl zanimiv razgled . . .

Kakih sto korakov pred njim se je iskrila in penila po precej visokem slapu nizdoli padajoča voda, ki se je vila nekoliko niže v lahkih valčkih kakor srebrn pas proti ozkemu, okroglemu tolmunu, okoli katerega je raslo pritlično grmovje in nekoliko dreves.

In pod enim teh dreves je stala lesena klopica, od katere je držala ozka deska prav nekako do srede tolmunu. In na tej deski je Hrastovec ugledal stoječo žensko, ki je bila vprav namenjena v kopel. Njena visoka postava se je jasno črtala v bledih mesečnih žarkih, in okrogli, polni udje so mu blesteli nasproti v snežni belobi . . .

Sklonila se je lepa vila ter sedla na desko. Njeni mali, fino modelovani, skoro otročji nožici sta se doteknili vode in silili niže, vedno niže.

In valčki so ji že objemali okrogli kolena . . .

A tedaj je zdrknilo celo lepo telo v vodo ter se potopilo globoko, se zopet vzdignilo, se skrilo,

se vnovič prikazalo, plavajoč in svetlikajoč se po malem vodnem zrcalu.

A od druge strani je priplula druga vodna vila, katere Hrastovec dozdej ni bil zapazil, in ko sta se srečali s prvo, se je zopet oglasil oni veseli:

„Hi! Hi! Hi!“

In nastalo je veselo pljuskanje po vodi, da je voda udarjala čez breg, in da so že trepetale nekatere velike kaplje na obleki na klopici.

Hrastovec je bil oddaljen komaj petnajst korakov. Z izbuljenimi očmi je strmel v vodo in vselej, kadar se je prikazala prva vila, je vzkliknil natihoma:

„To je ona! To je ona!“

In v srcu njegovem se je v tem hipu vnovič povejšala ljubezen in narasla skoro do brezumnosti.

In ko je videl to naivno veselje v vodi, to živahnost in gibčnost njenega telesa, tedaj mu je blaženost prikipela do vrhunca, in skoro glasno je viknil:

„In kako je še nedolžna!“

Trdneje je stisnil palico v svoji roki, zaklopil oči v opojni slasti in zopet vzkliknil:

„In vsa ta lepota in vsa ta nedolžnost cvete le meni srečnežu! Ah Bog, kako sem ti hvaležen!“ . . .

Četrť ure pozneje je bilo okoli tolmuna zopet vse tiho, samo razburkana voda je še vedno pljuskala ob breg, a tudi vedno tiše, vedno počasneje, dokler ni stalo njeno površje mirno in gladko kakor zrcalo . . .

* * *

Vidka je bila komaj petindvajsetletna vdova. Edina hči imovitega trgovca se je bila poročila po očetovi

smrti s trgovskim pomočnikom pokojnega svojega očeta in tako nadaljevala trgovino. Mater je bila izgubila še v otročjih letih.

Njen mož je bil drobno, suhljato človeče z globoko vdrtimi, zelenkastimi očmi in nekako preveč od glave štrlečimi ušesi. Razen tega je pri hoji še težko pregibal drobni svoji nožici. Sam Bog vedi, kako se je mogel tak človek prikupiti tako izrazito lepi ženski, kakor je bila Vidka, da se je bila zavezala z njim za celo življenje!

Ugibalo se je različno. A najbolj so menda pogodili oni, ki so trdili, da se je bil pomočnik Košir prikupil s svojo pridnostjo, poštenostjo in solidnostjo ter sladkim svojim jezikom črez mero Vidkinemu očetu, in da je videl ta na smrtni svoji postelji najboljše poročstvo za srečo svoje hčere v tem, da mu postane zet Košir.

In Vidka, ki je storila le to, kar je hotel oče, se je vdala. Tri mesece po smrti očetovi je bila poroka . . .

Poštar Hrastovec je bil tedaj v petintridesetem letu, ko je prišel s Primorskega ter kupil v trgu na prostovoljni dražbi prodano lepo posestvece. Prav tisti čas je bila prazna poštarska služba, in ker je imel Hrastovec v Trstu dobre prijatelje, je postal v kratkem poštar v trgu.

Bil je samec, a zvest svojemu načelu, da je petintrideseto leto najugodnejše za ženitev — prej se ne sme, pozneje ni treba — je takoj začel gledati kako bi se napravilo, da ne bi prekoračil te dobe v samskem stanu.

A tedaj se je bilo zgodilo, da je prvič videl Vidko Koširjevo.

Sedel je neki popoldan v senci pod murvo na dvorišču gostilnice „Pri volkodlaku“ ter počasi srebal četrtinko belega.

In zgodilo se je, da se je takrat ustavil na istem dvorišču voz, v katerem sta sedela gospod in gospa.

Hrastovec je povzdignil oči in ju metril.

„Ah, Bog! Kako nasprotje!“ je mislil sam pri sebi. „Mož — koščena smrt, a žena — življenje, polno življenje!“

Lahko je skočila ona raz voz ter pomagala nizdoli njemu, ki je le počasi vstal. S težavo je privzdignil noge, s težavo zlezel na tla.

„Temu je odbilo“, si je mislil Hrastovec.

A onadva sta stopala počasi mimo njega. Njena visoka, polna, krasna postava je moža popolnoma zakrila, da je bil videti tako majhen, tako neznaten . . .

Izginila sta v veži.

Kmalu potem je prišla k Hrastovcu gostilničarjeva hčerka.

„To je gospod Košir iz P. in njegova soproga. K doktorju gresta“, je dejala in sedla zraven njega.

„Ta ne bode dolgo“, je pristavila čez nekoliko časa.

Hrastovec pa se je zamislil. Nič ni odgovarjal na gostobesednost svoje sosede. Pred očmi mu je vedno in vedno jasneje stala podoba lepe žene. In ta podoba se mu je že takrat vtisnila globoko v srce . . .

Pol ure pozneje se je vrnil Košir s svojo soprogo v gostilnico ter sedel k mizi, kjer je še vedno čepel Hrastovec. Hotel je biti na zraku, a ker je bila zunaj samo ena miza, je moral sesti k temu.

Predstavil mu je sebe in ženo.

Hrastovcu je šinila kri v lice, in postal je nemiren. A očesa svojega ni mogel obrniti od nje, ki se je toliko trudila, da bi ustregla možu. In kako vdano, kako ljubo in rahlo je odgovarjala vsem moževim vprašanjem. Hrastovec jo je moral občudovati. Kmalu je bil popolnoma uverjen, da je ni na celem svetu tako ljubeče, tako zveste, tako dobre soproge, kakor je Vidka Koširjeva.

In vzdihnil je ter si mislil: „Ako bi človek dobil tako soprogo, kako bi bil srečen!“

Ko sta bila zakonska odšla, je posedel Hrastovec še na prejšnjem prostoru ter zrl kakor zamaknjen . . . Ustnice pa so mu šepetale . . . tiho . . .

„Jaz sanjam maj . . .

a pravzaprav

jesen je zdaj.“

Poslej sta prihajala Koširjeva večkrat v trg k zdravniku, in vselej je vedel Hrastovec tako zasukati razgovor, da je vedel, kdaj zopet prideta. In tedaj je gotovo sedel „Pri volkodlaku“ in ju čakal. In vselej so skupaj posedevali in se razgovarjali kakor stari znanci. Nastala je v kratkem med njimi neka prijaznost, ki je prijala vsem trem . . .

A Košir je hujšal od dne do dne. Ugeniti se je že dal čas, ko ne bode mogel več vstati, ko bode zadnjič sedel pod murvo v družbi s Hrastovcem.

Poštarju pa je pri vsakem novem sestanku raslo nagnjenje do Vidke, in v kratkem je ona polnila vso njegovo dušo, v kratkem je postala zvezda-vodnica življenja njegovega. In ljubil jo je strastno, nepopisno, z vsako žilico čutečega svojega srca.

„A misli moje nad mirno
glavo ji plavajo,
in lica in usteca rožna
ji poljubavajo.“

In čestokrat se je zalotil pri misli:

„Saj kmalu umre, in tedaj . . . tedaj . . .“

Izkušal je vselej, da bi zadušil tako misel že v kali; videla se mu je moža nevredna . . . grozna . . . a vendar je silila na dan, silila čestokrat in vedno z nevzdržnejšo silo, in kaj je mogel za to, da se ji ni mogel ubraniti, da mu je nazadnje celo laskala . . .

* * *

. . . Le zvonite, le zvonite . . .
z vsemi: tinka-tonka-tinka!

Nasproti prodajalnice je ležal v mali sobi na visokem mrtvaškem odru trgovec Košir. Shujšal je bil toliko, da ga ni bilo poznati. Od daleč se je videlo, kakor bi ležale na belem prtju same črne hlače in črn jopič; a glava, roke in noge, ki so bile razmeroma zelo velike, so bile videti, kakor bi bile tej črnini nalašč prilepljene. Z osmih svečnikov so obsevale dolge, rumene sveče nepremični, izsesani obraz mrličev z onim nizkim in ozkim, voščenim čelom, in njih brleči svit je le še vekšal bledost upadlih lic, da so bila videti rumenkasto-črnikasta. Vsa soba je

bila prevlečena s črnino, a okoli odra so stali lonci z jesenskimi cveticami. In po sobi je trepetal zagaten vzduh, ki so ga izpuhtevale sveče in cvetice, a ki je bil pomešan s čudnim, neprijetnim vonjem mrtvaškim . . .

Proti večeru se je pripeljal Hrastovec, da tudi on pokropi mrliča. S čudnimi občutki je stal pred odrom ter zrl na neznatne pozemske ostanke pokojnikove. Prav na dnu srca se mu je gibalo nekaj takega kakor sočutje. A ko je to sililo kvišku, je utonilo takoj v drugem čutu, ki se je pojavil z večjo močjo, utonilo v — upanju. In Hrastovec je moral vpricho mrliča misliti — nanjo, in mesto mrtvaškega je videl tam gori smehljajoče, življenja polno lice Vidkino. V očeh mu je nehote vzplapolal žarnejši ogenj, in celo ustnice so se mu zaokrožile na smehljaj.

V tem hipu se je stresel.

Za njim je nekaj zafrfotalo, zrak se je zazibal, in na steni se je prikazala črna senca ptičjih perotnic. In kakor sova velik ptič je švignil mimo Hrastovca ter sedel mrliču prav blizu k glavi.

Hrastovec je strmел tja gori in ni mogel razločiti v prvem hipu nič pravega. Nenavaden strah se ga je polotil. Nehote si je mislil, da je to mrtvaška ptica in da naznanja novo nesrečo, nesrečo, ki se mora zdaj pripetiti njemu samemu . . .

Ptič pa se je parkrat zazibal mrliču proti glavi, se nagnil k njegovemu ušesu ter dejal glasno, razločno:

„Revež! Revež! Vidiš ga! Vidiš ga!“

Hrastovec se je zdramil. Šele zdaj je uvidel, da je to papiga, Koširjeva papiga, o kateri je že slišal

toliko pripovedovati. A navzlic temu se ni mogel takoj otresti prvotnega vtiska, in neki čuden nemir mu je napolnil dušo. Nehote je še enkrat pogledal mrliča ter za ptičem ponavljal:

„Revež! Revež!“

Pristopil je korak bliže, prijel zeleno vejico ter pokropil mrliča. Nato je odšel v prvo nadstropje, da izreče vdovi svoje sožalje. A še na stopnicah je slišal oni zategli:

„Vidiš ga! . . . Vidiš ga! . . .“

* * *

Vidka je oddala takoj po moževi smrti prodajnico v najem ter odšla za nekoliko časa v mesto k sorodnikom. Ves ta čas je bil Hrastovec nemiren in skrajnje nervozen. Njegova ljubezen do Vidke je rasla z vsakim dnevom, a ker se ji ni še drznil pisati, je bil v vedni negotovosti, ali mu bode kdaj vračala njegovo ljubezen ali ne. Šele čez pol leta se je vrnila na svoj dom. In Hrastovec se je takoj odločil ter ji pisal pismo, polno najstrastnejših izrazov ljubezni, proseč je naglega odgovora. In že po prvem njenem odgovoru je zasijalo upanje v srcu njegovem; a danes je dosegel Hrastovec vrhunec svoje sreče, katero je nekoliko skalil samo pohod poštnega komisarja; pisala mu je, da ga pričakuje . . .

Pričakuje! . . . Pričakuje! . . .

* * *

Pozno je že bilo, ko je došel Hrastovec do hiše Vidkine. Stopal je bil počasi, da se mu je vsaj nekoliko osušila obleka, na kateri so se v mesečnem

svitu motno svetile nekatere velike in temne lise, čez katere je večkrat potegnil s plosko roko.

Dospel je do vrta, ki se je raztezal za belim poslopjem.

Ograjen je bil z železno mrežo, katero so podpirali beli, v enakih presledkih stoječi stebri. Stopil je k vratom; bila so odprta. In takoj je stal v senci nekaterih košatih jablan, ki so rasle ob ozki poti. Tja do vežnih vrat pa se je tlačilo nizkotno grmičevje, raz katero je bleščal semtertja še kak samotni srebrni cvet. Bilo je že vse odcvetlo, a po poti so ležali v kupih odpadli in uveli cvetni listi.

Hrastovec je privzdignil glavo ter motril poslopje. V prvem nadstropju so bila razsvetljena nekatera okna. Tu je vedel, da stanuje najemnik-trgovec s svojo družino. Obrnil je pogled do drugega nadstropja. Tudi tam je bilo razsvetljeno še zadnje okno na desnici.

Tam je gotovo ona!

Hrastovec je postal. Srce mu je začelo utripati hitreje, in prijel se je na levo stran, da bi se nekoliko umiril. — Takoj nato je stopal skozi priprta vežna vrata v hišo. Hitro se je orientiral, dasi je bilo temno, in koračil je tiho navzgor po stopnicah.

Prišedši v gornje nadstropje, je nekoliko postal. Duri v prvo večjo sobo so bile odprte na stežaj. Sredi sobe je stala velika, podolgovata miza, pregrnjena z zelenim prtom, a na njej srebrni svečnik, v katerem sta dogorevali beli sveči. Okoli mize je stalo nekoliko stolov, a ob steni med dvema oknom je slonel velik dekoracijski divan.

Hrastovec je vstopil tiho, skoro boječe ter obstal sredi sobe. Iz stranske sobice je začul glasove.

„Kdo je neki zdaj pri njej?“ si je mislil, in neka sveta nevolja se ga je pollaščala, nevolja, da morda ne bode mogel niti govoriti z njo na štiri oči.

A kmalu ga je minila ta nevolja, žile so mu otrpnile, in stal je sredi sobe trdno in nepremično. Okoli ustnic pa so mu strepetavale žilice, kakor bi ga bila napadla nenadna, mučna bolelost. Jasno in razločno je bil slišal iz srednje sobe besedi: „Ljubček moj!“ In vmes se je čulo, kakor bi se dva poljubljala.

Hrastovcu je vrela kri k srcu, a na čelo mu je stopil mrzli pot. In vnovič je slišal: „Ali hočeš še?“ — in zopet se je čulo, kako je Vidka cmaknila z usti, kakor otroci, kadar ližejo bonbončke.

Hrastovec je bil skoro ob pamet. Stola se je moral poprijeti, da ne bi padel.

To je bilo prehudo!

Počasi je segel z desnico po čelu, potegnil nekoliko mimo njega, a tedaj se mu je stemnilo pred očmi, soba se je zavrtela okoli njega, in sesti je moral na divan, da ni omahnil. A kakor v sanjah je še slišal tam notri pridušeni smeh, in srce se mu je krčilo, se mu vilo v groznih bolečinah.

„Meni ni živeti, več mi ni živeti“, je vzdihnil, in grozne misli so mu vzrojile v glavi.

„Da, da,“ si je dejal, „tako mora biti! — Moje srce ne more prenesti tega in ne more! — Priletel sem, star sem, lahko se vse norčuje iz mene; a jaz imam srce, mehko srce, voščeno srce, mlado srce, in

to srce mi bode izkrvavelo! – Da, da, tako mora biti! – In jaz sem mislil, da je nedolžna! Da, da, vedela je, da me nocoj ne bo, pa si je mislila – aha – čakaj! – Da, da, tako mora biti! Tam, kjer se je rahla vodica dotikala njenih svetlih udov, tam, kjer sem užil v pogledu nanjo zadnjo svojo srečo, tam . . . tam . . . oj tam naj – poginem! Oj, tam naj se hladni valovi zagrnejo nad težko mojo glavo, tam naj počivam!“

In težko se je vzdignil, da bi odšel.

Še enkrat se je ozrl po sobi, vrgel s prsti poljub proti durim, za katerimi se je kratkočasila nezvesta, ter se vglobil v misel na smrt . . .

A tedaj so se hkratu odprle iste duri, nekaj je zafrfotalo, in iz sobe je – priletela papiga ter sedla na mizo. In ko je zagledala Hrastovca, je prestrašena zavpila: „Revež! Revež! Vidiš ga! Vidiš ga!“

Takoj za njo pa se je oglasila Vidka ter ji zaklicala, predno je še opazila Hrastovca: „Ljubček moj, kje si?“ . . .

* * *

Nekoliko pozneje je bilo zopet slišati iz sobe: „Ljubček moj!“, a sedaj se ni glasil ta vzklik papigi, pač pa presrečnemu Hrastovcu, ki se je tisti čas kopal v Vidkinih objemih, a ne v hladnih valovih . . .

In danes je Hrastovec najsrečnejši poštar na celem Kranjskem; tako vsaj trdi vselej sam, kadar nam pripoveduje to „resnično“ zgodbo prvega poseta pri svoji sedanji ženki, nekdanji Vidki Koširjevi.

ŠKOF

Na trinogem svojem stolcu je sedeval v nizki in zaduhli, po smoli in starem in svežem usnju zoprno dišeči sobici dan za dnevom, od ranega jutra pa do poznega večera.

Predno je solnce zvedavo pogledalo skozi široke, nizko se klanjajoče veje starega oreha pred njegovim stanovališčem, je že čepel za štirivoglato, na nizkih, šepavih nogah stoječo mizico, opremljeno v genijalnem neredu s krivci, torilcem za smolo, debelim steklom, narezanim rjavim, črnim ter rdečkastim usnjem, gumbi, dreto, in kar je še takih črevljarških potrebščin. A ko je bilo zašlo isto solnce že davno za „milost božjo“, je še stiskal kopita k ozkim svojim prsim in strgal in gladil in likal, da so ga skelele male sive oči od motno brlečih žarkov zakajene, k mizici pritrjene leščerbe.

Zjutraj in zvečer mu je donašala žena skromno jedilce v delalnico; samo opoldne ga je poklicala v

kuhinjo, kjer sta skupno sedla na nizko, kameneno ognjišče. Ona je pristavila okrogli stol, položila nanj rumeno, z rdečimi rožami pisano skledo, iz katere so sramežljivo gledali debeli turščični žganci. V zraven stoječi, s črno žico zvezani, trinogi, ob robu nekoliko okrušeni kozici se je kadila črna prežganka. In zajemala sta z lesenima žlicama zdaj v skledo, zdaj v kozico, dokler ni bilo oboje očejeno in oblizano. Tedaj pa sta glasno odmolila, in vstal je on, iztegnil roki kvišku, zamahnil parkrat z njima po zraku ter se pretegnil. Potem je sedel na klop pred hišo, iztegnil noge pred-se, zapalil mali „vivček“ in čakal, da je udarila v bližnjem zvoniku prva popoldne. Takoj je potegnil noge zopet k sebi, počasi vstal, otresel „vivček“ in skoro na to zopet vlekel dreto, namakal usnje in tolkel in krpal.

No, pri vsem tem je bila nedelja njegova! Takoj popoldne je stopil v krčmo h „Kovaču“, kjer so predsedali z njim vred vedno tudi še trije drugi rokodelci, s katerimi je metal „podobice“ za vino do poznega večera. Čudo ni tedaj bilo, ako so ga semtertja zanašale noge ob takih prilikah nekoliko na stran, ko se je vračal domov. Žena pa mu ni rekla nikoli ničesar, a on je šel vselej naravnost v sobo, kjer je nad nizkim zglavnikom nad posteljo visela stara podoba sv. Jožefa, njegovega patrona.

Pred to podobo se je navadno ustavljal. Opazoval je dolgo z na pol mižečimi, trudnimi očmi svetnikovo kodrasto, rjavo brado in belo, toda zdaj od muh že črez in črez črnopikasto lilijo — in glava mu je silila pri tem zdaj pa zdaj proti zidu.

„Oh, preljubi moj sveti Jožef“, je vzdihoval čestokrat, „povej mi po pravici, ali si bil tudi ti kdaj pijan? – Povej no! – Zakaj, ako si bil, bodeš menda razumel, kako je to, da sem tudi jaz večkrat na tem! – Oh, kaj ne da veš, kako je sladko to vince? In, ako si ga kdaj srkal, kaj ne, da ti ni bilo nikoli žal, in da se ti je zdelo že tukaj na zemlji tako, kakor ti je zdaj tam gori v svetem rajju? – Odpusti mi tedaj, ti preljubi moj svetnik, saj se ga ne nažurim več do druge nedelje! Oh, ti preljubi moj sveti Jožef!“

Pokleknil je na posteljo ter začel moliti, dokler ni polagoma onemel, se zleknil po ležišču in trdno zaspal.

Drugo jutro pa je bil vselej zopet o pravem času na svojem stolcu . . .

No, črevljarski mojster Jožef Medved pa ni imel samo nedeljskega svojega veselja na tem svetu. Bilo je še nekaj povsem drugega, kar mu je celo sladilo dolge, naporne tedenske ure, da ni prav nič občutil njih teže.

To čudo je delal njegov sin Jakec, ki je bil tedaj že v drugi latinski šoli v Gorici. Zanj, za svojega edinca, katerega mu je bila povila žena šele sedmo leto po poroki – zanj se je trudil, zanj delal, zanj si odtrgaval od ust, da bi ga izšolal.

„Kaj pa bo iz tvojega fanta?“ so ga vpraševali ljudje.

„I, kar bo, pa bo!“ je odgovarjal.

Onim pa, ki so bili srcu njegovemu bližji, je odgovoril čestokrat:

„Škof bo! — Škof mora biti! — Njegov stari stric je bil doktor svetega pisma, in samo eno leto mu je manjkalo, da bi bil škof. Ali kap ga je zadela, predno je doživel to veselje. Njegovega strica stric je bil stolni prošt, in cela vrsta drugih imenitnih duhovnikov je potekla iz našega sorodstva. Torej nikakor ne dvomim, da zadene enega od nas ta čast, in to mora biti — moj Jakec!“

„Ah, kako si neumen!“ ga je karala žena. „Česa si vsega ne domišljuješ? — Moj Bog, ako bo kdaj kaplan, pa smemo biti zadovoljni!“

Toda videti je bilo, da so to samo besede, in da ji je v srcu najbolj prijalo to, kar je trdil mož.

No, kmalu se je razneslo po celem trgu, da študira Medvedov Jakec za škofa.

In ko se je prikazal dolgi in sloki, črnolasi študent na počitnice in je zahajal ob vročih poletnih dneh s knjigo v roki v senco košatih hrastov za trgovom, so si šepetali ljudje:

„Škof gre; glejte, škof gre!“ —

* * *

Tako je tedaj potekalo življenje črevljarju Medvedu dan za dnevom, enolično, v vednem delu in skrbi za sina. Vsaki mesec je zaslužil toliko, da je poslal v mesto za hrano in stanovanje, in da je sploh preskrboval sina z vsem potrebnim. Ljudje so mu radi dajali dela, ker je bil vesten, ne predrag, a tudi dober črevljar. Jakcu se tedaj ni godilo slabo, in prav nič ni poznal one bede, katera je tovarišica toliko

in toliko dijakom. Skrb je imel samo do učenja, in res je bil tudi med boljšimi dijaki . . .

Toda hipoma se je vse predrugačilo!

Neki zimski dan je vozil nekdo drva mimo hiše Medvedove. Po nerodnosti, ali Bog si ga vedi kako, je zavozil z zadnjim koncem v obcestni jarek, in voz se ni mogel ganiti nikamor. Tedaj je stopil voznik v hišo Medvedovo in pozval črevljarja, da mu pomore spraviti voz v pravi tir. Medved se ni obotavljal. Voznik je stopil h konjem, zadaj pa sta privzdigovala črevljar in njegov sosed. In tedaj je napel Medved vse svoje moči — privzdignil — a takoj zopet izpustil. Vsa kri je bila izginila iz njegovih že tako upadlih in bledih lic, in čutil je, kakor bi bilo nekaj počilo v njem. Stisnil se je v dve gubi in zlezal v hišo, kjer je takoj legel.

Od tistega dne ni prijel več za svoje orodje. Prve dni potem je še posedal za pečjo in lazil po nekoliko ur po svoji delalnici. Kmalu pa ni več vstal. Lotila se ga je bila sušica. Tedaj ga pa ni bilo več poznati! Trla ga ni samo bolezen; še veliko bolj ga je mučila skrb za sina, ki je bil tistikrat v tretji šoli. In tarnala in vzdihovala sta skupno z ženo, da bi se bila morala smiliti mrzlemu kamenu.

Prvi mesec je že še šlo, ker sta imela nekaj prihranjenega, a drugi mesec ga ni bilo več novčiča, ki bi se bil mogel poslati z mesto. Zdravnik, zdravila, sin — kje naj se vzame?

Ležal je črevljar na nizki, rjavo pobarvani svoji postelji in težko dihal. Sline so mu silile neprenehoma

v usta; zaganjal ga je kašel, in sklanjal se je težko, da se je izpljuval. Roke so mu bile že skoro prozorne, in čelo ob obeh sencih udrto; ušesa pa so štrlela daleč od glave, in skoro da se je videlo skoz-nje.

Nad njim je visela podoba sv. Jožefa. In upiral je bolnik motne svoje oči vanjo in vzdihal iz dna svojega srca:

„Oh, preljubi sveti Jožef moj, odpusti mi, da sem te tolikrat razžalil! Povrni mi zdravje, in nikdar te ne pozabim, in po nagih kolenih pojdem na Sv. goro, da zahvalim poleg tebe tudi še prečisto tvojo nevesto, presladko mater Marijo! — Oh, preljubi sveti Jožef, usmili se mojega sina, ako sem jaz prevelik grešnik! — Oh, ti preljubi moj sveti Jožef!“ —

* * *

Jakec Medvedov je stanoval v Gorici pri nekem daljnem sorodniku svojega očeta. Ko je ta zvedel, da je Medved tako hudo bolan, in da ne bo mogel več plačevati za sina, se mu je smilil zapuščeni dijak, in rad bi mu bil pomagal. Toda sam je bil ubog, in težko je preživljal sebe in svojo družino. Hrane mu ni mogel dajati zastonj, toda prepustil mu je stanovanje brezplačno in svetoval, da si poišče po mestu usmiljenih src, da se bode mogel vsaj enkrat na dan nasititi.

„Koliko se jih je že prerilo na tak način skozi šole, in zdaj so v dobrih službah“, je tolažil Jakca.

No, ta tudi ni precej obupal, in šel je na lov po „dobrih srcih“.

Prvi dan ni našel ničesar. Truden in lačen se je vrnil zvečer domov, a tedaj je še moral vzeti knjigo v roko in se pripravljati za drugi dan.

„Morda bo jutri bolje“, si je mislil in ni še obupal.

Po želodcu mu je strašno razsajalo, ko je drugi dan stopal proti šoli. No, imel je še nekoliko novcev iz boljših časov in stopil je k peku, kjer si je kupil za dva krajcarja žemljo. Le počasi in male kosce je trgal od nje in jih žvečil polagoma, da bi okušal dalje časa njih slast.

Po šoli si je kupil za kosilo drugo žemljo, a popoldne se je odpravil zopet „na lov“. No, posrečilo se mu je, da je dobil dvakrat na teden hrano pri kapucinih. Toda, moj Bog, kje pa dobi hrano za drugih pet dni v tednu?! . . .

Prvi teden je še nekako šlo, a drugi teden že ni šlo več! . . .

Prepadel in bled, tresočih se nog, s praznim želodcem in na pol zmrzlih udov je stopal nekega jutra po mestnih ulicah proti gimnazijskemu poslopju.

Pod oboki v „Raštelju“ so prodajale furlanske ženice za nekoliko novcev slabo, gosto, umazano-rjavo kavo. Oj, kako željno se je oziral Jakec po njej! Kako hlastno bi nastavljal skledico na posušene ustnice; kako dolg in globok bi bil prvi požirek! Toda, včeraj je bil že porabil zadnji novc – obrnil se je v stran in zamižal, da ne bi videl zapeljive pijače!

In stopal je dalje, in vedno bolj so se mu šibile noge, in vedno počasnejši mu je bil korak.

A glej je zopet izkušnje! —

Tam kjer se nehajo oboki, so bila nad dvema stopnicama odprta vrata v — pekarijo. In iz raznih predalov in s polic so se svetile štruice in štručice, hlebi in hlebčki, rogljiči in žemlje, pinice in maslenke! In vse je bilo sveže in gorko ter širilo po bližnjem zraku tako prijeten, tako mamljiv vonj!

In vrh stopnic, prav ob vhodu je stala pripravljena košara za raznašanje po mestu, polna dolgih, lepih, visokonarastlih, rumeno se svetlečih štruc.

Jakec se je nehote ustavil, a takoj je zopet zamizal. Hipoma pa mu je hušknil neki notranji glas: „Čemu stradaš? Ali je greh, ako izmakneš toliko, da ne pogineš kakor pes na cesti?“

Stresel je z glavo, hoteč se otresti te misli. Toda v tem hipu mu je tako zabučalo po želodcu, kakor bi se bilo tam nekaj utrgalo, in napadla ga je doslej nepoznana boleost.

„Ali ukrasti, ali umreti!“ mu je zopet šepnil oni glas.

In boječe je stopil Jakec korak naprej. V prodajalnici ni bilo videti nikogar, le iz ozadja so se čuli nekateri glasovi.

Po cesti pa so vrveli ljudje gori in doli, in nihče se ni brigal zanj.

„Zaradi tega ostanem še vedno pošten“, si je dejal.

Ozrl se je okoli sebe, naglo stopil na stopnico, in — že mu je štruca tičala pod jopičem.

Zardel mu je obraz od razburjenosti, zasvetile so se mu oči, in neka nova moč ga je prešinila, da je hitel naglo dalje mimo prodajalnic, čez Travnik,

mimo jezuviške cerkve, ne ozirajoč se niti na desno, niti na levo.

Samo to mu je bilo pred očmi, da se bode zopet nasitil! —

Že je hotel stopiti v šolsko poslopje, ko se ga dotakne težka roka. Dvoje lokavih oči ga meri od pet do glave, pa zopet od glave do pet, in ista trda roka mu hkratu segne pod jopič in privleče izpod njega ukradeni kruh.

„Ha, ha, imamo ga ptička! Imamo ga, ha, ha!“

Zasmejal se je odurni obraz tako gnusno, tako brezčutno . . .

A Jakcu se je zdelo, da se je porušilo nanj celo gimnazijsko poslopje, da se je zatemnil in utrgal ves nebesni svod, in — nezavesten se je zgrudil na pragu . . .

* * *

„Ah, kako mučne sanje so me mučile nocoj! Sanjalo se mi je o našem Jakcu, pa nič dobrega. Moj Bog, kaj to pomeni?“

Tako je tožila nekega dne po tistem dogodku v Gorici takoj zjutraj žena črevljarju Medvedu, ki je nepremično ležal na trdi postelji in upiral svoje poglede v sv. Jožefa.

Sama kost in koža ga je že bila.

„Nič se ne boj za Jakca“, je izpregovoril potihoma. „Ta-le gori, moj patron, ga bode varoval — o tem sem prepričan! In vse šole bo izdelal in v čast nama bode na starost!“

Ženi je šinil bridek nasmeh preko ustnic. Videti je bilo, da ona pač ni prepričana o tem.

Umolknila sta oba. On je težko hropel in zaklapljal oči, ona pa je sedla zraven njega in nema zrla v njegov mrtvaški obraz. —

Nekoliko predpoldne je stopila Medvedovka pred hišo po drv. Že si je bila naložila nekoliko polenc v naročje, ko zasliši na cesti za saboj prhanje konjiča in ropot majhnega voza.

Ozre se — a tedaj ji padejo drva na tla, roke ji obvisе trde in iztegnjene nizdoli ob životu, in oči se ji izbulijo. Kakor bi se ji bile hipoma napolnile žile s svincem in železom, tako je obstala.

Mimo pa se je peljaj njen Jakec na — odgonskem vozu.

Zagledal je bil očetovo hišo, zagledal svojo ljubljeno mater, in vsa neizrečena sramota, ves srd in vsa žalost nad samim seboj se mu je hipoma podvojila.

Hiša Medvedova je stala ob začetku trga. Še ga ni nihče videl, še si lahko prihrani največjo sramoto! Hipoma plane kvišku, in z eno nogo je že na tleh.

Ali tedaj ga potegne krepka roka izprevodnikova na prejšnji prostor. Oklenila se ga je bila, da se mu je takoj zasedla kri na pritisnjenem mestu.

Jakec je zaječal in pokleknil pred izprevodnika.

„Pustite me; samo to sramoto mi prihranite, da se ne vozim skozi trg, in večna vam bode moja hvaležnost!“ je prosil in sklepal roke.

Toda oni ni poznal usmiljenja! Pognal je konjiča, in voz je šinil hitreje mimo prvih hiš . . .

Medvedovka pa je stala še vedno na istem mestu in zrla za vozom . . .

„Jej, jej, pojdite pogledat, Medvedovega Jakca vozijo po odgonu“, se oglasi nekdo na trški ulici.

Kakor ogenj je šla novica od ust do ust, in vse je hitelo na ulico, in vse je kazalo za vozom.

Nekateri zlobneži in zavistneži pa so s ciniškim nasmehom javkali:

„Škofa peljejo; Medvedovega škofa peljejo!“ . . .

* * *

Medvedovka je stopila v hišo. Opirala se je ob zid in počasi je lezla do bolnika, ki je še vedno govoril s sv. Jožefom. Ozrl se je na-njo rekoč:

„Kje pa si bila toliko časa?“

Ni mu odgovorila. Težko se je spustila na stol in ječala.

„Oh, moje sanje, moje sanje!“

Bolnik je postajal nemiren. Neki čudno tesni čut se ga je pollaščal, in navdajala ga je neka dozdej nepoznana groza.

Sklonil se je v postelji, se podpiral z dolgo, koščeno desnico, da je bil videti, kakor bi bil vprav vstal od smrti, in vprašal drugič s hripavim, le na pol razumljivim glasom:

„Kaj pa je? Za božjo voljo, kaj pa je?“

Ona pa je še vedno ječala:

„Moje sanje, moje sanje! – Moj Jakec!“

„Kje je?“ vpraša bolnik z zateglim, nekoliko glasnejšim glasom.

Ona privzdigne glavo, in bolnik je videl vso nesrečo začrtano s strašnimi znaki na rjavem in nagubanem njenem obrazu.

„Tam doli v — odgonski hiši“, je viknila obupno ter se hotela zopet stisniti v dve gubi.

Toda v tem hipu je omahnil bolnik na ležišče. Široko so mu bile odprte oči, katere je uprl v sv. Jožefa, in zaječal je tako grozno, tako žalostno:

„Preljubi moj sv. Jožef, zakaj si mi to storil?“

In bruhnila je iz njega temnordeča kri.

Žena je hitela po blagoslovljeno svečo, jo prižgala s tresočo roko in držala bolniku. V roko pa mu je potisnila majhno razpelce . . .

Tedaj so se hipoma odprla vrata, in v sobo je stopil Jakec. Izpustil ga je bil župan takoj.

Skočil je k postelji, privzdignil glavo očetu in poljuboval že skoro mrzlo čelo.

Bolnik je še odprl oči, toda bile so že skoro obsteklele. Vendar je bilo videti, da je še poznal Jakca.

Položil mu je suho desnico na glavo, hotel še nekaj izpregovoriti, a desnica je polagoma polzela raz glavo sinovo, postajala hladnejša, vedno hladnejša, in — Medveda ni bilo več . . .

* * *

Medvedovka in Jakec sta tedaj le težko prebila ono sramoto — a prebila sta jo! Jakec je začel pre-mišljati, kam bi se obrnil, ker tega vendar ni hotel,

da bi ga morala mati rediti s svojimi rokami, ko bi moralo biti narobe. Tedaj mu je pa ponudil trški notar, da naj vstopi k njemu za pisarja. No, s tem pičlim prislužkom je redil nekoliko let sebe in mater.

Toda obrnilo se je drugače!

V Ameriki je umrl neki brat Medvedovkin, ki se je bil že davno tja izselil, o katerem pa so mislili, da je že davno mrtev, ker ni bil nikdar dal od sebe ne črne, ne bele. Prihranil si je bil tam nekoliko tisočakov, in to premoženje je podedovala Medvedovka po njem. Takoj si je popravila hišo, Jakec je pustil notarja in njegovo pisarnico, in nastavila sta z materjo krčmo, ki je še zdaj ena najboljših in najbolj obiskanih trških gostilnic.

Slednji večer se vprašujejo še dandanes uradniki:

„Kam pojdemo v gostilnico?“ —

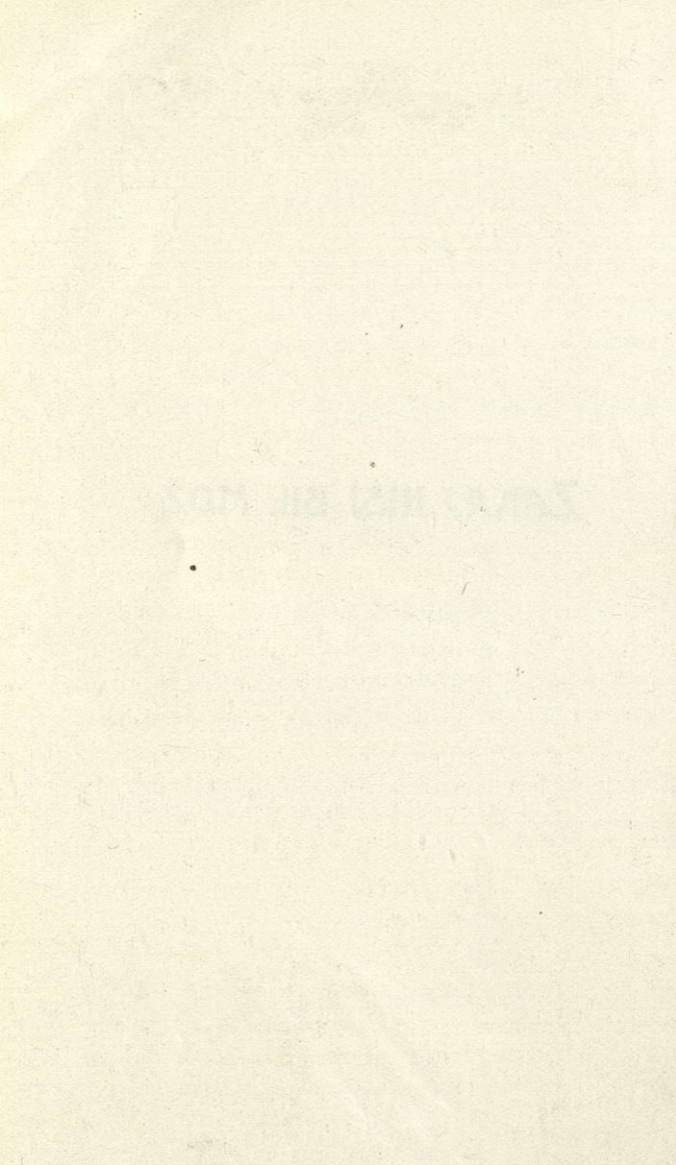
„I, kam drugam, nego k — škofu!“ . . .

In gre jima dobro, in on večkrat pripoveduje svojim gostom to svojo dogodbo „izza mladih let“.

Prihodnjo jesen pa, pravijo, da se oženi. —

ZAKAJ NISI BIL MOŽ

I.

Norca so se delali,
A jaz sem plakal,
Vendar sem jo ljubil
In sem čakal, čakal.

Aleksij Nikolajev.

Vse mrtvo je še bilo okoli hiše. V vrhovih orehov, jablan in hrušk, izmed katerih se je svetlikalo belo poslopje, je zaspano-otožno šustelo od suše pordelo listje, a v deblih dveh dolgih, vitkih jagnedičev blizu ceste je semtertja zaškripalo, da je bilo slišati, kakor bi se bila oglasila v daljavi hripava vrana. Po vzduhu je vela hladna, sveža sapa, a nad okolico se je razpenjalo jasno, azurno nebo, na katerem je dre-mala še zadnja bleda zvezda . . . A vse še zaspano . . . zaspano!

Kar se zasliši v vejevju droben, zategel glas, takoj za njim drugi, tretji, četrti — nastane vrišč in žgolenje, prhutanje od veje do veje, in z glasnim šumom in naglo kakor nevihta se zapodi krdelo

vrabcev na bližnje, lepo obzidano gnojišče. Vežna vrata se cvileče odpro, v njih se prikaže zaspana dekla ter stopica s škaфом do bližnjega vodnjaka . . . Kmalu nato prikorači izza hiše mogočno in z visoko povzdignjeno glavo, na kateri se je bleščal škrlatasto-rdeči veliki greben, hišni petelin-paša. Prestopivši na dvorišče, se ozre ponosno in z vidnim veseljem po kurah in kuricah, ki so ponižno stopicale za njim v nekem ljubkem neredu, sekajoč z debelimi kljuni okoli sebe po užitnih rastlinah in drugih rečeh, ki so se jim pojavljale na potu.

Ko je bila cela druhal na dvorišču, puhne petelin paša prvi na gnojišče, se pretegne nekolikokrat, vzpne vrat ter zapoje iz vsega grla. In za njim priskačejo tja gori tudi kokoši, a mednje se drzno pomešajo glasni vrabci . . .

Iz hleva se hipoma zaslišijo zategli, mukajoči glasovi, ta višji, oni nižji, a vmes veselo in hrupno rezgetanje konjsko, podobno gromkemu smejanju . . .

Gori v prvem nadstropju se hkratu odpre na stežaj okno in loputne ob zid . . . v njem se prikaže zmršena, razkuštrana glava, se zasvetlika bela srajca in goli laketi . . .

Prvi pramen vzhajajočega solnca zatrepeče na višku jagnedičev, za njim se usuje celo morje svetlobe, zapleše nad listjem, migljajoč, se tresoč, se spuščajoč po strešni opeki, blešči ob belih zidovih, mameč oči in potapljajoč se nižje, vedno nižje . . . Vsa okolica se je kopala v mladih, mlačnih jutranjih solnčnih žarkih.

In vse je bilo živo . . . živo! . . .

Josip Lesnik je s sklonjeno glavo v svojih zelenih, z rdečimi rožami pretkanih cipelah počasi korakal v prvem nadstropju po sobi gori in doli. Dospevši do okna, se je kakor utrujen obrnil in premeril pot do vrat. Ko je strmel tam nekoliko časa zaman v svetlo, medeno kljuko pri ključalnici, kakor v nadeji, da jo zdajci nekdo pritisne, da se v tem hipu pojavi nekdo v okviru visokih vrat — se je razočaran zopet polagoma zavrtel na nizki peti ter stopal proti oknu. Tako se je vračal zaporedoma od okna k vratom, a odtod zopet k oknu . . .

V sredini sobe sta stali dve postelji, ena tik druge; desna je bila odgrnjena, in izpod odeje sta bleščali beli rjuhi, viseči ob vznožju čez rob postelje skoro do tal, a leva postelja je bila nedotaknjena. Videti je bila nekoliko višja od prve, in odevalo jo je z dolgimi, belimi čipkami obrobljeno, vezeno volneno pregrinjalo, ki se je spuščalo nizdoli čez stranico postelje.

Ob desni steni nad svetlo-likanim četvernim predalnikom, prav nad porcelanastim, rožno-belim kipom lurške matere božje je visela v črnem, modernem okvirju ženska podoba. Kazala je oprsje mlade, komaj dvajsetletne žene z izredno sanjaviim izrazom v velikih, modrih očeh. A na lepem, podolgastem obrazu sta se pod tanko, skoro prozorno poltjo prelivala kri in mleko. Drobne, dolge, bele roke so držale zaprto knjigo, v kateri je nekako na sredi tičal kazalec levice, dočim je na sredincu bleščal svetli poročni prstan v družbi drugega z draguljem okrašenega

prstana. Črez vse podobe je bila razlita neka čudna milina, in videlo se je, da jo je slikal pravi umetnik . . .

Pred to podobo se je zdajci ustavil Josip; roke je imel trdo sklenjene na hrbtu, in oko se mu je vsesalo v krasno obličje. In kolikor bolj se je uglobil v opazovanje podobe, toliko hitreje in vidneje so mu strepetavali in se stiskali prsti na rokah. Oko pa se mu je odelo v motno, skoro neprozorno meglico . . .

„Zakaj si mi to storila?“ se mu je izvilo naposled glasno iz prsi, in žalostno je sklonil glavo.

In bilo mu je, kakor bi ta „zakaj“ odmeval od vseh štirih sten.

Odstopil je od podobe in se glasno in bridko nasmejal.

„Zakaj? . . . ha-ha! . . . Zakaj?“

Pristopil je k ogledalu, ki je viselo nad umivalnikom, po katerem so še motno bleščale debele kaplje vode od umivanja.

„Zakaj?“

V ogledalu se je zazrcalila njegova bradata glava.

In prijel se je za prvi šop dolge brade in ga natančno motril; vmes so bile pač še nekatere črne niti, a večina jih je bilo — belih. Izpustil jih je in prijel in motril šop na drugi strani. Tudi tukaj je bil že zapadel sneg! — Joj, in tudi na glavi ob sencih! Kakor bi se bil črez noč namazal z jazbečevo mastjo!

In koža na čelu? Odkod so se vzele vse te brazde? Pred dobrim tednom je bilo to pač še vse gladko, vse sveže, vse napeto — vsaj zdelo se mu je, da je bilo — a zdaj?

Josipa je zazeblo; stresel se je.

„Zakaj?“

„Ha-ha – zato!“

Ril je s prsti po laseh in mešal z njimi po bradi. Ozrl se je še enkrat po podobi, oblekel počasi jopič ter odšel po stopnicah.

Iz kuhinje je stopil v malo sobo, ki je bila obenem navadno obednica; tam je sedel za okroglo, z modrim prtom pregrnjeno mizo.

Dekla je donesla zajutrek počasi, z drsajočimi koraki.

A Josip je zrl predse v belo skodelico, kjer je nad rumeno pijačo plavala debela, mastna smetana. Njegov duh je bil odsoten, in niti zapazil ni, ko je cepnila muha v kavo; šele, ko je bilo celo površje posuto s črnimi, migajočimi telesci, je porinil skodelico od sebe, si natočil kozarec vode, izpil ter odšel na dvorišče . . .

Stopil je v hlev. Takoj pri vratih je prežvekovala lepa, visoka in dobro rejena „breza“; ozrla se je po gospodarju, iztegnila vrat ter v pozdrav zamukala.

Josip je pristopil k nji, ji položil desnico na hrbet ter jo gladil po svetleči dlaki, a krava je zakrivila vrat proti njegovi levici in mu lizala bele prste.

„In še je ni! – Vidiš, brezika, še vedno je ni! – Kolikrat je pristopila i ona k tvojim jaslim! Koliokrat te je gladila njena ročica! In vidiš, ni je več . . . nič več je ne bo.“

Še je položil roko med zakrivljena roga, a takoj je stopil dalje do bližnje „rumenke“, do „rdečke“,

do vseh v dolgi vrsti stoječih ljubljenk, in vsaki je ponavljal:

„In vidiš, ni je več . . . nič več je ne bo!“ . . .

Tako je prišel tudi na konjsko stran in tudi tam gladil in tipal iskra svoja belca.

In tudi njima je govoril, vsakemu posebe:

„In vidiš, ni je več . . . nič več je ne bo!“

Živali pa so ga gledale, kakor bi ga razumele, kakor bi čutile tesnobo njegovih prsi, bridkost njegovega srca . . .

Ko je bil zopet na dvorišču, noseč iz hleva pest ovsu, se je ustavil na sredi, in posnemajoč nehote glas svoje žene, je vzklikal naglo in zaporedoma!

„Pit, pit, pit! — Pit, pit, pit!“

Cela truma kokoši je prihitela proti njemu in planila po ovsu, ki se je usipal iz njegove roke.

„Pit, pit, pit . . . in vidite, ni je več . . . nič več je ne bo!“

Začel se je ozirati proti oknom v prvem nadstropju. Zdaj, zdaj se prikaže ona v njih okvirju, zdaj, zdaj se mu nasmehnejo njena črešnjeva usta — zdaj, zdaj ga pogreje žar iz njenega očesa . . .

Toda zgoraj v prvem nadstropju je vse nemo, vse pusto, vse temno . . .

In temno je tudi v duši njegovi . . .

Vedno in vsaki hipec si je ponavljal:

„Kako sem jo ljubil . . . Kako jo še ljubim! . . .

In vse bi ji odpustil — hipoma bi pozabil vse bridkosti, ki mi jih je provzročila, samo da se vrne, da se vrne! Ali ni je več . . . nič več je ne bo!“ . . .

II.

„Naša Pavlica, kako je lepa; pa kako pridna in nikakor ne prazne glave! Saj je obiskovala šolo v mariborskem samostanu in kuhati se je učila pri „Slo-nu“ v Ljubljani. Ah, kakšne močnate jedi vam napravi! — Enkrat morate pri nas obedovati, da se sami pre-pričate! — Pa je tudi ne damo vsakemu! — Koliko se jih je že zglasilo in si izkušalo pridobiti njeno srce — toda zaman. Res, noče ona vsakega, pa je tudi mi ne damo vsakemu!“ . . .

Tako je pri vsaki priliki poudarjala gospa Mle-kužica, soproga bogatega trškega peka Mlekuža. Po-sebno je to glasno govorila v vsaki družbi, v kateri je bil tudi Josip Lesnik, že nekoliko prileten samec, ki je imel lepo svoje posestvo četrť ure od trga ter je štel tudi okroglih petdeset tisočakov gotovine, kakor je to vedel že vsaki otrok. A zraven je bil mehek kakor vosek in dober kakor kruh . . .

In Mlekužica se je vedela vselej približati Josipu ter je čestokrat s poudarkom rekla:

„Ne, ne damo je vsakemu — a nekomu bi jo pa le dali!“

In vselej je ljubeznivo pogledala Josipa, pomen-ljivo pomignila z obrvmi in vnovič začela naštevati vrline svoje hčerke . . .

No, zgodilo se je, da je Josip res nekđaj obedo-val pri Mlekužu. In obed je bil slasten, a najbolj so ga sladile zares krasne oči lepe Pavlinice.

Odzdaj so se začeli medsebojni poseti; postarni, predobri Lesnik je često prihajal k Mlekuževim, in

med njim in mladostno, dražestno Pavlinico so se izmenjavali zaljubljeni, pomenljivi pogledi, rahlo stiskanje rok in naposled tudi nežno poljubovanje in sladko grljenje . . .

V kratkem se je bilo napravilo, da je postala Pavlinica gospodinja na Lesnikovini . . .

* * *

Hoj, to je bilo potem tam idilsko življenje! —

Koliko bi vedele povedati stare smreke, koliko košate bukve in širokovejni kostanji v lesu za plospjem; koliko mehki mah pod njimi, koliko potok, vijoč se in živo šumljajoč po zeleni trati, koliko ptice v grmovju, veeverice in polhi v vrhovih, koliko v senčno zatišje stisnjena jelova klopica!

Kako pomenljiva so ta srca, vrezana v mehki, sočni lub ponosnih dreves! Kako pomenljive te stopinje, vdrte v drobni, rjavi pesek po gozdnih stezah, in pohojena trava na zelenih osredkih!

Živela sta neko vzvišeno, idealno, nepretrgano ljubezen v vedni sladki omotici, in Josip si ni bil nikdar nadejal sreče, kakršno je našel pri Pavlinici. Zato je pa tudi ljubil svojo soprogo brezkončno, strastno, skoro blazno . . .

„Ako bi jo zdaj izgubil, bi moral zblazneti, ali pa umreti“, si je dejal večkrat in pazil nanjo bolj, nego na svoje oko . . .

* * *

Nekega dne se je v ovinku pod Lesnikovino neobičajno oglasil poštni voz. Mršava rjavca sta po-

časneje, nego navadno vlekla v oblak zagatnega prahu zaviti težki voz, ki se je kmalu nato ustavil pred vhodom na Lesnikovo dvorišče.

Iz voza je skočil mladenič, katerega je Lesnik, ki je bil prihitel, takoj z radostnim vzklikom objel in poljubil ter potem potisnil skozi vhod.

Poštni voz je zdrdral dalje, a Josip je v tem hipu že predstavljal došleca Pavlinici, rekoč:

„To je dragi moj bratranec, slikar Doran, ki nas je včeraj obvestil, da nas poseti!“

In Pavlinica je slikarju podala svojo ozko, belo roko ter mu pogledala v obraz. In ta obraz je bil tako nenavaden, tako prikupljiv in izrazit, da je njeno oko osuplo obviselo dalje časa na njem.

„No, Pavlinica, pa poljubiti se morata tudi“, je dejal Josip; „saj je to prvi sorodnik, ki nas je obiskal!“

Pavlinica je zardela, pogledala Josipa, se vnovič ozrla po slikarju, a takoj pristopila in mu ponudila svoje črešnjevo-rdeče, sveže in polne ustnice.

Slikar se je pripognil in mehanski položil svoje ustnice na njene. A tedaj je šinila njemu in nji po vseh udih kakor elektriški tok neka slast ter se jima razlila po žilah, in zmešana sta oba povesila glavo.

„Ha, ha“, se je zasmel dobrodušni Josip. „To, je bilo krasno!“

Sam ni vedel, zakaj je bilo krasno, a Pavlinica je čutila, da je bilo nebeško.

Hoj, kako ves drugačen je bil ta poljub, negoli poljub Josipov, ki je bil tako navaden, tako vsakdanji,

da se ga ni niti zavedala! Poljub slikarjev pa bode pomnila, dokler bode živa! . . .

Molče so stopali v hišo, kjer je bilo že v obednici pripravljeno kosilo; kajti bilo je prav opoldne.

Po použitem slastnem obedu je nosil Josip na mizo podolgovate buteljke; kmalu so vsi trije rdeli kakor zrele breskve, in slikarjeva zgovornost je rasla od trenutka od trenutka. Vedel je mnogo, pripovedoval je izborno, in vsi trije so bili skrajnje zadovoljni.

„Ha, ha, to je pa res krasno, res krasno! Hvala, da si nas obiskal“, je vzklikal Josip vedno in vedno in zdaj pa zdaj izginil v sosednjo izbo, kjer je imel razpostavljeno svojo vinsko zalogo.

Ko je vnovič šinil za male duri, se je slikar hipoma pripognil k Pavlinici; oči so mu plantele, ustnice so mu komaj vidno strepetavale.

„Ali se ne spodobi vsaj še en poljubček, draga sestrična?“ je dejal šepetaje in ji stisnil ustnice, da so se ji zaokrožile kakor rožni popek.

„Ne . . . ne več . . .“ je hitela ona in razburjena zavihavala konec belega namiznega prta . . .

* * *

Drugo jutro je dejal Josip Doranu:

„V trgu imam opraviti na sodišču, opoldne se vrnem. Ako nočeš z mano, ti bo razkazala Pavlinica naše posestvo. Upam, da se ne boš dolgočasil!“

In odpeljal se je, slikar pa je ostal doma . . .

Komaj pol ure po odhodu Josipovem je stala pred Doranom v lahni izprehodni obleki z belim

širokokrajnim slamnikom na kodrasti glavi in z rdečim solnčnikom v roki.

Krenila sta za hišo po peščeni poti tja proti temnemu lesovju, ki je upogibalo visoke svoje vrhove v lahni sapi, kakor njima v pozdrav.

In vstopila sta v ono svetišče ljubezni, katero je tolikrat sprejemalo v svoje naročje Pavlinico in Josipa.

Pavlinica je bila razmišljena; njene misli so blodile Bog ve kod, in niti ni pazila, s kom se izprehaja. Čisto je zabila, da stopa zraven nje kdo drugi in ne Josip. – V ti razmišljenosti je prišla nehote Dorana za roko. Hipoma se je glasno zasmejala in se spustila v tek nizdoli po mehki stezici med rdečeplohim malinjem, ki je otresalo srebrno roso po njeni in po obleki slikarja, katerega je vlekla za sabo.

Šele globoko doli na malem osredku sta se ustavila, vsa zasopla in rdeča.

In Pavlinica je od veselja zaploskala, iztegnila roke po tilniku Doranovem in ga privila k sebi.

Slikar je omamljen zaklopil oči in strastno pritisnil svoje ustnice k njenim, da je bolečine viknila.

A tedaj se je tudi zavedela; poljub ta jo je pozval v realnost, in spomnila se je, da ni zraven nje Josipa.

Osramočena se je opotekla ob bližnje deblo in prestrašena je zrla v slikarja, ki je stal nepremičen, prepadel.

„Moj Bog, kaj si bodele mislili o meni?“ je dejala hlastno in sklonila glavo.

Doran se je zganil, pristopil k nji in namesto odgovora jo prijel za roko ter ji poljubljal dolge, bele prste.

III.

Slikar se je vedel udomačiti pri Lesniku. Sprva je nameraval, da ostane samo kakih osem dni, a pretekli so bili že trije tedni, in še se ni odpravljajal.

Zjutraj so se navadno vsi trije skupno šetali po gozdu, popoldne pa je vpregel Josip svoja belca, in vozarili so se po bližnji okolici . . .

„Doran, naslikaj mi Pavlinico; ne mudi se ti nikamor. Do jeseni, ko odideš v Pariz, je še daleč, in do tistikrat lahko dovršiš delo!“ je opomnil nekega dne Josip.

In čez nekoliko dni, ko je slikar dobil potrebno pripravo, se je začelo delo.

V prostorni, visoki sobi v zadnjem koncu hiše, z razgledom na temni les, je Doran priredil svoj atelier.

In vsako popoldne je tam sedela na nizkem fauteuilu Pavlinica in sanjavo zrla v slikarja, čigar roka je švigala po razpetem platnu.

V kotu na divanu je medtem polegal Josip in mirno pušil svoje cigarete ter spuščal dimove kolo-barčke proti stropu, kamor se je navadno zagledal.

Doran pa je nepremično motril te fine potezice na Pavlininem obrazu in črtal in črtal, in vlival v delo svojo dušo . . .

Ko sta pa bila včasih sama, je položil slikar paleto iz rok in prisedel k Pavlinici. Njegova desnica se je počasi ovila njenega pasu, njegova glava se je približala njenemu obrazu, in oči so se ujele z očmi.

„Bojim se vas“, je dejala vselej ob takih prilikah ona. „Kako ste čudni, ko me tako gledate . . . Moj Bog, sama nočem biti več z vami!“

Ali njena usta so legala . . . njene ustnice so koprnele po njegovih . . . in v blaženstvu je vzdrljevala, kadar so se je doteknile.

In čestokrat se je zalotila pri misli, da bi vendar že zopet bila rada sama z njim . . .

* * *

Slika je bila dovršena, in ponosen je bil nanjo Doran, zaljubljen vanjo Josip, in vsa srečna Pavlinica.

Po daljši debati je bil sliki odkazan prostor v spalnici, in obesili so jo, kolikor se je dalo, slovesno na desno steno nad kip Matere božje . . .

V štirih dneh je imel oditi Doran.

Trebalo je tedaj še enkrat posetiti vse preljubljene prostore in koticke v lesu, trebalo se je posloviti od lepih sanj, ki sta jih sanjala Doran in Pavlinica v ti čudoviti samoti.

A zgodilo se je, da je bil tretje popoldne pred odhodom Josip odsoten po nujnih opravilih.

In Doran in Pavlinica sta zopet sama stopala v les. Pod nogama jima je šumelo prvo odpadlo rumeno in velo listje, in semtertje se je že iztezala kaka gola veja nad njiju glavama. In visoka trava na osredkih je bila polegla, med suhimi njenimi bilkami se je svetlikal vlažni, kodrasti mah. Drevesna debela so bila preprežena z vlaknato, redkolistnato srobotovino, katere šopnati cvetovi so viseli na nji kakor bela preja na preslici. Molče so smukali ptiči po grmovju, in

po vzduhu je semtertje zašumelo tako otožno, tako jesensko. Vsa narava je čutila, da ji pojema moč, vse je bilo nekam utrujeno, dremavo.

Tudi Pavlinica je hipoma začutila neko utrujenost, neko izmučenost, in neka pereča bol ji je izžimala mlado srce. Naslonila se je ob Dorana, in počasi in molče sta stopala do znane jelove klopice.

Roko v roki sta sedela, nema, zamišljena . . .

A ko je solnce zahajalo za nizkimi, rjavimi griči, so njegovi zadnji prameni božali v tcsnem objetju združeno dvojico in lili svoje zlato na njiju mladi telesi.

Po lesu je zapihala ostrejša sapa in jima hladila razžarjena lica.

In sklonila se je Pavlinica kvišku, vstala ter se vstopila pred Dorana.

„Vzemi me sabo, kamorkoli pojdeš — brez tebe mi ni živeti!“

Povesila je vdano svojo glavo in umolknila.

A slikar se je ustrašil. Planil je pokoncu, prijel jo za roke ter viknil:

„Pomisli . . . pomisli . . .“

Ali ona je zamajala z glavo.

„Prepozno je, da bi pomislila . . . vzemi me . . . dekla, služabnica ti bodem . . . vzemi me!“

V bližini se je oglasila šoja, naglo, zaporedoma, in njen glas je bil podoben zlobnemu smejanju.

Stresla sta se oba.

A Doran je dejal skoro nato:

„Dobro — ker tako hočeš!“ . . .

Dogovorila sta natančno ves načrt begu, pretehtala to in ono težkočo; a ko sta bila blizu doma, je bilo že vse urejeno . . .

* * *

Prišlo je popoldne, ko se je Doran odpravljaj. Josip je ukazal napreči, a hotel je sam odpeljati so-rodnika na bližnjo postajo. Zložili so prtljago na voz pod sedeže, in konja sta že veselo teptala tla in ostrila ušesa.

V sobi pa so v slovo zadnjič trkali vsi skupaj z vitkimi čašami, v katerih se je penila ognjena tekočina.

Slikar je bil razburjen, roke so se mu tresle, in na čelu so se mu prikazovale in izginjavale velike rdeče lise. Naglo je vlival vase pijačo, a to mu je notranji ogenj le še bolj netilo.

Pavlinica pa je bila čisto mirna. Malomarno je zrla skozi okno na voz in konja in se včasih nasmehnila. Bilo je, kakor bi bila duša njena odsotna, kakor bi se misli njene izprehajale drugod, daleč od tod v jasnih višavah . . .

Doran in Josip sta stopala k vozu.

Pavlinica pa je ostala na pragu in slikarju podala desnico. A Josip je dejal zopet, kakor prvi dan slikarjevega poseta:

„No, Pavlinica, pa poljubiti se morata tudi!“

Nekaj kakor pomilovanje, a zraven tudi srd do tako brezskrbnega in kratkovidnega moža se je vzbudilo v njenem srcu — toda samo za hipec, in že so se njene ustnice zaokrožile na nasmeh. Pogledala je slikarja ter rekla:

„Pa drugič, ko nas vnovič posetite!“

Obrnila se je, zaklicala z zvonkim svojim glasom „z Bogom“ ter izginila v veži.

Josip pa je pognal . . . —

Po odhodu obeh je šla Pavlinica v sobo in pisala; popisala je malo stranico, površno pogledala drobne vrstice in zložila pismo v rožnat zavitek ter ga potisnila v miznico. In začela je spravljati najpotrebnejše stvari . . .

Takoj nato je stopila na dvorišče, klicala kokoši in jim potresla zrnja, pomenkujoč se z njimi. Odtod je prasnila v hlev, iz hleva v različne shrambe, povsod kličoč svoj „z Bogom“!

V tem se je stemnilo. Listje v jagnedičih je trepetalo, iz gozda se je oglasila sova, in nekje tam na vrhu je parkrat zalajala lisica . . .

Josip se je vrnil precej pozno in našel soprogo že v postelji.

IV.

Ko se je drugi dan zbudil Josip iz svojega trdnega spanja, se je začudil, da ni več Pavlinice na sosednji postelji.

Pretegnil se je nekolikokrat, si pogladil zmršeno brado, potegnil z rokami preko oči ter naglo skočil iz postelje.

Odprl je okno na dvorišče. Nad okolico je ležalo dolgočasno, svinčeno nebo, na katerem so se zbirali oblaki. Nobena sapica ni zibala drevesnega listja, nobenega glasu ni bilo čuti od nikoder. Tako čudno, tako mrtvaško tiho je bilo naokoli!

Josip je poslonel na oknu ter čakal, da zagleda morda kje Pavlinico, ki je imela ob tem času vedno opraviti s kokošmi; toda ni je hotelo biti na dvorišče. Tudi iz hiše se ni razlegal nje zvonki glas, in hlapec in dekla, ki sta navadno zjutraj glasno govorila, opravljajoč vsaki svoje delo, sta šla parkrat nemo, plazeče se črez dvorišče.

Josip se je ozrl; zdelo se mu je, da so se otvorila vrata spalnična, toda zagledal je le svojo senco, ki se je tresla na belo pobarvanih obojih. Ni je bilo nje, ki je vsako jutro priskakljala na prstih do njega, iztegnila po njem svetleče roke in, držeč ga za obe lici, mu pritislila žarek poljub pod dolge, še zmršene brke.

Ta nenavadna tihota mu je tesnila prsi.

Tedaj je pa zagledal na mizi list, naslovljen nanj od roke Pavliničine.

Hlastno, a z neko bojaznijo ga je odprl.

In čital je:

„Dragec moj!

Hvala Ti lepa na tolikih lepih uricah, ki sem jih preživela s Tabo! Kako dober, kako sladak si bil vedno z menoj. Da, Ti celo nisi bil moj mož — bil si mi veliko več, bil si moj — brat! Poljubi najini so bili zares bratovski in sestrski — to sem začutila stoprav takrat, ko si mi veleval, da naj poljubim Tvojega bratranca! — Kak razloček! — Sam si kriv, da sem spoznala to razliko, da sem se zavedela, da si v resnici le — moj brat! — In, kakor veš, sestra in brat ne moreta biti vedno skupaj; lahko pride druga ljubezen,

ki ju razžene narazen! In taka ljubezen je prišla tudi name . . . Zato se od svojega brata poslavljam, ne morda s težkim srcem, pač pa s sladko zavestjo, da mi tudi nadalje še ostane njegova bratovska ljubezen!

Z Bogom!

Naposled Te še prosim: ne išči me in ne pozveduj po meni!

Presrčno Te pozdravlja

Tvoja

sestrica

Pavlinica.“

Josip je strmel predse, si grizel nohte in drsal s koleni, z drugim ob drugo.

„Ha, ha, za njo, za njo!“ je naposled vzkliknil in hotel vstati.

„Ha, ha, za njo, za njo!“ je vzkliknil drugič in tretjič, a pri vsem tem je obsedel na svojem prostoru, in glava mu je zlezla nizdoli na roko.

Nepremično je presedel celo dopoldne . . .

Popoldne pa je napregel in se odpeljal v trg. Zglasil se je pri tašči; v kratkih stavkih in pretrgano ji je povedal svojo povest ter ji predložil Pavliničin list.

Ni mu bilo treba praviti, kako je zdvojen, kako je nesrečen, saj je to prejasno dokazovala vsaka potezica na njegovem licu, vsa njegova postava.

Pričakoval je od tašče vsaj dobrega sveta, morda tudi nekoliko pomilovanja in sočutja.

A ko je končal, je pomolčala debeluška pekovka nekoliko časa.

Skoro pa se je dvignila raz svoj sedež, vprla roki v bok ter se ustopila predenj s plamenečimi očmi in visoko povzdignjeno glavo.

In sikala je:

„Prav, prav se ti godi! — Zakaj pa nisi bil mož? — Ali ne veš, da ženska ni ustvarjena za enoličnost? — Tisto vedno ljubkovanje, tisto vedno prenašanje na rokah — to ji je bilo nazadnje že preosladno! — Izpremembe je bilo treba; vsaki teden vsaj enkrat si se moral z njo spreti, pa naj si jo tudi pretepel — in lažje bi bila vse prestajala, bolj bi te bila ljubila . . . Že vsaj nekoliko skrbi si imel stresti na njeno glavo! — Prav se ti godi! — In zdaj si nam napravil tako sramoto! — Moj Bog, moj Bog, kdo bi si bil mislil! Ubogi moj otrok!“

Zakrila si je oči z rokami, sedla na divan in začela na glas jokati.

A vmes je še vedno vikala:

„Prav se ti godi! Zakaj pa nisi bil mož?“

Josip ni vedel, kaj bi storil. Sram ga je začelo biti, in otresel se je za hipec svoje prirojene dobrosrčnosti in rahlosti; planil je kvišku, prijel stol, na katerem je sedel, ter ga zalučil v kot, da se je stresla soba . . .

Nobene besede ni zinil ter naglo odšel po stopnicah.

Ko je prišel domov, je stopil najprej v svojo spalnico in se ustavil pred sliko svoje soproge; hipoma je prebledel, skrčil pesti in pograbil izprehodno palico, da bi sliko razbil.

Ali podoba ga je gledala tako milo, tako ljubeznivo . . . v srcu se mu je začelo mehčati, palica je padla iz roke . . . naslonil se je na predalnik in — plakal . . .

* * *

Ko se je po trgu raznesla govorica o begu Josipove soproge, je bilo takoj v vsaki družbi govorjenje samo o tem. Vse se je smejalo in zbijalo šale na stroške Josipove.

Ta pa je vedno čepel doma in čakal, da se vrne ona.

„Vse bi ji odpustil — samo da se vrne, da se vrne!“

To si je ponavljal in si še ponavlja tisočkrat na dan, kajti Pavlinice le še ni, le je še noče biti od nikoder.

In Josip se stara od dne do dne, brada mu je že vsa siva in koža na čelu in licih gosto nagubana. Tudi oko je že izgubilo prejšnji svoj blesk. Vsako jutro kliče kokoši, posnemajoč glas Pavliničin, posnemajoč nehote vsako njeno kretanje; vsako jutro obiskuje krave in konje in vedno jim še pravi:

„In vidiš, še je ni . . . nič več je ne bo!“

Nikakor se ne more otresti one melanholije, ki se ga je polastila, ki se ga drži in oklepa, kakor trta svojega droga. Tako globoka ljubezen, združena z neobičajno rahločutnostjo je pač le Josipu Lesniku prirojena!

In ako ga kdo obišče, ga Josip ne izpusti zlepa. Na dolgo in široko mu pripoveduje o svoji zakonski

sreči in nesreči. In včasih celo že govoriči o revolverju.

Pač nastopijo včasih trenotki, ko se zaveda svoje nemožatosti, in takrat bridko vzdikne:

„Zakaj nisi bil mož?“

Toda kmalu se pogrezne v svojo melanholsko resignacijo, in zastonj mu kličejo njegovi prijatelji, katerih je vedno imel in jih še ima:

„Bodi mož!“

ŽENITNA PONUDBA

I.

Bilo je krasno pomladansko jutro. Vlak je po bliskovo drčal od Matulj proti Reki. Popustivši za sabo tožne kraške vrhunce in ozke dolinice, sanjajoče ob prošli slavi svoji, je zavil v rodovitnejšo pokrajino. Začeli so ga pozdravljati zeleni vrtovi z visoko po drogih se vzpenjajočim vinskim trsom in z nizkimi, širokolistnimi smokvami. Ob desnici se je svetlikalo morje, in v prvih solnčnih žarkih je vztrepetavala bližnja, vedno mlada Opatija s krasnimi svojimi hoteli in vilami, z dišečim lovorom in z neštevilnim drugim rastlinjem. Tam v daljavi se je pa pogrezal nizki breg v rahle, belo se peneče morske valove, a na nasprotni strani so vzdigali sive svoje glave vrhovi raznih kvarnerskih otokov iz tanke jutranje megle . . .

Mimo dolge vrste različnih reških tovaren se je privil vlak na postajo. Med množico, ki se je usula iz voz, sta bili tudi dve deklici, katerima je že po

vnanjosti bilo poznati, da sta sestri. Prva je bila visokega, vitkega stasa, podolgovatega obraza in svetlobele polti. Velike modre oči so ji sanjavo zrle v mestni šum. Bilo ji je kakih osemnajst let, a vse nje kretanje in gibanje je kazalo, da je še napol otrok . . . Njena tovarišica je bila dokaj manjša, nekoliko debeluhasta in okroglega, bledega obraza, ne baš lepega, a dokaj simpatiškega. A iz pod nizkega čela je sijalo dvoje krasnih oči. In te globoke, temne oči so znale tako pogledati, da se je hipoma predrugačil ves obraz, da so postale vse črte in poteze njegove rahlejše in finejše, da, celo lepe! Imela je kakih štiriindvajset let.

Molče ter nekako naglo in hlastno sta stopali po šumečem mestu in, dospevši čez Rečino na Sušak, sta krenili na stopnice, ki vodijo na Trsat. Nastopili sta utrudljivo pot mimo mnogih kapelic in znamenj, odičenih s šopki in venci. Ali ta trud se jima je obilo poplačal s krasnim razgledom na mesto, tja na morje, na pristanišče, na otoke in po bregu raztresene vasi in selišča. Iz grmovja ob stopnicah in iz bližnjih zelenih logov in gajev se je oglašalo brezbrojno krlatih pevcev. Po svežem vzduhu je semtertja priplul rezek žvižg prihajajočega ali odhajajočega parnika ali vlaka. Doli od prijazne cerkve je donašala rahla sapa skladno ubrane glasove samostanskih zvonov. V globokem jarku je pa šumela bistra Rečina . . .

Dospevši pred cerkev, sta obstali.

„Kako lepo, kako mirno je tukaj“, je vzdihnila starejša sestra, otožno zroč v tihe zidove samostanske. „Pač so srečni ti redovniki, ki so si poiskali zavetišča

na takem kraju! Oj, da bi mogla tudi jaz pobegniti posvetnemu šumu, da bi smela iskati miru in sreče za takim zidovjem!“

„Kaj ti vse ne roji po glavi“, je zavrnila mlajša sestra. „Čemu bi bila tako otožna? Morda se izteče vse bolje, nego misliš! Sicer pa Dragotin ni tako strašilo, kakor si ga slikaš. Meni ugaja prav dobro!“

„Ali jaz ga ne ljubim“, šepne prva tako tiho, da je sestra niti ni razumela . . .

Stopali sta počasi proti cerkvi. Tukaj je bila sveta tišina. Nemo so visele preproste podobe ladij, predstavljajoče jih v pogubnem boju z razburkanimi valovi, po stenah, po slopih, podpirajočih cerkvene oboke, po kotih, povsod, kjer je preostajalo količkaj prostora. A tam v zatišju svetišča za zastorom, na katerega je sipalo solnce zlate svoje žarke skozi omreženo okno, tam je stala nepremično podoba nje, kraljice vseh kraljic, ki je dovedla vse te ladje in ladjice z mogočno priprošnjo svojo v varno pristanišče . . . Po klopeh je klečalo nekoliko vernikov, a vzduh je bil nasičen s težkim vonjem po kadilu . . .

Deklici sta molče stopali proti svetišču ter pokleknili tam na stopnico. Starejša je upognila glavo in klečala, kakor bi bila izklesana od mramorja; niti s trepalnicami ni ganila, le prsi so se ji dvigale, in semtertja se je izvil iz njih globok vzdih. Mlajša ji je klečala ob strani. Toda iz njenega srca ni mogla vzkipeti molitev, okó ji je vedno viselo le na obrazu sestrinem. Iz tega pogleda je odsevala ljubezen in pomilovanje do nje, ki je bila videti tako nesrečna.

Odpro se stranska vrata, in mlad redovnik podolgovatega, bledikastega obraza pristopica iz žagrada. Globoko upogne kolena in glavo pred oltarjem, a takoj izgine v bližnji, ob stranskem stebru sloneči izpovednici.

„Vikica, zdaj je čas“, pošepne mlajša še vedno nepremično strmeči sestri.

Kakor iz sna se zdrami starejša, naglo vstane ter reče: „Tukaj me počakaj, Dragica, saj kmalu opravi!“ Takoj nato je že klečala pri izpovednici . . .

Ko sta se vračali dobre pol ure pozneje proti mestu, je stalo solnce že visoko in pripekalo kakor po letu. Bili sta videti obe nekako bolj zadovoljni, kajti Vikici je bila izginila ona otožnost z obraza in semtertja ji je legel celo smehljaj okoli ozkih, nekoliko obilnih ustnic. To je bilo Dragici dobro znamenje, in šalila se je s sestro, kakor je vedela in znala.

„No prvi del važnega akta je končan“, se je smejala Dragica. „Oh, kako si se pa tudi prej kisko držala! Skoro bi mislila, da te je bilo strah stopiti pred izpovednico!“

Vikica se je nasmehnila, a molčala.

Ona pa je nadaljevala: „Ah, da bi bila vsaj jaz že tako daleč! Pa menda se to ne zgodi nikdar. Kdo bi se zaljubil v tako dolgo trsko, kakršna sem jaz?“

Zatemnel ji je obraz za nekoliko časa. Toda kmalu je zopet začela: „Ali ti, ti! Danes izpoved . . . jutri bala . . . pojutranjem poroka. Ah, krasno! Pač si rojena srečno minuto, in nikakor ne dvomim, da te čaka veselo življenje, in da postaneš spoštovana in ugledna gospa!“

Odtrgala je zeleno vejico z grma ob potu in jo spustila doli čez visoki zid, da je listjiče trepečoč padalo niže, vedno niže, dokler ni obtičalo v nakopičenem cestnem prahu. Vikica je zrla za njim, in takoj ji je zopet šinila ona otožnost preko obraza.

„Vidiš, Dragica“, je dejala, „ali nisem podobna oni-le vejici? Ravno kar je še veselo rasla, a zdaj že tiči v prahu, in kmalu jo pomendra noga človeška. Tudi jaz sem bila še nedavno vesela, a zdaj že gazim po prahu življenja, in kdo ve, ne poginem li v njem tudi jaz?“

„Ah, kako si sentimentalna! Saj vendar še ni konec sveta“, je vzkliknila Dragica.

„Očitaj mi sentimentalnost ali kar hočeš“, je odvrnila Vikica. „Srce mi vendar pravi, da bo moja uloga v življenju žalostna, da bom morala še mnogo in mnogo prebiti, predno mi zasije veselejša doba. Kdo bi pa vedel že zdaj, ali se to sploh kdaj zgodi? Kar mraz me pretresa, ako premislim, da se že bliža odločilni trenotek.“

Umolknila sta obe ter bili tiho, dokler nista dospeli v mesto. Tam pa sta stopali od prodajalnice do prodajalnice, in proti večeru sta jima morala nesti dva postreščeka nakupljene reči na postajo.

Večerni vlak je drdral ž njima zopet proti domu ..

II.

Bilo je dva dni pozneje.

Pred gospodarjevo gostilnico je stalo več voz in vozičkov. Nekateri od njih so bili ozaljšani s

smrekovimi vršički, na katerih so se zibale v rahli jutranji sapi trobojne zastavice, a na drugih so bili pogrjnjeni leseni sedeži z volnenimi pregrinjali. Med njimi pa se je ščeperila tudi mogočna kočija; vse na njej se je svetilo in lesketalo, kakor da je vprav došla iz mestne kolarnice — in vendar se je v njej vozil že oče današnjega ženina, pokojni Kovač, pred tridesetimi leti po svojo nevesto, in zdaj je čakala, da dovede tudi sinu v hišo novo gospodinjo.

Med vozovi so se gnetili vozniki vsake vrste, ta majhen in čokat, drugi dolg in suh, tretji srednje rasti, a rejenega trebuščka in visečega podbradka ter na moč rdečeličen; vsi pa so stopali danes mogočno in ponosno v svetlo nalikanih, visokih črevljih, in z dolgimi smodkami v slinastih ustih. Iz stranskih žepov njih novih, kratkih jopičev pa je molelo še vsakemu po nekaj slamic, zaloga za poznejše čase in potrebe.

V hiši je vse šumelo svatov. Okoli dolgih miz so posedali ali postajali okoli oken ali stopicali po kameniti veži.

Dasi je bilo v jutro, vendar se je že cedilo vino od miz. Slišal se je smeh, tu glasno govorjenje, tam poltiho šepetanje. Bili so vmes živi mladeniči, a tudi resni možaki, skrbne matere, a tudi drobne hčericice, da, celo otroci. Res, lepo število jih je bilo! In vesel jih je bil Grapar.

Dasi sicer redkobeseden, je vendar danes ogo-varjal vsakoga. Celo najbolj oddaljenim sorodnikom, katerih nikdar ni rad videval pri hiši, je privoščil danes prijazno besedo.

Graparjeva gostilnica je slovela daleč na okoli kot najboljša. V prejšnjih časih, ko še ni bilo tod železnice, in pozneje, ko so jo začeli graditi, se je smehljala sreča Graparju tako, da je postal najboga-tejši v vasi, in da je zaslul celo daleč tja čez ozke mejice domačega okraja. Bil je mož stare korenine, trd, neizprosen. V hiši je gospodaril le on, in žena in otroci ter služinčad so morali slepo slušati vsako njegovo povelje, prenašati voljno vsako sitnost njegovo. In teh ni bilo malo! Šole ni bil videl nikdar, a znal je brati in pisati; priučil se je bil vsega sam. Znal je ceniti vsako učenost, in njegove tri hčere, od katerih je bila starejša že omožena z nekim pivovarjem na Dunaju, so bile vzgojene v najboljših zavodih.

Ljubil je svoje otroke, dasi tega ni kazal očitno, a vprav ta ljubezen je bila včasih kriva, da ni prave zadel. Kadar je hčere oddajal, je bil prepričan, da se morajo omožiti tako, kakor hoče on, ker on sam jim želi najboljše. V teh rečeh je morala tedaj veljati njegova!

Dasi je bil mož v vsakdanjem svojem življenju skromen in varčen, da, celo skop, vendar ni ščedil ob posebnih prilikah. Tako se je tudi zgodilo, da se je sešla ogromna množica svatov na dan poroke druge hčere njegove, Vikice . . .

V svoji sobici v prvem nadstropju je slonela ob nizkem naslanjaču nevesta. Z levico si je podpirala snežnobelo čelo, a v desnici je stiskala robec, s katerim je potegnila zdaj pa zdaj preko oči, iz katerih so neprenehoma silile solze. Zadnji čas je bil, da bi

si odela dolgo, snežnobelo poročno oblačilo, katero je bilo raztegnjeno po postelji. Toda kadar ji je obviselo oko slučajno na krilu, jo je stresal mraz, da jo je zaskelo do mozga. Od spodaj gori ji je donel na ušesa vedno naraščajoči šum. Zdelo se je, kakor bi se vsi rogali njeni zapuščenosti, njeni osamelosti in nesreči . . .

Tedaj so se odprla na rahlo vrata. V sobo stopi njena mati. Molče položi desnico hčeri okoli vratu in ji zre v objokani obraz. Ali tudi njej se hipoma udero solze po velem licu. Nekoliko časa sta stali tako, a na mah se izvije Vikica iz objetja materinega. Poljubi jo na čelo, rekoč:

„Hvala vam, mama, za sočutje!“

In kakor da so jo solze materine ojačile, prime resignirano dolgo belo oblačilo in se začne opravljati.

V sobo pride Dragica, takoj za njo šivilja, in kmalu je bilo dokončano tudi to delo . . .

Nedolgo potem se je vila dolga vrsta svatov proti vaški cerkvi. Ob potu so postajali ljudje, tu poedinci, tam v gručah. Vsem je pa sijala raz obraz navadna banalna radovednost. Otročaji so jo udrli v cerkev pred svati, in poln jih je bil vsaki kot. Za njimi so prihajale sključene ženice in postarane device, da so se še dolgo potem menile, kako tih, kako nerazločen je bil nevestin „da“, in pa, kako je bila bleda, prav kakor bi ji bila stala smrt za hrbtom, a je ne bi čakalo veselo življenje pri tako čvrstem in bogatem možu . . .

Iz cerkve je stopala ob svojem ženinu. Ta je bil danes komaj izpregovoril nekoliko besed z njo, a zdaj je stopal zopet nem poleg nje. Bil je visokorastel, širokih prsi in gosposko oblečen, a videti je bil nekam neokreten. Njegovo vlažno, vodeno oko je begalo s predmeta na predmet, nikjer se ni moglo pomuditi dolgo. Z desnico si je vihal neprenehoma nekoliko kratkih in redkih brčic, kakor bi jih hotel podaljšati siloma, a levico je držal stisnjeno na hrbtu. Lep se pač ni mogel imenovati ta ženin, a grd tudi ne; bil je pa bogat . . .

Ko so došli domov, jih je že čakala obložena miza . . .

— Drugo jutro, ko se je začel delati dan, in ko se je že oglašala kukavica iz bližnjega bukovja, so odhajali zaspani svatje; razpršili so se na vse štiri vetrove.

Tudi ženin je sedel z nevesto v kočijo. Ta se je še enkrat ozrla po rojstni hiši, podala očetu roko, objela mater in sestro . . . stisnila duhteči robec na obraz . . . in potegnila sta konja, veselo prhajoča v sveži jutranji vzduh . . .

III.

Tam jeseni je bil dobil Rožič, sosed Graparjev in posestnik parnega mlina v B*, novega knjigovodjo. Ta je bil mlad človek, morda kakih sedemindvajsetih let. Bil je srednjega, vitkega stasa, podolgovatega in bledega obraza z izredno lepimi modrimi očmi. Lase je imel kodraste in ob vsaki priliki in nepriliki je

ril s prsti med njimi, da so se kodri lepše krožili in zvijali, in da jih je bilo lepše videti. Za ženske oči je bil ta mladenič ustvarjen kakor nalašč, in pravili so, da si je bil te svoje prednosti tudi popolnoma v svesti. Nosil se je vedno okusno in elegantno.

Takoj, ko je nastopil novo svojo službo, je vprašal za hrano pri Graparju. Dobil jo je.

Obedovala sta z Graparjem navadno sama, le včasih se je pridružil kak potujoč agent. Početkoma je posedal knjigovodja po obedu le malo časa; zdelo se mu je dolgočasno in pusto. Grapar je govoril le malo, on še manj.

Toda predružačilo se je kmalu. Vikica in Dragica, kateri sta tičali navadno v svoji sobi, ali pa v kuhinji, sta si znesli šivalne svoje potrebščine v gostilniško sobo, ko je pritisnil mraz, da ni bilo treba zgoraj kuriti posebej. Tu sta često presedali pri delu po cele popoldneve.

Tedaj se je pa začel tudi knjigovodja po obedu naslanjati na naslanjalo svojega stola. Potegnili je navadno vselej smodko iz žepa, jo prižgal ter puhal goste oblake dima proti stropu. Včasih je pa zaokrožil ustnice, odprši jih na pol, da so smukali iz njih drobni kolobarčki dimovi drug za drugim, vedno se širili, dokler se niso raztrgali in raztopili v lahko meglico. On pa je skozi tanko to tančico na pol meže opazoval skozi dolge svoje trepalnice deklici. Tako je ostajal, dokler mu ni bilo iti v pisarnico. – Toda začel je zahajati h Graparju tudi takoj po končanih urah in ostajal je cele večere.

Deklici sta se ga kmalu privadili. Kadar je Grapar vstal in odšel po svojih opravilih, je prisedel k njima knjigovodja, jima pripovedoval to in ono, včasih celo kako dogodnico iz svojega življenja, ki naj bi ga predstavila deklicama v kolikor možno lepem svitu. V kratkem je bil z njima tako znan, da se je vrtel kakor domač tudi po kuhinji, ko je imela katera tam opraviti. Mati Graparica je bila dobra ženica. Vedno je gibala, vedno je delala, a vseč so ji bile šale, katere je znal knjigovodja stresati kar iz rokava.

Graparju sicer ni bilo posebno po volji, da se oni smuče vedno okoli hčera, ali molčal je, ker mu niti na misel ni prišlo, da bi katera morda imela kako skrivno naklonjenost do tega človeka . . .

Tako je prišel sveti večer. Od vseh strani so vreli ljudje k polnočnici. Tudi z Graparjevine sta stopali Vikica in Dragica proti cerkvi, katera je nocoj že od daleč blestela v nenavadni bleščobi. Iz temnih lin je donel glas božičnih zvonov daleč tja čez sneženo ravan, na kateri se je zdaj pa zdaj zazibala goreča plamenica nalik daljnji utrinjajoči se zvezdi. Okoli vsake pa se je gnetela gruča veselih ljudi . . .

Božična noč je posebno ustvarjena, da se bude v človeškem srcu mehka čutila, da je bolj nego sicer dovzetno različnim vtiskom.

Molče sta Graparjevi stopali dalje. Poleg njiju pa je hodil knjigovodja. Tudi njemu je nocoj nedostajalo šal, in postal je hipoma sentimentalen.

Vikica se je nehote ozrla vanj, a takoj je povesila oko, ko je začutila, da je uprt pogled njegov na-njo.

Tedaj ji je pa neko nepozabno sladko čuvstvo bliskoma šinilo po vseh udih. Njegova roka se je bila rahlo dotaknila njene nizdolu viseče desnice, njegovi prsti pa so se bili tako lahko, tako mehko ovili njene dlani, da je ni mogla odtegniti.

Nekoliko časa sta stopala tako. A tedaj se je Dragica zdramila. Siloma se je otresla melanholije in zasmijala se je glasno; ona dva pa sta mislila, da se smeje njima. Naglo sta si odtegnila roki in začela sta prisiljen pogovor.

Toda že so bili pri cerkvenih vratih.

Deklici sta poklenili v prvo klop. Dragica se je takoj utopila v molitev, a Vikica ni mogla nocoj moliti. Vedno in vedno je čutila rahli pritisk roke njegove, čutila neko sladko razburjenost, in večkrat ji je ušel pogled tja na moško stran, kjer je stal naslonjen ob kamenitem stebru knjigovodja. In vsakokrat sta se ujela njiju pogleda . . .

Potekali so dnevi drug za drugim, a od onega večera sta si Vikica in knjigovodja stiskala roki ob vsaki ugodni priliki.

Ako jo je našel samo v sobi, ali v kuhinji, ali na potu, takoj je prihitel, da se je dotaknil roke njene. In ona mu ni branila nikdar, še vračala mu je pritisk njegovih prstov.

Tako sta vedela, da si nista v srcih popolnoma tuja; toda govora o ljubezni ni še bilo med njima.

Nekega večera pa sta bila dolgo sama v gostilniški sobi. Grapar je bil odšel po kupčiji, in niso ga še pričakovali nocoj. Dragica je imela nekaj opravila

v gornjih prostorih, a mati je dremala v kuhinji za ognjiščem. Gostov tudi slučajno ni bilo.

Vikica je položila šivanje v naročaj, a on jo je takoj prijel za roko, in ni mu je odtegnila. Tedaj jo je pa potegnil k sebi, ovil desnico svojo okoli belega njenega vratu, in prvi poljub je trepetal na vročih njenih ustnicah.

„Za božjo voljo, kaj pa delate?“ je vzkliknila, oprostivši se njegovih rok. „Ako bi vas bil kdo videl?“

Ali videl ju ni nihče, in to je dobro vedel knjigovodja. Potegnil jo je zopet k sebi in poljubljal ji je ustnice, oči, čelo, vrat . . .

„Ali me imaš kaj rada?“ ji je šepetal na drobno ušesce, in tudi tja je položil žareče svoje ustnice.

Ona mu ni odgovorila, pa kakor bi trenil, je ovila roke svoje okoli njegovega vratu, toda le za trenotek, potem se je iztrgala in zbežala naglo v svojo sobo . . .

* * *

Neko jutro, ko je burja dokaj občutljivo silila skozi najdebelejšo obleko, so se odprla zgodaj večna vrata pri Graparju. V njih se je pojavil Grapar sam, a takoj za njim se je zavijala Vikica tesneje v svojo dolgo volneno ruto. Pri tožnem svitu male brleče leščerbe je bilo videti, da je bila vsa objokana in nenavadno bleda.

Grapar nekoliko postoji, obrne se proti hčeri, pa pravi:

„Glej ta prag! Ako hočeš še kdaj stopiti črezenj, bodi pametna, pa poslušaj mene! — Dokler te ne pokličem, mi ne hodi domov!“

Njegov obraz je bil pri teh besedah tako resen, njegov glas tako trd, da je čutila Vikica, da tukaj ni ugovora. Uklonila je glavo in molče je stopala za njim . . .

Pred hlevom je stal naprežen konjič v malem novem koleslju. Kakor brez čuta je sedla na voz, hlapec je pognal, in šlo je v skok po široki cesti. Še pred poldnevom je dospela v P., kjer jo je sprejela v varstvo teta, sestra očetova.

Grapar je bil danes slabe volje, kakor malokdaj. Ni je imel prijazne besede za nikogar, in trepetala je pred njim celo žena, Dragica pa se je skrivala v gornjih prostorih, da mu ni prišla pred oči.

Kaj se je bilo zgodilo?

Sinoči je Grapar nekaj iskal v Vikičini sobi in slučajno je odprl tudi miznico, v kateri je tičal ključ. Pozabila ga je Vikica vtakniti k sebi. Notri je ležalo razmetanih nekaj vzorcev, a na vrhu je bil kupček pisem. Grapar prime kar prvo v roko, in glej, iz njega pade slika. Pogleda jo in prebledi; bila je dobro zadeta slika knjigovodjeva. Naglo razgane list, in kmalu mu je bila znana vsa spletkina Vikičina.

No, posledica je bila, da je morala ona takoj od doma.

Vikica in knjigovodja nista mogla na samem toliko govoriti, kolikor bi bila rada, zato sta si dopisovala. Donašal ji je on vsaki dan list za listom in ga puščal na dogovorjenem prostoru, a tam je navadno našel drugi dan tudi odgovor.

Tako sta bila do dobra zmenjena, kako hočeta delovati, da dosežeta svoj smoter pri očetu . . .

Še istega dne je stopal Grapar k sosedu Rožiču. Našel ga je pišočega v svoji sobi.

„Kaj pa je tebe prineslo, Grapar? Dolgo te že nisem videl pri meni!“ ga ogovori Rožič, ponudivši mu stol. Grapar sede.

„Eh, same sitnosti, prijatelj, same sitnosti. Toda oprosti, da te vprašam, koliko pa ima tvoj knjigovodja na mesec?“

Rožič se zasmije.

„Kaj, ali je tudi tebi že dolžan? Mene vendar ne misliš terjati namesto njega?“

„Ne, to ni“, odgovori Grapar. „Poglej tukaj, na-te se zanesem, da bodeš molčal, ker te poznam.“

Rekši vzame iz žepa uplenjena pisma ter jih predloži Rožiču. Ta jih površno pregleda, položi drugo za drugim na mizo, kakor bi skladal bankovce, pa reče:

„A, tako! Ti bi tedaj rad vedel, ali mu jo lahko daš brez skrbi ali ne?“

Grapar poskoči, toda takoj se spomni, da je v drugi hiši. Siloma zaduši kipečo jezo in reče navidezno mirno:

„Tudi ako bi imel tisočak na mesec, je ne dobi! Toda, prosil bi te, odslovi ga! Spodi ga, da mi ne bode več lazil okoli hiše, in moja hvaležnost ti ostane večna!“

Rožič nekoliko pomisli, potem pa odgovori:

„Zdaj mi je še nekoliko časa neizogibno potreben, po dveh ali treh mesecih pa pojde gotovo! — Toda to bo jako malo pomagalo! Svetujem ti, ako hočeš imeti mir — omoži hčer!“

Grapar izprevidi, da je ta recept najboljši, zato naglo odgovori:

„Saj bi jo, toda kje vzamem ženina? Ali naj ga s kljuko snamem?“

„Hm, ženin se kmalu dobi!“

Rožič nekoliko premišljuje, kakor bi nekaj iskal v spominu, a kmalu nato stopi počasi proti majhni mizici, stoječi v kotu. Tam potegne iz predala zadnjo številko „Slovenskega Naroda“, pokaže Graparju zadnjo stran ter mu veli:

„Na, beri!“

Grapar vzame list in bere:

Ženitna ponudba.

Trgovec na deželi, star 27 let, lepe zunanjščine, z dvema dobro založenima in dobro obiskovanima prodajalnicama, se želi poročiti z gospodično z dežele, ki bi mu prinesla do 10.000 gld. dote. Molčečnost se zagotavlja. Pismene ponudbe pod šifro: D. G. upravništvu tega lista . . .

Ko prebere, zre zamišljeno pred-se, potem pa izpregovori:

„Ne, Rožič, iz te moke ne bo kruha. Ali smo se mi tako ženili?“

Ta ga zavrne:

„Ali misliš, da se ni še nihče poročil na tak način? Pač ti je malo znan svet! Najboljši zakoni se sklepajo tako! Mož, pravi mož, kateri ima glavo svojo pri svojem delu in skrbi, da bi mu šlo vse po sreči, ta pač nima časa, da bi se vdal tistemu nezrelemu ljub-

kovanju in sanjarjenju; on je praktičen in po praktični poti si išče družice. Jaz bi takega zeta vsekakor raje videl, nego po golobje zaljubljenega sanjača. In povem ti, da jih poznam mnogo, ki so se tako oženili in so zdaj popolnoma zadovoljni in srečni v zakonu. — Sicer pa se lahko sam prej prepričaš, ali je kaj na tem, ali ne. Piši mu in oglej si najprej stanje njegovo, potem pa odloči.“

Grapar ga je dokaj neverno poslušal, a naposled je vendar priznal:

„Morda je pa vendarle res kaj na tem!“

Drugi dan je Grapar zamišljeno taval po hiši. Nobeno delo mu ni hotelo prav izpod rok. Nekako nezadovoljen je bil sam s seboj; in kar se že dolgo ni bilo zgodilo — sedel je že dopoldne brez vsakega dela za pečjo. Naslonil je glavo v desnico in strmel v rdečkasti plamen, ki je švigal skozi odprtino malih vratc pri peči.

„Hm, najboljše bo tako,“ je mrmral med zobmi. „Ko se je že tako daleč izpozabila, pač ni druge pomoči! . . . Naj jo zaprem, kamor hočem, naj jo pošljem, kamor hočem, taki že zvijejo in najdejo pota, da nadaljujejo spletke. In kaj vse lahko nastane iz tega! Še sramota bi prišla nad spoštovano mojo hišo, in potem naj mu jo vržem v naročje — temu gospoškemu beraču, temu pridaniču! Ha, brez stalne službe, z borimi štirimi desetaki na mesec in z dolgovi, kolikor ima las na glavi, pa si upa seči tako daleč! Moj Bog, kam smo prišli dandanašnji! In da se je moja hči izpozabila tako daleč! Prav začarati ji je moral!“ . . .

Dolg je bil še današnji Graparjev monolog, a konec je bil, da je vstal in si pripravil na mizi pero in črnilo. Še je premišljal, še se ni mogel odločiti, a potem je stresel z glavo, kakor bi hotel vso krivdo odvaliti [od sebe, in zapisal je s tresočo roko ta-le list:

Blagorodni gospod!

Na vašo cenjeno ponudbo v „Slov. N.“ Vam kot neznan prijatelj priporočam, da se skoro oglasite v hiši Antona Graparja v B*.

Vaš

skriti prijatelj.

Popoldne je napregel voziček in se peljal na sosednjo pošto, kjer je oddal pismo.

* * *

Črez osem dni je bil Grapar že boljše volje. Oglasil se je bil pri njem mladi Kovač iz V. ter namignil, da je dobil pismo po prijatelju, kateri mu naroča, da se oglasi tukaj. V kratkem sta se sporazumela. Grapar je nosil na mizo najboljše boteljke še pozno v noč, a proti jutru se je odpeljal s Kovačem v V. — Tam si je dal vse razkazati in je bil popolnoma zadovoljen s tem, kar je videl. Vračajoč se proti domu, se je oglasil v P. pri sestri ter dejal hčeri:

„Zdaj se pa le odpravi, pojdeva domov!“

Mrzla burja je pihala po pusti planjavi, in mlake so bile pokrite z debelim ledom, ko sta se vozila proti domu.

„Včeraj se je pri meni oglasil mlad trgovec iz V. ter poprosil tvoje roke. Glej torej, kako se boš ob-

našala proti njemu, ko zopet pride. Videl te je že nekoč v P. pri neki veselici, kakor mi je pravil!“

Samo te besede je izpregovoril Grapar med potjo. Hči mu ni odgovorila ničesar. Dobro je vedela, da je vsaka beseda zastoj. Ali kakor popari ledena slana drobno cvetjiče v mrzli pomladni noči, tako so poparile te besede cvetje upanja v njenem srcu. Zavila se je tesneje v ogrinjalo, da ji je sililo črez obraz, in da se niso videle svetle solze, deroče ji nevzdržema iz lepih oči.

Dospevši domov, je zbežala naglo v svojo sobo ter se ondukaj zaklenila. Tedaj je pa za trdno sklenila, da se ne vda, da ostane zvesta njemu, kateremu je dala svoje srce in častno besedo svojo. Kdo jo more siliti? Ali ne zbeži lahko še izpred oltarja? Ali ni mlada, da gre, ako je treba, tudi služiti? Toda, kako naj ostane z njim v zvezi? V hišo ni smel več, a na-njo bode gotovo pazil oče, da se ne bode mogla ganiti nikamor. Tu bode morala pomagati Dragica! —

Dokler ni bila Vikičina skrivnost znana še nobenemu, je bila tudi ljubezen njena bolj hladna in bolj računajoča. Vsiljevali so se ji včasi pomisleki, ali dela prav, ko se vdaje človeku, katerega pozna še tako malo časa, o katerem ne ve ni dobrega, ni slabega iz prejšnjega življenja. Ali lep in navidezno pošten obraz ne more lagati? — Odkar je pa začutila upor očetov, odkar ni smela več občevati z njim, od tedaj je postala ta ljubezen njena globoka, požrtvovalna . . .

* * *

Mladi Kovač je začel zahajati večkrat h Graparju. Dasi je bila pot dolga, vendar je prihajal redno vsaki teden. Vikica mu je bila predstavljena, a čutil je takoj, da ni napravil na-njo ugodnega vtiska. Kakor prvi teden, tako je bila hladna proti njemu tudi pozneje. Le iz vljudnosti, in da ni bilo brezpotrebnih besed v hiši, je posedavala v njegovi družbi, večjidel molčeč, samo na vprašanja kratko odgovarjajoč. — Kovač ni poznal njenih razmer, zato je upal od dne do dne, da gane njeno srce. Grapar pa je čakal, kdaj bode začel siliti Kovač, da se stvar dovrši . . .

Mladi Kovač je pa bil od dne do dne bolj zaljubljen. A kolikor je bil bolj zaljubljen, toliko nerodnejše se je vedel proti Vikici — da včasih ni vedel, kaj bi govoril, in posedal je molče zraven nje.

Nekega dne se je pa vendar drznil in jo vprašal, kdaj se ga vendar usmili. Tedaj mu je pa ona izjavila odločno, da nikdar.

Kovač je bil toliko možki, da ni zahteval očetovega posredovanja. Pač pa je odslej zahajal h Graparju bolj poredkoma in mislil tako polagoma izostati za vselej . . .

Med tem pa je Dragica prenašala pisma Vikičina na pošto in knjigovodjeva s pošte. Tako tedaj ni bilo nobenega upanja za Dragotina Kovača . . .

Ko je Grapar zaslutil, da ni vse v pravem redu, je postal kar hipoma neznosen. Ni je bilo iz njegovih ust več prijazne besede; vse mu je bilo na poti in nikogar ni več pogledal s prijaznim očesom.

Nekega večera pa se je dolgo mudil v Vikičini sobi. Ko jo je zapustil, je bila Vikica objokana, in

ni je bilo izpregledati več dni. Grapar pa je preklinjal. Ni si mislil, da se mu postavi hči po robu, in to ga je razkačilo, da je skoro zbolel . . .

Ko je bila zmešnjava na vrhuncu in je bil Grapar odločen, da stori siloma konec tem neprijetnostim, je pomagal vsem iz zadrege neki dogodek.

Neko jutro, ko se je bilo komaj do dobra zdaniilo, so se odprla vrata v gostilniško sobo Graparjevo, in vstopila je tuja ženska. Bilo ji je morda komaj dvajset let, a njen blede, upadli obraz, globoko udrte oči in bolehalo, trhlo truplo jo je delalo mnogo starejšo. Na rokah je nosila precej velik omot. Trudna in izmučena je bila videti, da je komaj prilezla do klopi, kamor je pazljivo položila omot. Nato je zahtevala, da se ji napravi kava.

Vikica je bila sama v sobi, kjer je nekaj pospravljala. Smilila se ji je ženska, in hitela je, da napravi kavo. Toda predno odide iz sobe, se oglasi iz omota droben, hripav otročji glasek; komaj ga je bilo slišati, tako tožen je bil ta jok. Tujka vzame naglo dete v naročje, in izpod odeje se prikaže drobna, suhljata glavica.

„Ah, ti ubogi črviček, kako si ti bolančkan, kako si ti lačkan“, je tolaži mati, pritiskajoč osinjele ustnice na uvela ličca.

Otrok se je dalje zvijal in vpil, iztegoval ročice, a ona ga je položila na prsi, da bi ga utolažila. Toda ti moj Bog, od česa naj bi nakrmila dete, ko sama od včeraj opoldne ni bila zaužila ničesar! A dete se je zvijalo in kričalo od gladu.

Vikica hiti in prinese kavo. Med tem ko je tujka pila, vzame ona dete v naročje in mu zre v obrazek.

Ne iz gole radovednosti, nego bolj iz sočutja vpraša tujko:

„Kam pa ste namenjeni?“

„Ne daleč“, odgovori ona, „samo do vaše vasi.“

In ne da bi jo Vikica nadalje izpraševala, ji začne sama pripovedovati:

„Doma sem tam z Dolenjskega, kjer imajo stariši moji lepo kmetijo in precejšnje posestvo. Pred nedavnim časom je bil v naši vasi v službi neki Ivan R. Začel je laziti za menoj, mi obetal, da me vzame, in tako sem — se izpozabila. Ko je videl posledice, je izginil, in komaj prošli teden sem pozvedela, da je tukaj kot knjigovodja. — Zdaj mi pa ne odide! Koliko sem morala prestatì zaradi njega! Stariši so me zapodili, vse kaže s prstom za menoj, a jaz se klatim in ubijam po svetu od kraja do kraja. — Toda vse bi še prestala, samo da bi bil zvest on, ki je kriv vse te nesreče moje!“ . . .

Nihče ni vedel, kaj se je po tem dogodku vršilo v srcu Vikičinem.

Hodila je okoli nema, brez nad, brez življenja, neobčutna za vse, kar se je godilo okoli nje in z njo . . .

In ko se je čez dolgo zopet prikazal v hiši Dragotin, tedaj so se izpolnile njegove želje. Vikica je postala njegova nevesta. Še isti večer se je določila poroka na spomlad. —

IV.

Na večer onega dne, ko je pripeljal Dragotin mlado svojo soprogo na dom, je bila zbrana v Slugovi krčmi v V. vesela družba. Skozi napol priprta vrata male sobice, namenjene samo odličnejšim gostom, so se jedva svetili medli žarki ob stropu viseče svetilnice vzpričo gostega tobakovega dima. In vendar je iz te zakajene, nizke in zaduhle sobe zvenel razposajen smeh, slišali so se glasni pogovori, šale in jalovi dovtipi vse vprek, da je ta šum odmeval celo na sicer tihotno ulico.

Slugova krčma je bila nizko poslopjice in je imela v pritličju kuhinjo in samo dve sobi, eno za navadne, a drugo manjšo za odličnejše goste. Ob nedeljah so se shajali tukaj redno trški fantje, cvilila je harmonika šepavega Franceta, se razlegalo teptanje podkovanih črevljev, se svetili okrogli obrazi rdečeličnih tržank in odmevalo vpitje in hripavo prepevanje.

Včasi se je komu polomilo tudi kako rebro, premehčala morda pretrda glava ali izpahnila roka ali noga. Toda za vse to se krčmar Sluga ni dosti zmenil. Ob takih prilikah je flegmatično zaprl vrata, da ni videl ničesar ter čakal potrpežljivo, da je nehala rabuka. Nato je začel nositi z nova liter za litrom, dokler se niso pograbili v drugo in morda isto noč še v tretje.

Toda ob delavnikih je bila mala sobica natlačena tudi z odličnejšimi gosti. Sluga je namreč točil v trgu najboljše vino in je imel čast, da je bil prijatelj z najpremožnejšim tržanom, veletržcem Malyjem. Maly pa je vodil vse tržane na konopcu. Bogastvo ima

povsod privlačno silo, tudi v trgu V., in tako so tekali za njim vsi tržani, katere je pogledal s prijaznim očesom.

Nocoj je bila tedaj taka družba pri Slugi.

„Ah, ali ste jo videli danes, gospod Maly? Ta tepec ima večjo srečo, nego pamet“, je stokal pegasti adjunkt gospod Vrešec.

„Hm, radoveden sem, ali ga kaj oteše ta bistro-oka debeluška“, pristavi drobni, slokobodri trški župan Pevec.

„Ba-a-a, kaj še! Tega ne izpremeni niti ogenj; kakor je vaje, tako bo delal. Celi dan bo prečepal z naježenimi obrvmi in odurnim pogledom v svoji prodajalnici, dočim bo morala ona zraven njega plesti nogavice, šivati otročje srajčice, plesti čipke, ali pa prižigati mu dvakrajcarske smodke“, odgovori Maly, zroč samosvestno s svojimi drobnimi, živimi očmi po ostali družbi, kakor da je povedal Bog ve kaj bistrournega.

„Zvečer pa, ko se komaj zapre prodajalnica, že bode tudi ugasnila luč v njegovem stanovanju. Bože mili, to bo življenje!“ doda suhi, škileči lekarnar.

„Še neslanega soka ji ne bode privoščil“, pritrди debeluhasti pekovski mojster.

„Kaj pa mislite, kako se bosta gledali s taščo? O jejmine, to, to bo šele šola!“ se oglasi nekdo drugi.

„Pustimo to in pogovorimo se raje kaj važnejšega, se zasmeye mlad človek dolgega, dolgočasnega obraza. Bil je sin krčmarja „Pri luni“. „Jaz pravim, da je

vsekako važen in imeniten dogodek za naš trg, da se je pomnožilo število naših gospa za eno številko in to za imenitno številko!“

„Kako to? Kako to?“ jih vpraša hkrati več.

Oni se nagne imenitno na stolu nazaj, povleče za redke, še precej dolge brčice, pa pravi:

„Kako to? Hm, gospa Vikica, tako ji je menda ime —“

„Glej ga, že ime njeno ve“, zavpije Maly. „Ta vražji človeček, ah, ta vam je pravi!“

Onemu je vidno ugajala Malyjeva opazka, zato nadaljuje:

„No, gospa Vikica je lepa! Vrh tega je ona v našem trgu nova, in vsaka novost našim tržanom izredno ugaja. Zato tudi nikakor ne dvomim, da postane ta gospa Vikica takoj solnce med trškimi damami, ako jo bode le Dragotin vodil v družbe!“

„Hm, to je, to je! Toda prav tega jaz ne verjamem! Čepela bo doma, čepela, to je moje prepričanje,“ se oglasi zopet lekarnar.

„Dobro, dobro, naj čepi,“ nadaljuje krčmarjev sin. „Toda pri vsem tem ne bo pozabljena. Ah, radoveden sem, kdo od tržkih gospodov bo prvi poskušal vzeti to trdnjavo!“

„Ah, ah, ba-a-a, ali bo pa tudi vredno, da se ta trdnjava naskoči?“ zeva Maly.

V sobo pridrsa krčmar Sluga.

„Ah, že vem, o kom se menite! Ta Dragotin Kovač, hm, ta pač ni najbistroumnejši človek na svetu. Povem vam, odkar je gospodar, ni bil niti enkrat v

moji krčmi. In v drugo tudi ne hodi! Kadar pa se vozi po svojih kupčijah, tedaj stisne pod pazduho kos kruha, vtakne v žep merico brinovca ali slivovca, pa prehodi ob tem polovico sveta! Ah, meni se zares smili njegova gospa, ki je tako zala!“

Vsi se zasmejejo. Maly pa mu položi desnico na ramo, rekoč:

„Nič naj Vam ne bode žal po Dragotinu! Pa ga popijemo mi toliko več. Še en liter, pa še ne gremo!“

„Ah, pa izpraznimo kozarec na zdravje gospe Dragotinove,“ vpije nekdo izmed družbe.

Krčmarju se zadovoljno raztegnejo usta, naglo prinese novi liter in natoči. Lekarnar pa začne z joko-jočih glasom:

„Kol'kor kapljic, tol'ko let,
Bog ji daj na svet' živet'!“

Vsa družba poprime za njim, izpraznijo se kozarci, a Sluga je moral vnovič prinesiti.

Ko je bil šum največji in je tudi krčmar sedel kakor prilepljen in kimal, se izmuzne Maly iz sobe, prehodi vežo ter izgine v kuhinji, kjer je za mizo slonela, napol dremaje, Slugova rejenka, brdka Milica. . . . V spalni, moderno opravljeni sobi pa je tedaj na mehkem, z rumeno svilo prevlečenem naslanjaču, napol sede, napol leže, ždela mlada Malyjeva soproga.

Bila je šibka, srednje velike rasti, drobnega, podolgovatega obraza in velikih plavih in sanjavih oči, iz katerih je odsevala nenavadna dobrodušnost.

Vsaki trenotek je vzdignila glavo, prisluškujoč, ali skoro ne zasliši na stopnicah dobro ji znanih stopinj.

Toda ura je potekla za uro, njega pa le ni hotelo biti. Z vsakim trenutkom je legala neprozornejša megla srčne žalosti na njeno lice, in skozi dolge, svilene trepalnice lepih oči so ji silile pekoče solze.

Po polnoči je že bilo, in slišala je zadnje glasove po trških ulicah, a njenega soproga le ni hotelo biti.

Ni mogla ostati več na miru. Stopivši k oknu, je odmaknila zastor, odprla okno, in sveži vzduh tople pomladne noči je silil v sobo. S pokošjenih travnikov je duhtelo seno, in iz grmovja na bližnjem vrtu se je oglašal slavec.

Malyjevka se je naslonila na okno ter željno pila te glasove, ki so ji silili s tako nepoznano močjo do srca.

Ura je potekla za uro, a ona se je zdramila šele tedaj, ko so se proti jutru začuli koraki na stopnicah. Naglo se je umaknila.

V sobo pa je stopil Maly ter se začel šumno razgovarjati. Prej je pa še potegnil iz omare steklenico konjaka, naglo zvrnil par čašic v razsušeno grlo, glasno tlesknil z jezikom, zakašljajal ter legel.

In skoro je spal tako sladko, kakor spi otrok v zibeli. —

Gospoj Vikici se pa nocojšnjo noč gotovo ni sanjalo, da se je sinoči že napivalo na njeno zdravje v krčmi pri Slugi, in da je bila predmet živahne konverzacije.

V.

Dragotin Kovač vendar ni bil toliko napačen človek, kakor so ga bili obsodili sinoči v Slugovi

krčmi. Da se je izogibal družbe, je bila kriva največ njegova vzgoja. Dokler je gospodaril stari Kovač, je morala veljati v vsem njegova volja. Dal je sina nekoliko let v realko, a kmalu ga je vtaknil v prodajalnico, kjer je moral odslej tičati po cele dneve. Zvečer je pa stari takoj pozaklenil vsa vrata, in živa duša ni mogla ni ven, ni noter. S početka je Dragotin to robstvo le težko prenašal, a njegova nepresamosvestna čud se je kmalu vdala, in po nekotikih letih se ni brigal več za tovariše. Ker je bil edinec, je vedel, da bo nekdanj vse njegovo, in tedaj je bila varčnost le njemu v korist; in res je postal v kratkem tako skop, da ga je bil stari vesel.

Ko je pa stari legel k večnemu počitku, je ostal Dragotin tak, kakršen je bil pod vplivom očetovim. Imetje se mu je množilo od dne do dne, a z njim tudi zavest, da ne potrebuje od nikogar ničesar; tako tudi ni zahajal nikamor. In to so mu tovariši izza mladih nog šteli tako za zlo, da so ga pikali pri vsaki priliki.

Toliko bolj je pa bila sina vesela mati, katera se je bila tudi skopuštva navzela od moža. Opravljala je vse sama po hiši, niti dekle ni imela, samo zato, da ni bilo treba trošiti za-njo. Včasih je trpela toliko, kakor nobena dekla, in privoščila si je komaj najpotrebnejše. Kadar je hodila po trgu, je kazalo vse za njo, tako revno je bila oblečena. S sinom sta se razumela najbolje. Večkrat mu je dejala:

„Kadar se boš ženil, se ne ženi v domačem kraju. Le poglej jih, kako se nosijo! Kočarjeva hči,

pa vsako nedeljo novo krilo. Še za sol ni, pa svilena ruta na glavi! In te gosposke goske! Kolikor zaslužiš v treh mesecih, še za klobuke ne bi zadostovalo. Ti moraš paziti, da ti donese nevesta vsaj toliko, da se bo od obresti sama hranila, oblačila, in da še kaj ostane od njih . . .“

Dragotin je materi pritrjeval; bil je popolnoma njenih misli. Ker pa ni imel nikjer nobenega znanja, se mu je zdelo najboljše, da si najde nevesto po — časopisih. In posrečilo se mu je res, da jo je dobil.

To seveda ni bilo po godu trškim gospem materam, razpolagajočim z odraslimi hčerami. Sklenile so, da bodo popolnoma prezirale njega in soprogo, ako bi se drznil, da bi jo dovedel v njih družbo . . .

Nocoj je gospa Vikica prespala prvo noč v novem svojem domovanju.

Po zajutreku ji reče soprogo:

„Dopoldne boš imela zadosti opravila po hiši; pomagaj materi, saj tako ne more zmagovati vsega sama. Popoldne pa prideš nekoliko v prodajalnico, tam je mnogo opravila.“

Vikica ga je neverno poslušala in drznila si je pripomniti:

„Mislila sem, da me danes predstaviš odličnejšim družinam v trgu.“

Dragotin jo osupel pogleda, rekoč:

„Ah, draga moja, jaz sem vedno doma. Toliko imam skrbi in dela, da mi ne preostaje prav nobenega časa, da bi koga obiskaval.“

„O jejmene, še tega bi bilo treba,“ pristavi urno tašča. „Tudi za-te bo najbolje, da bodeš ostajala doma. Ti poseti ne prinašajo nič dobrega, pač pa včasih razpor in nemir v zakonsko življenje.“

Vikici je šinila vsa kri v lica. Izprevidela je takoj situvacijo, in v duhu se ji je prikazala dolga vrsta dolgočasnih dni. Nemilo so jo dirnile besede taščine. Moj Bog, prvi dan, pa že tako govorjenje!

Toda tudi tašči se je Vikica zamerila s svojim govorom, in od tega časa je smatrala snaho samo za lahkoživega, porednega otroka, katerega je treba resno strahovati . . .

Tako je nastala med njima že prvi dan neka sicer še nevidna stena, neka mržnja, katera pa je postajala pozneje bolj in bolj vidna, bolj in bolj občutna . . .

Dragotin se je ozrl v Vikico, ko je bila umolknila, in čutil je, da je zašel predaleč; da bi vsaj nekoliko ublažil prvi vtisk, je dejal:

„No, včasih že pojdeva kam, toda samo zaradi tebe, draga moja, samo zaradi tebe! Toda danes ne utegnem, veruj mi! Morda v nedeljo popoldne!“ . . .

Tako je potekal prvi teden gospej Vikici v vedno enakih opravilih. Dopoldne se je sukala po kuhinji in pospravljala po sobah. Pri teh opravilih pa ji je bila tašča vedno za petami; vedno je pazila, kako se poprijemlje Vikica tega ali onega dela, in čestokrat je mrmrala med zobmi opazke, da niso dandanašnje mladenke za nobeno rabo. Koliko bi bila dala Vikica, da je smela biti samo en trenotek sama! — Popoldne pa je morala prečepati v prodajalnici poleg svojega

moža ali pa tudi sama, ko se je ta čestokrat odpravil, da obišče filijalko v bližnji vasi; tam je imel nastavljeno neko žensko, ki mu je vodila kupčijo.

Tako življenje pač ni bilo preprijetno, ali Vikica bi bila vse z veseljem prebila, samo da bi bil mož nekoliko drugačen; toda ta se je bore malo za-njo brigal, ampak hladen, da celo mrzel je bil do nje, a po glavi mu je vrvela kupčija, sama kupčija . . .

Prišla je nedelja. Gospa Vikica je stopala z Dragotinom proti cerkvi. Sicer Dragotin niti v cerkev ni zahajal, toda danes je moral spremiti soprogo, da ji pokaže družinsko klop. — Ljudje so pred cerkvijo prodajali zijala. Tu je stala gruča kmetiških mladeničev, tam kopica rokodelcev, zopet drugje družbica nagizdanih trških „gigrlov“, kateri so merili z očmi od pet do glave vsako mimo idočo mladenko, bodisi gosposko, bodisi kmetiško.

Ko je stopala Vikica skozi mnogovrstne te „špalirje“, je povesila oči; kajti čutila je, da je zašla zdaj pod kritiški nož tržanov vseh slojev. Celo Dragotinu je prihajalo nekako tesno okoli srca, in bil je v vidni zadregi, ko se je hkratu obrnilo toliko opazujočih oči na njiju. Prav oddahnil se je, ko je stopil v žagrad, odkoder je pokazal soprogi klop; sam pa se je stisnil v kot za vrata.

Vikica je pokleknila v klop, odprla knjigo ter se uglobila v molitev. — Ko je čez nekoliko časa povzdignila glavo, je videla, da jo opazuje dvoje modrih, sanjavih očes iz nasprotne klopi.

Tam je sedela gospa Malyjeva . . .

Po končanem opravilu Dragotin svojim očem ni verjel, ko je videl, da prihaja njegova soproga iz cerkve skupno z gospo Malyjevo; odšel je bil nekoliko prej iz cerkve ter je počakal zunaj.

Še bolj pa se je začudil, ko ga ogovori Malyjevka:

„Gospod Kovač, gotovo nam napravite to uslugo, da nas obiščete popoldne s svojo gospo. Vedite, da sva stari prijateljici, še iz samostanske šole. In koliko si imava dopovedati!“

„Ah, gospa,“ je odgovoril presenečen, „jaz nikakor ne utegnem; imam neko nujno pot. Pač pa lahko pride ona; toliko lažje se kaj pomenita!“

„Bodisi, toda gotovo!“

VI.

„Pa nikaar se predolgo ne ustavlja! Saj veš, da posel skrbne gospodinje je, da se drži doma. Malyjevi so pa tudi tako prevzetni, da ni preveč občevati z njimi.“

Tako je dejala tašča Vikici, ko je ta stopala pozno popoldne nizdoli po stopnicah, da poseti Malyjevko. Toda Vikica ni poslušala; vesela je bila, da je zopet prosta, zopet enkrat sama. Razvedrilo se ji je lice, ko je stopala po prašnih trških ulicah.

Malyjevka jo je že dolgo pričakovala. Vedla jo takoj v svoj mali, bogato in tudi dosti okusno opremljeni budoar; skozi težke preproge je jedva uhajala solnčna luč v ta prostor, v katerem je bil večni polumrak.

Kmalu se je razvil mej njima živahen razgovor. Preteklo je bilo že nekoliko let, odkar sta bili zapustili

skupno samostansko šolo. Ker sta bili enakih let in podobnih značajev, ju je v samostanu kmalu združila vez najintimnejšega prijateljstva; druga ni mogla biti brez druge, in ko sta se razhajali, se skoro nista mogli utolažiti. Dopisovali sta si še dolgo potem, a moj Bog, na svetu mine vse, vsakdo ima svoje skrbi, vsakdo svoja opravila, in tako se sčasoma pozabijo tudi najboljši prijatelji. Tudi med Vikico in Malyjevko so prihajala pisma vedno redkejša, dokler niso prenehala popolnoma.

Toda danes, ko sta se sešli tako nenadno čez osem let, se je hipoma ponovilo njiju prijateljstvo.

„Torej, ker želiš vedeti, kako sem se vpregla v zakonski ta jarem, naj ti povem ob kratkem nekatere črtice iz vsakdanjega svojega življenja“, je nadaljevala gospa Malyjeva zapričeti razgovor.

„Moj oče, kakor ti je znano, je bil veletržec v Grahovem. Dal me je v samostansko šolo v Loko, da bi se vsaj kolikor toliko izomikala, kajti drugih dekliških šol Slovenci tako doslej nismo premogli; da bi me bil pa dal v kak zavod na Nemško, za to je bil preveč zaveden Slovenec. Moj Bog, kolikokrat je tožil, kako smo Slovenci še daleč za drugimi narodi, ko celo prepotrebni višji dekliški šoli nekaterniki delajo toliko ovir! — Ko sva se ločili, sem ostala doma, v hiši očetovi. Kako se mi je godilo doma, sem ti popisala večkrat v pismih in mi ni treba zdaj ponavljati. Boljše se pač ne more goditi ptici v gnezdu, nego se je godilo meni, dokler sem imela še živega skrbnega in tako ljubečega očeta. Matere, veš, da

nisem že tedaj več imela, ko sva se medve spoznali.

Toda usoda je hotela, da sem izgubila prekmalu tudi očeta . . .

Bilo je nekega zimskega večera. Burja je tulila okoli hiše, in sneg je na drobno in gosto naletaval; v sobi pa, kjer smo sedeli oče, brat Rikard in jaz, se je širila dobrodejna toplota od visoke, v kotu stoječe peči. Oče je pri pisalni mizi urejal račune, Rikard je bral iz neke knjige, a jaz sem pletla ter v duhu brodirala Bog ve kod po svoji preteklosti. Tedaj se pa premakne stol očetov, in ko se z Rikardom ozreva, vidiva, da je bil obraz očetov mrtvaško bled, a desnico je tiščal na prsni; komaj je še izpregovoril in dejal s slabim, tihim, pojemajočim glasom:

„Zelo mi je slabo, po zdravnika!“

Priskočiva, a že je bilo prepozno; njegove oči so se še enkrat ozrle na naju, tako milo, s tako žalostno boleznim izrazom, da sva zdrgetala, toda takoj so se zopet zaprle, zaprle za večno.

Tedaj pa se je usula gruča snega s strehe mimo okna nizdoli, in zabučalo je s tako silo, da se je potresla vsa hiša . . . Moj Bog, na ta večer se ne smem spomniti! Oče je bil majhen, debeluhast, polnokrven, in gibanje bi mu bilo dobro delo. Ali on je najraje posedal, prepuščajoč Rikardu zunanja opravila, in to mu ni delo dobro. Zadelala ga je srčna kap, ko je bil izpolnil komaj petdeseto leto . . .

Gospa Malyjevka je umolknila; prevzeli so jo bili boleštni spomini, in pred oči ji je stopil oni s

črnimi zastori premreženi prostor, v katerega sredini je ležal med zimskim cvetjem in voščenimi svečami nepremično pokojnik, čigar lica so bila tako prepadla in oči globoko vdrte. Spomnila se je dolgega žalostnega izprevoda, ki se je počasi pomikal po globokem snegu tja na pusto pokopališče, kjer so brili zimski vetrovi, in kjer se je odprla v stranski kapelici temna rakev, da je sprejela vase trhlo truplo. Že tedaj si je bila želela tudi ona tja noter, da bi ostala pri njem, ki ga je tako ljubila; a tudi danes so bili vzrok in nagibi k temu povsem različni! . . .

Strmela je nekoliko časa pred-se, kakor ne bi bilo nobenega pri njej; a Vikica je umela, kaj se godi v njej, zato je ni motila.

„Brat moj, Rikard“, je nadaljevala čez nekoliko časa Malyjevka, „je prevzel po očetovi smrti trgovino. Živela sva bolj sama za-se, in želela si nisem izpremembe. Jaz sem mu gospodinjala, a on je vodil kupčijo.

Toda kmalu je prišlo vse drugače. Rikard se je — zaljubil. Moj Bog, in kako neumno zaljubil.

V trg so prišli po letu na hlad nekateri letovišniki iz Trsta. Bilo je več družin, ki so preplavile nalik povodnji trg in vso okolico. V gostilnici „Pri belem zajcu“ se je nastanil prileten gospod, mestni inženir iz Trsta; gospod Batestin, to mu je bil priimek, je imel krasno hčerko Lucijo. Ta je bila pravi pravcati tip italijanske lepote, in takoj, ko se je prikazala, so bili zaljubljeni vanjo vsi mladeniči in celo starci, komaj se gibajoči ob svojih palicah. In zraven

svoje lepote je bila videti tako naivna in rosno nedolžna kakor na pol razcvetli rožni popek. Drugega seveda ni imela, nego svojo lepoto.

Rikard se je slučajno seznanil z gospodom Batestinom ter videl krasno hčerko njegovo. Od tedaj pa je zahajal vedno v njiju družbo . . . no, in črez dobra dva meseca sta bila z Lucijo — poročena. Znala ga je tako očarati, da ni vedel sam zase. Po bogastvu mu res ni bilo treba vprašati, toda hladno in trezno razmišljujoč človek bi bil vendar prej pozvedaval po značaju svoje izvoljenke, posebno, ako je ni še nikdar videl v svojem življenju. Toda Rikard je bil predober; nobenemu človeku ni zaupal slabosti, zraven pa je bil še poln romantiškega duha, in tako je zašel — v pogubo . . .

Na svatbo je bil povabljen tudi zdanji moj soprog, gospod Maly, kot daljnji sorodnik gospoda Batestina. Še tisti večer mi je pravil, kako me ljubi, in da me zasnubi. Jaz ga nisem s prva poslušala, vendar nočem tajiti, da je napravil name ugoden vtisk. Toda ni mi bilo na tem, da se že omožim, ko mi je bilo v domači hiši tako ugodno.

Kmalu pa sem si zaželela proč! Lucija me je takoj od začetka sovražila in vedela je za-se pridobiti tudi Rikarda, tako da mi ni bilo več ostati doma. Tako je prišlo, da sem bila z Malyjem prijaznejša vsakokrat, ko je prišel k nam. Zdelo se mi je, da me ljubi, in prikupil se je tudi meni, in naposled sem ga ljubila prav od srca. No, zdaj vem, da on mene ni ljubil nikdar!

„Ali nisi srečna?“ jo vpraša osupla Vikica.

Malyjevka ji položi drobno roko na ramo, ji zre naravnost v oči, pa pravi:

„Dozdaj še ni prišlo čez moje ustnice to, kar sem izdala zdaj tebi. In zanašajoč se na tvoj značaj, ti povem, da sem zelo, zelo nesrečna!“

Počasi ji je prilezla debela solza po bledem licu, a naglo jo je obrisala ter nadaljevala:

„Prvi dnevi mojega zakona so bili srečni, kajti Maly mi je hlinil največjo naklonjenost. Toda kmalu sem izprevidela, da mu je bilo samo do tega, da si je z mojim denarjem pomnožil svoje bogastvo. Začel me je zanemarjati, a ko je še videl, da ne bode otrok, je postal popolnoma neznosen in surov. Po cele noči popiva po gostilnicah in počenja morda še kaj hujšega. Ah, da ima Rikard drugo ženo, kdaj bi bila že pri njem!“

„Ah, ah“, vzklikne Vikica, „kdo bi si bil mislil! Oh, ti uboga prijateljica moja! . . .“

„Pa tudi moj brat ni srečen; nisem ti še povedala do zadnjega o njem. V hiši je hotela gospodovati sama Lucija, in Rikard je bil po ljubezni do nje tako zaslepljen, da je popolnoma podlegel njenemu vplivu, in hoteč ustreči vsaki njeni želji, je trosil nečuvence vsote za njene toalete, in hiša njegova je postala zbirališče vseh lačnih, podlih in pustolovnih kavalirjev tržaških; njen oče pa se je stalno naselil pri Rikardu.“

Naposled je vendar Rikardu začelo iti po glavi, da to ne more imeti dobrega konca; osokolil se je

ter hotel narediti konec nesmiselnemu potratnemu življenju, a bilo je — prepozno; žena se mu je porgljivo zasmejala. In ostalo je pri starem! — Lucija mu je povila krepkega dečka, in s tem sinčkom se Rikard tolaži, in ta ljubezen ga še zadržuje, da ne porabi zadnjega sredstva proti ženi svoji. — Staremu Batestinu pa tako življenje je jako prija . . . Bog ve, kako se vse to konča, hočemo videti! . . .“

Malyjevka je umolknila. Solnce je bilo že zato- nilo za bližnjimi griči, in v sobi je postala popolnoma tema, toda oni nista tega niti zapazili. Vikici se je bila v tem kratkem času Malyjevka zopet omilila, in molče ji je stisnila roko. — Dolgo sta še presedeli skupaj, in morala je tudi Vikica še povedati zgodbe svoje.

Pri razstanku pa je morala obljubiti, da še večkrat poseti prijateljico.

Po trgu so že slabo brlele umazane svetilnice, ko je stopala mlada Kovačica z Malyjevo deklo proti domu . . .

„Moj Bog, moj Bog, da si upaš izostajati tako dolgo! Ah, pri naši hiši nismo vajeni tega! Kdaj je Dragotin že doma, in vendar je hodil po drugačnih potih kakor ti,“ je stokala tašča, ko je prišla Vikici posvetit po stopnicah . . .

VII.

Vikica ni donesla v zakon one ljubezni, katera je toliko potrebna, da se ohrani v družini mir, da se premagajo nevšečnosti, in da se prenašajo s potrpežljivostjo sitnosti in dolžnosti tega stanu. Ljubezen,

katero je bila oddala tako nepremišljeno nevrednežu, je sicer kmalu ugasnila, in malo je bilo potreba, da bi si jo bil pridobil njen soprog. Toda Dragotin se je trudil okoli nje samo toliko časa, da jo je dobil, in da je ob enem nekaj priženil; tisti čas je bil celo nekako zaljubljen. Toda odkar je bila Vikica njegova, se je za-njo le malo brigal; zadovoljen je bil, da ga je slušala v vsem kar je zahteval, družega mu ni bilo mar.

Ali Dragotinove sitnosti bi bila še prenašala, da ni bilo tašče. Ko je pa videla, da Dragotin prepušča vse materi, da sme ta delati z njo, kar se ji poljubi, da jo ima pri hiši samo za deklo, tedaj se je uprl njen ponos. Toda še je potrpeala, misleč, da se vendar kaj izpremeni.

Toda motila se je. Kakor prve dni, tako ji je bila tudi pozneje tašča povsod in vedno za petami; ničesar ji ni naredila po volji, in kadar je tašča tako stokala in se križala, da danes mlade ženske niso nič prida, tedaj je Dragotin ni zagovarjal — in bilo je videti, da ima raje mater, in da ji verjame več, negoli soprogi.

Kadar se je Vikici le že preveč zdelo in se je možu potožila, je ta navadno odgovoril:

„Ah, draga moja, potrpi nekoliko, saj vidiš, da je starost sitna . . . Sicer pa mati moja ne pretirava povsem; ona je izkušena žena, in prav lahko se naučiš kaj od nje. Potrpi torej!“

„Toda kadar dokončam svoje delo, tedaj mi vendar dovoliš, da obiščem včasih svojo prijateljico Malyjevko?“

„Hm, draga moja, kaj hočeš vedno tam? Vsakdo ima svoja opravila, in preveč prijaznosti ni imeti z nikomer.“

„Toda medve se poznavata že davno!“

„Nič ne de, draga moja! Dokler se nista videli, niti vedeli druga za drugo, sta bili prav lahko druga brez druge; zakaj bi ne bili še zdaj? Glej mene, jaz ne občujem z nikomer, pa se mi vendar ne godi slabo; zdrav sem, hranim se pošteno, v prodajalnici mi gre dobro . . . dasi ne zahajam nikamor.“

„Ah, proti tem razlogom seveda ni ugovora“, je menila ona sarkastiško . . .

Toda drugi dan ga ni več vprašala; še tisti dan popoldne, brž ko je bila opravila svoja opravila, je posetila Malyjevko . . .

Ko se je vrnila, jo je zopet sprejela tašča z ne preveč laskavimi pozdravi, a Dragotin -- je molčal; ko je videl, da se ni brigala za njegove opomine, jo je pustil na miru. Ona pa je nadaljevala svoje posle, kakor se ne bi bilo zgodilo nič . . .

Odslej je Vikica vedno po dvakrat na teden hodila k Malyjevki, in Dragotin se je temu privadil, kakor bi to moralo biti tako; dasi ga je početkom pekla ta ženina trma, vendar se ji ni upal reči ničesar, ker je bil preboječ in premiroljuben. Za zabavljice pa, s katerimi jo je obsipala ob takih prilikah tašča, se niti zmenila ni; naredila se je gluha in slepa za vse, pa delala po svoji volji . . .

Nekega dne, ko je Vikica zopet posetila Malyjevko, je našla pri njej Malyja; videti je bil dobre

volje, kajti šalil se je z ženo. Soproga mu je predstavila Vikico, in glej čudo — Maly je obsedel na bližnjem naslanjaču ter se je ves čas udeleževal pogovora. Proti večeru pa je spremil Vikico sam do njenega doma ter jo povabil, naj skoro zopet pride v kratkem k njim na posete . . .

Odslej je našla Vikica Malyja doma vselej, kadar je posetila prijateljico svojo; in celo, kadar je Vikica odšla, je čestokrat ostajal doma ter prebil večer pri svoji soprogi. In le-ta je začela upati, da se morda vendar še vrnejo oni prošli blaženi časi, ko sta se razumela s soprogom. In v tem smislu je tudi večkrat govorila Vikici, ko se je soprog slučajno oddalil . . .

Toda Vikica ni bila teh misli; premalo bi bila ženska, da ni občutila, kako so čestokrat Malyjeve oči visele na njenih ustnicah, ko je kaj pripovedovala; kako se je vroča roka njegova večkrat dotaknila njenih prstov, kadar jo je spremljal proti domu — in k spremljanju se ji je često ponudil; čutila je, da je ona povod izpremenjenega življenja Malyjevega, ter naj-novejši predmet njegove nebrzdane strasti. Že je hotela kar ustaviti te posete, toda smilila se ji je prijateljica, katera bi bila brez nje popolnoma osamela. Da, na željo Malyjevkino je odzdaj zahajala Vikica še češče k njim.

To je poostrilo razmere v domači hiši; odslej ni zabavljala sama tašča, čestokrat ji je pomagal tudi Dragotin.

Začeli so se domači prepiri v pravem pomenu besede, toda Vikica ni odnehala . . .

„Ah, kako sem ti hvaležna na tvojih posetih, Vikica“, je dejala ob neki priliki Malyjevka. „Zdaj, ko ima soprog moj tudi doma nekaj družbe, je ves drugačen; izpremenil se je na bolje, in ta preobrat si učinila baš ti, ki znaš tako vrlo zabavati s svojim prirojenim humorjem.“

Vikica ni odgovorila na to ničesar; zardela je in pomilovala pri sebi prijateljico, da je tako kratkovidna. Hkratu se ji je pa oglasila tudi vest, da ne dela prav, ker ji tega ne razodene, in to tem bolj, ker je čutila, da tudi njej izredno prija družčina Malyjeva. Kaj se hoče? Doma hladen, do skrajnosti hladen in neduhovit soprog, a tukaj živahen, zgovoren mož, ki se je vidno trudil, da bi si pridobil njeno naklonjenost . . .

Maly jo je često tudi pričakoval na stopnicah, kadar je prihajala na poset; pohiteval ji je nasproti ter strastno stiskal drobno njeno desnico, katero je čestokrat tudi poljubil, pri tem pa so jo zadevali žarki pogledi iz njegovega očesa . . .

Sama je globoko občutila opasnost, v katero se bolj in bolj podaje s temi poseti, in vendar ni imela moralne moči, da bi jih bila pretrgala; ker je nekako slast črpala iz njih, je sama sebe slepila ter si izmišljala vzrokov, ki ji tega ne dopuščajo, da bi popustila itak osamljeno in nesrečno prijateljico. In kadar je že zmagovala v njej njene duševnosti boljša polovica, tedaj se je vzpel zopet nje ponos, češ, da bi nje tašča smatrala to kot zmago, ako bi hipoma prekinila svoje posete . . .

In ginila je v njej bolj in bolj vsa moralna moč, in kakor se človek, ki se potaplja, poprime vsake bilke, tako se je i ona poprijela misli, da bi tukaj utegnila pomagati Dragica.

Pisala je ponjo, in res je ta došla še med tednom. Odslej pa ni nikdar več sama šla k Malyjevim, spremila jo je vselej Dragica . . .

Ko je Maly prvič zagledal Dragico, mu je zakrožil zloben smehlaj okoli ustnic, in takoj je uganil, kaj to pomeni. Toda menil je tudi, da sme biti zdaj toliko bolj gotov svoje zmage; češ, kdor ima čisto vest, ne potrebuje „varuha čednosti“. —

Toda Maly se je znal tudi zatajevati; tako ravnodušnega se je kazal, da Vikica, ki ga je opazovala, ni mogla ugeniti, kako mu ugaja prihod njene sestre, ki ga je ona sama povzročila, a s tem le dokazala, da sama nima dovolj moralne moči proti njegovim naskokom.

VIII.

Maly je sicer iskal navadno po zimi zabave po bližnjih mestih, kjer je ostajal čestokrat po cele mesece. Prvo leto je vzel saboj tudi soprogo, a drugo leto že tega ni storil, kajti njena navzočnost ga je ovirala kolikor toliko, da se ni mogel gibati, kakor bi se bil rad. Bil je grozen sebičnež, ki je stregel, kar je mogel, svojemu razkošju, in njegova podla čud ni poznala nobene moralne meje.

Toda vrlo je umel svoje poltne namene, svoje strasti tako zakrivati, da mu ni moglo do živega niti najbistrejše oko. Z najprijaznejšim obrazom, z najbolj

izbrano vljudnostjo in pretkano umetnostjo se je loteval svoje žrtve, katera se mu je le malokdaj izvila.

Letos pa Maly ni mislil na to, da bi odšel v mesto; ukrenil je, da napravi doma nekaj veselíc, h katerim povabi trško gospodo.

Najprej je taki veselici dal povod god njegove soproge. — Ko ji je razodel, da hoče sijajno praznovati nje priliko, tedaj je bila ona še bolj uverjena, da bode vendar še vse dobro. V svoji veseli razburjenosti mu je ovila roko okoli vratu, položila ustnice svoje na njegovo čelo ter ga pogledala tako hvaležno, da bi bila ganila vsakega drugega. A Maly ni občutil ničesar. Hladno jo je pogladil po nekoliko zardelem licu ter odšel . . .

Ona pa se je vdala sladkim sanjam ob obnovljeni zakonski sreči . . .

* * *

Na predvečer njenega godu se je pri Malyju zbrala vsa odličnejša družba trška. —

Prišel je sodnik s soprogo in štirimi odraslimi hčeramí, advokat dr. Belec s svojo pritlikavo in bledikasto soprogo, ki pa mu je bila donesla za vsaki centimeter dolgosti svoje po celi tisočak . . . prišli so: sodni adjunkt Vrešec, dva učitelja, novi kaplan gospod Lojze, davkar, davčni kontrolor in davčni pristav s svojimi sprogami, župan Prevec, lekarnar, nekoliko trgovcev, a prišel je nocoj tudi — Dragotin Kovač s soprogo in Dragico.

Spogledali so se gospodje, ko so zagledali Dragotina v svoji družbi; hipoma je bil le-ta predmet

mnogovrstnih dobrih in jalovih dovtipov, kolikor jih je premogel kdo. A tudi gospem se je danes nudila prilika, da so pokazale, kar so že davno obetale, da ga bodo namreč prezirale, ako dojde v družbo s soprogo svojo. —

Dragotina je prišel Maly osebno vabit, a drugim so se razposlala samo vabila. Vikica je bila namreč izjavila, da se udeleži večera samo s soprogom svojim; Maly se je moral torej hote ali nehote vdati, dasi je — navzlic vljudnemu, gladkemu obrazu — na tihem preklinjal. Toda Dragotin se ni vdal tako hitro; mnogo sta morali moledovati Vikica in Dragica — trebalo je še mnogo podrobnih razpravic, predno se je odločil s kislim obrazom, da pojde. In še na pragu bi se bil skoro vrnil.

Dragotinova mati pa je pihala in sikala kakor kača, da se zdaj še njen sin pokvari, da postane pijanec, igravec in Bog ve kaj še vse; in vsega tega bo kriva Vikica.

„Oh, moj Bog, kam si zašla?“ je pošepnila Dragica sestri. „Res bi bilo bolje, da si vstopila v samostan, kakor si poželega malo pred poroko, nego da si prišla tej okrutnici v pest!“

Vikica ji ni odgovorila . . .

Malyjeva hiša je žarela nocoj v posebnem sijaju in blesku. Široke, položne stopnice so bile prevlečene črez in črez s težkimi perzijskimi preprogami, da se je stopalo po njih, kakor po mehkem gozdnem mahu; po presledkih — na stopniščih — pa so se v koteh na nalašč prirejenih stojalih stiskale za ta večer iz

mesta pripeljane eksotne rastline, raznovrstne palme in cikadeje, raznobojne kamelije in sijajne piramidaste azaleje. Po sobah se je širil mamljiv duh razcvetlih hiacintov in perzijskih korčkov. Vsa oprava se je svetila in lesketala v bleščečem svitu mnogobrojnih luči na pristno srebrnih lestencih. Divani, naslanjači, chaise-longue, tabureti – vse je bilo prevlečeno z modro svileno prevlako. V podolgovati, z zimskim zelenjem odičeni jedilnici pa se je šibila z blesteče belim prtom pogrnjena miza pod težo jedilne oprave – finega servisa iz starosaskega porcelana in druge jedilne oprave, ponajveč iz solidnega srebra. Da pa ne bi bilo namizje enolično, zato so skrbeli trije ogromni buketi, v dragocenih vazah razvrščeni po mizi, in pa lepa baterija buteljk, nameščenih med posameznimi sedeži . . .

Po mnogih ceremonijoznih in deloma tudi ponesrečenih poklonih in po vljudnem prigovarjanju in posredovanju gospoda Malyja, ki je prav spretno opravljal „honeurje“, je naposled posedla trška gospoda ter se vdala kulinarskim užitkom; in ko so začele pokati šampanjke, se je razvozlal jezik tudi najbolj sramežljivim povablencem in povabljenkam . . .

Maly je hotel pokazati strmečim tržanom, da ni pretiran glas o njegovem bogastvu . . .

Tedaj se je tudi zgodilo, da je začutil župan Pevec nujno potrebo, da je spustil tale imenitni govor:

„Častita družba, dragi prijatelji!

„Hm – kaj nas je danes – ne – nocej doneslo v tole hišo, v tole gostoljubno hišo, kjer – kjer –

kjer nas prijatelj naš, gospod Maly tako — hm — tako gosti in na vse preljube načine napaja — hm napaja? Oh — da ne bom preveč govoril, pa naj si vsakdo sam — sam odgovo — vori na to — vprašanje! — Hmmm . . . m. — Pa vendar, da ne bo kdo — hm — preveč ugibal, častita gospoda — naj mu povem, da bo jutri god naše, naše — hmm — preljube gospe — prekrasne gospe — hm — Malyjevke! . . . Zatorej, da ne bom dosti govoril — hm — Bog jo živi još mnogaja leta!“

Ponosen na svoj vzneseni polet v govorniške sinje višave, je s tresočo roko dvignil čašo ter stopical najprej k Malyjevki, kateri se je sladko, dasi nekoliko okorno poklonil, a potem je trkal po vrsti z vsakim, kdor se mu je hotel približati.

„Živela gospa Malyjevka, živel gospod župan!“ je vpilo vse vprek, in izpraznili so se kozarci. Župan pa si je brisal z modrim robcem obili pot, ki ga je bil zalil vzpričo nenadnega duševnega napora.

Ko je bil z županovim govorom predrt led, tedaj je mislil vsakdo, da je tudi njegova dolžnost, da pokaže govorniški svoj dar. In začele so se napitnice ter vrstile brez konca in kraja: Malyju, navzočnim damam, sodniku, učiteljstvu, adjunktju, davkarju, tržanom, slogi in edinosti trški in tako dalje „in infinitum“.

Najiminitnejša napitnica pa, katera je vredna, da se otme pozabnosti, je bila ona, katero je nazadnje sprožil kaplan, gospod Lojze.

Gospod Lojze je bil srednje velik človek, bledikastega, podolgovatega obraza in črnih, kratkih las ter

enakih drobnih, a živahnih oči; njegova polt je bila blesteča, a glas tenak, kakor šestnajstletne mladenke. No, gospod Lojze je čutil, da je lep, zato je tudi zmagonosno zrl po omizju. V trgu je bil šele malo časa, a ker je bil veseljak, živahen v družbi, in ker je bila razširjena vest, da je „liberalen“, ga je bil povabil Maly.

Gospod Lojze pa je govoril v verzih, katere v natančnem besedilu tu navedemo, da se ohranijo slovenskemu slovstvu. — Evo jih:

Slavna gospoda!

Mi, ki smo se danes tukaj zbrali,
Mislim, da se ne bomo med saboj sabljali
In rvali! -- Med nami vlada sloga,
Ki je najdražji dar od Boga.
Pustimo druge, naj se le sabljajo
In ob vsaki priliki lasajo
Za vsak malenkostni in pravi „nič“ —
No, nje na ražnu pekel bo „hudič“.
In z njimi vsi ti liberalci
In z njimi tudi klerikalci
In demokratje, komunisti,
Prevratniki in socialisti,
Idealisti in realisti . . .
Pekli si bodo na ražnju obisti.
A mi se jim bomo smejali,
Ker se nismo med sabo sabljali . . .
Ker naša deviza ostane in bo,
Da srkamo v slogi to vince sladko.
Zatorej zdaj čašo vzdignivši,
Do dna jo v dušku 'zpraznivši,
Naj vsak jo nazdravje izlije
Te cele in lepe naše — „kompanije“!

Ko je gospod Lojze končal svoj poem, se je zmagonosno ozrl po zbrani družbi, katera se je začela strmeč zavedati, da ima med sabo vrlo nadahnjenega, nadarjenega in navdušenega pesnika, kateri še mnogo „obeta“.

Gospod Maly pa je zavpil: „Živio gospod kaplan, še mnoga leta in mnogi dan!“

In zopet so zazveneli kozarci ter se izpraznili . . .

V tem je pa v salonu zasviral češki kvintet potujočih „progarjev“, katere je bil Maly nalašč skrivaj naročil, ko so potovali ped nekolikimi dnevi skozi trg.

Hipoma je bila mladina pokoncu, in nekatere dame so obsule gospoda Lojzeta.

„Ah, gospod kaplan, samo en valček!“

To je bilo čivkanje okoli njega! Pristopile so še matere.

„Ah da, saj res, gospod kaplan! Vidite, mladine manjka, in saj to ni greh kali, ako se zavrtite parkrat!“

„Saj smo v zasebnih prostorih, in to ne bo nikomur v pohujšanje, gospod kaplan“, je zacvilil lekarničar. „Saj je še celo David plesal pred skrinjo zaveze!“

In od vseh strani je bilo slišati samo: „gospod kaplan“!

Ta pa se je branil z vsemi štirimi, a nazadnje se je rešil sitnosti s tem, da sta z debeluhasto, stari-kovo sodnico zarajala „štajriš“. —

Družba se je razkropila; mladina je plesala in se zabavala po svoje, četverica gospodov se je umaknila v oddaljeno sobico, kjer so izkušali v globokoumnem

„mavšlju“ drug družega prijateljski oskubsti za nekoliko perja; a nekaj jih je ostalo še pri mizi, kjer so še vedno odletali proti stropu zamaški Cliquotovih šampanjk. — Med temi sta bila tudi Maly in Dragotin, a gospe so bile vse v salonu.

Dragotin, kateri je bil dolgo redkobeseden in neroden, kakor da sedi na trnju, se je polagoma ogrel in zapletel v pogovor z drugimi gosti, da sam ni vedel kako. V kratkem se je čutil prav domačega, in tudi šampanjec, katerega si ni bil sam še nikoli v življenju privoščil, mu je šel prav v slast.

Ko je vstal nekoliko od mize, je videl svojo soprogo, da je stala z Malyjevko pri bližnjem oknu: pristopil je k njima.

„No, kako se kaj zabavaš, Dragotin?“ vpraša Vikica.

„Izborno, kakor vidiš“, odgovori on.

„Ah, saj sem ti pravila, pa mi nisi hotel verjeti“, pravi ona ter ga udari na rahlo s pahljačo po rdečem licu.

V tem hipu ga je nekaj izpreletelo, in začutil je, da to pred seboj stoječo krasno ženko vendar le ljubi, in da mu pravzaprav le slabo pristaje ona hladnost, katero ji je kazal.

„Tedaj nas pa odslej posetite večkrat“, reče Malyjevka.

„Oh, kadar vam bo drago, milostna“, odgovori Dragotin, ter poklonivši se, odide.

Oni dve sta se glasno zasmejala. Vikica pa je dejala:

„Moj Bog, v kako kratkem času je postal celi kavalir iz največjega filistra!“

In razgovarjali sta se dalje . . .

Ko se je vrnil Dragotin k mizi, je povzdignil Maly čašo svojo; lica so mu žarela, in jezik se mu je že nekoliko zapletal, ko je dejal:

„Veseli me, da smo pridobili vendar svoji družbi moža, kateri se nas je ogibal toliko časa. Da zve, kako ga spoštujem, in kako želim, da bi se sešli od zdaj večkrat, mu ponujam s tem bratovščino!“

Dragotin se ni protivil. Prijela sta čaši in z navzkriž objetimi rokami sta ju nagibala k ustnicam. V tem je prisopihal gospod Lojze, ki je bil srečno dovršil svoj „štajriš“. Intoniral je v vrtoglavi visočini: „Bratje v kolo se vstopimo!“ —

Vikica, ki je bila ravnokar plesala z adjunktom valček, je odšla iz salona, da bi se nekoliko ohladila; prekoračila je več sob, a nazadnje je nehote zašla v budoar gospe Malyjevke, kjer je sedla utrujena na divan. Iz oddaljenega salona so ji zveneli na uho akordi počasne mazurke, čulo se je drsanje po parketu in glasni šum in smeh iz drugih sob, po katerih so se bili razšli gostje. Tukaj pa je bilo tiho, tako skrivnostno tiho! — Na mizi je brlela na pol zatisnjena svetiljka, da so se v njeni svetlobi črtali obrisi različne oprave kakor v polumraku . . .

Utrujena je zatisnila oči, naslonila glavo na visoko naslonilo ter leno položila roke v naročje. Tako je slonela dolgo, dolgo, sanjajoč in razmišljujoč, da se je je naposled loteval spanec . . .

Malyjevka jo je iskala že dolgo; utrujena od ne- navadnega šuma, razburjena od velikega veselja in že od narave slabih živcev, je hotela poiskati miren kotiček, kjer bi se lahko na samem razgovarjala s prijateljico ter tako dala duška današnjim svojim čutom. Nazadnje jo vendar najde; ko pa vidi, kako Vikica sladko dremlje, zatisne še nekoliko niže svetiljko, ki je Vikici sijala ravno v obraz, stopi po prstih proti oknu, kjer nasloni glavo za težkim zastorom v roke, ter čaka, da se prijateljica zbudi . . .

Malyjevka še ni sedela dolgo za zastorom, ko začuje na mehkih preprogah stopinje, bližajoče se budoarju. Kmalu na to zapazi pri vratih soproga svojega.

Maly se ustavi na pragu; bil je videti nekamo nemiren in oči so mu begale nestalno po raznih predmetih, dokler niso obvisele nad nepremično slonečo Vikico. Tedaj se je pa zablislil v njih uničujoč in užigajoč plamen, in desnica, s katero se je oprijel bližnjega naslanjača, se mu je tresla, da se je moral oprijeti tesnejše. In še vedno so bile njegove oči uprte v bledikasti in mirni obraz speče Vikice.

Malyjevka je skozi zastor opazovala svojega soproga. Nehote jo je izpreletel mraz, ko ga je videla tako razburjenega, in že je hotela stopiti predenj, a razna, nejasna mešana čustva — osuplost, ogorčenost, strah, radovednost . . . so jo pridrževala, da se ni mogla premakniti nikamor.

Maly pa je stopil proti divanu, položil tresočo desnico Vikici na ramo, a takoj nato se sklonil in pri-

tisnil vroče svoje ustnice na ustnice Vikičine. Hipoma se je zbudila Vikica iz rahle dremote in prestrašena je hotela planiti kvišku, a v tem hipcu je že klečal Maly pred njo, jo objemal, da se ni mogla ganiti nikamor, ter ji prisegal, kako jo ljubi, njo edino na svetu ljubi.

„Ah, gospa,“ je hitel z navdušeno strastjo, „ah, ko bi vi vedeli, kako in koliko časa sem že hrepenel po tem trenutku, kako sem iskal prilike, da bi mogel biti z vami sam, sam le za kratek trenotek – vem, da me ne bi zavrgli! Koliko večerov, katere bi bil sicer prebil s prijatelji svojimi, sem žrtvoval zaradi vas, samo da sem vam smel zreti v ljubeznivo lice, v krasne oči! Ah, zakaj vas nisem poznal prej! Toda tudi zdaj je še čas! Kdo nama more braniti, ako se hočeva ljubiti midva s pravo, gorečo ljubeznijo, kakršne ne morem najti pri svoji soprogi jaz, kakor niti vi pri svojem pustem in dolgočasnem možu? Ah, jaz le predobro vem, da niste srečni z njim, in da ne bodete nikdar! Ah, saj pa tudi vreden ni takega angelja, kakršen ste vi! Ah, gospa, samo eno znamenje – vaše naklonjenosti, samo eno znamenje!“

In sklonil se je zopet proti njenim ustnicam . . .

Vikica ga je ves čas nestrpno poslušala, a zaman se je izkušala oprostiti njegovih jeklenih rok. Sicer pa tudi njegove strastne besede niso bile nanjo brez-vplivne; čutila je navzlic mnogim nasprotnim občutkom, da bi zares mogla ljubiti tega lepega in tako strastnega moža. Toda zopet ji je hipoma z vso silo stopila pred oči bleda podoba prijateljčina; Malyjev-

kine velike vodene oči so jo gledale tako milo, zdelo se ji je, da sliši njen prijazen glas, in s krepko odločnostjo se je otresla osladne mamljivosti, ki ji je pretila otemniti hladno razsodnost ter se polastiti nje duše.

Sklonila se pokoncu, oko ji je zaplamtelo, in trd in osoren je bil njen glas, ko je hlastno dejala:

„Nikdar in nikdar, razumete, gospod! In tudi, ako bi res ne umela dolžnosti svoje, in ako bi vam bila res naklonjena — svoje prijateljice ne bi hotela izdati! — In zdaj vas prosim, odstopite, da odidem!“

Hotela je mimo njega, a on jo je prijel za roko, kakor s kleščami in jo prisilil, da je zopet sedla.

Tedaj se je pa odgrnil zastor pri oknu, in pred njima je stala Malyjevka; nobene kaplje krvi ni bilo v njenem licu in v njenih ustnicah, a noge so se ji šibile, in oči so zrle topo predse. S slabim, skoro pojemajočim glasom je izpregovorila:

„Hvala ti, Vikica! — Zdaj pa pojva k družbi!“ Ni se ozrla v soproga, kateri je stisnil od jeze ustnico med zobe ter sikal kletvice; rahlo je prijela Vikico pod pazduho, in odšli sta . . .

Ostala družba ju je pogrešala že dolgo, vendar je še veselo rajala, ko sta dospeli mednje. Toda skoro nato je tožila Malyjevka, da jo boli glava, in družba se je kmalu razšla, z lepimi spomini na imenitno praznovanje godu gospe Malyjevke.

IX.

Drugi dan je bil pri Kovačevih zelo pust in dolgočasen. Dragotina so boleli lasje, in ni se mu

ljubilo zgodaj vstati kakor po navadi; ob devetih se je še stiskal pod odejo, in prepustil je soprogi, da je šla nadzorovat prodajalnico. Vikici je bilo to všeč; kajti ni mogla spati, in vrveli so ji po možganih sinočnji dogodki, da se jih ni mogla otresti. Molče in s povešeno glavo je potem zjutraj vršila svoje opravke, in niti porogljiv in zaderikavi glas njene tašče, katera je na Vikico zvrčala vso krivdo, da se je Dragotin pokvaril, je ni motil v njeni zamišljenosti.

„Moj Bog, zakaj nisi ostala tam, kjer si bila, ako si mislila tako delati! Ah, mi bi bili živeli lahko brez tebe, in pošteno živeli“, se je srdila starka.

Vikica je molčala, a starko je ta molk še bolj razvnel, in cela ploha očitkov in ukorov se je usula na Vikico.

Dragica, ki je to slučajno slišala v bližnji sobi, je od nevolje kar prebledela; ni se mogla prečuditi, da molči sestra tako trdovratno. Naglo je odprla vrata, stopila pred starko ter rekla:

„Kaj mislite, da nimamo pri nas še toliko, da se ne more vrniti domov? In to vam tudi povem, da se skoro vrne; ne pustim je jaz v tem peklu! Očetu pa vse povem!“

„Ah, ljudje božji, ali ste čuli?“ se je zgražala starka. „Take mlečnice, pa že znajo tako odgovarjati in bi že rade preobrnile svet! Oh, moj Bog, moj Bog, kam pridemo!“

In nadaljevala je svoje govore, a Vikica in Dragica sta bili že odšli v prodajalnico. — Vikica si ji to pot ni upala ugovarjati tudi zategadelj, ker ji je vendarle

očitala vest, da ni prav ravnala, ko je zahajala k Malyjevim še potem, ko je zapazila, da Maly streže za njo; in morala je v srcu pritegniti tašči, da bi bilo bolje, ako bi bila ostajala doma . . .

Ko je Dragotin vstal, je obsula tudi njega mati s kopico ljubeznivosti.

„Čemu se pustiš voditi takemu nezrelemu otroku? Ali ne veš sam, kaj je prav? To ti povem, ako bo to tako dalje, pojdem od hiše jaz ali pa ona!“

Dragičin upor jo je bil tako razkačil, da je pozabila vse obzirnosti. To pa je bilo tudi Dragotinu preveč; jezno je pograbil klobuk in krenil skozi vežna vrata na cesto . . .

Kar se že ni bilo zgodilo strašno dolgo, to se je zgodilo danes. Dragotin je prestopil prag Slugove krčme ter krenil proti mali stranski sobici. Ko ni videl nikogar v prvi sobi, se je hotel vrniti, a ko je postal pri vratih, je začul od znotraj neko govorjenje; zazdelo se mu je, da se je izgovarjalo tudi njegovo ime.

Postoji in poslušaj.

„Strašno dolgo že ne vidim več Malyja tukaj; včasih je bil pri vas kuhan in pečen, zdaj pa pravijo, da prečepa vedno le doma“, je govoril droben, pevajoč glasek, ki ga je takoj spoznal, da je notarjevega pisarja. Ta je bil porabil priliko, ko je bil slučajno odsoten šef, ter je bil stopil k Slugovim, da ga v naglici zvrne kozarček.

„Ah, kaj hoče tukaj, ko ima doma tako izborna zabavo!“ odgovori porogljivo Slugova Milica.

„Hm, pravijo, da je mlada Kovačica vedno tam“, pristavi pisar.

„In da zaradi nje ostaja Maly doma“, pritrdi Milica.

„Ha, ha, kaj pa Dragotin, ta kratkovidni možiček?“

„Ah, ta se ne briga za celi svet! Onadva se zabavata Malyjevki za hrbtom, on pa prezeba v svoji prodajalnici. Ah, to že čivkajo vrabci na strehi!“

Dragotin je slišal dovolj; hipoma mu je šinila vsa kri k srcu, a v obraz je prebledel kakor krpa; krčevito je stisnil pesti, a takoj je naglo stisnil klobuk prav nizko na čelo, kakor bi se hotel skriti celemu svetu. Obrnil se je ter stopil proti izhodu, vesel, da ga ni opazil nihče. Prišedši na cesto, pa je bežal, da so strmeč zrlji ljudje za njim.

Toda Milici se je bilo zazdelo, da šliši nekak šum v prvi sobi; stopila je na prag, a ko ni bilo nikogar videti, je stopila v prvi sobi k oknu. Prav tedaj pa je zavil mimo ogla Dragotin. Naglo se je vrnila v drugo sobo k pisarju.

„Ah, ah, meni se zdi, ako me vse ne vara, da naju je Dragotin Kovač poslušal, ko sva se midva menila o soprogi njegovi!“

„A-a!“ je zazijal pisar.

Milica pa se je glasno zasmijala.

„O jej, o jej, to bo pa danes dan pri Kovačevih! Oh, rada bi videla ta prizor!“

„A-a!“ je zategnil pisar že v drugič. --

Kmalu na to se je odpravil iz krčme tudi pisar; pri vratih je še postal, segel z desnico Milici po licu ter jo rahlo pobožal.

„Predno grem, te moram vendar še vprašati, ali me imaš še kaj rada?“

„Ah, saj veš da“, odgovori ona.

„Koliko?“

„Toliko!“ Rekši iztegne Milica roki, kolikor more, da bi pokazala dolgost svoje ljubezni.

Pisar je bil zadovoljen in, pogladivši si rdeče svoje brke z obema rokama, je ponosno odšel . . .

Milica je ostala sama v sobi. Komaj so se zaprla vrata za pisarjem, že je vrgla pletenje iz rok, se leno naslonila na okno ter se škodoželjno smehljala.

„Ah, da bi me bil Dragotin le res slišal!“ je pri sebi preudarjala. „Oh, kako zadoščenje, kako maščevanje bi bilo to za vse te muke, ki sem jih prestala, od kar sem bila prepričana, da me Maly zanemarja zaradi nje! Moj Bog, da bi le res bilo!“

X.

Dragotin je stopil, prišedši domov, najprej v prodajalnico. Po ozkem prostoru za prodajalnico, kjer je imel svoj „komptoar“, je taval nekoliko časa semtertja s težkimi, negotovimi koraki. V lice je bil rumen, in iz mokrih oči mu je švigal neukročen srd; stiskal je pesti, sikal kletvice med zobmi in besnel in rohnel je sam pri sebi, da ga je bilo groza videti. Mislil je, da Vikico najde tukaj. Prevezela ga je bila strast tako, da se gotovo ne bi bil brzdal niti pred trgovskimi pomočniki, niti pred kupovalci, ako bi jih bilo slučajno kaj v prodajalnici. K sreči je bila Vikica odšla nekoliko trenutkov prej v gornje prostore.

Ne meneč se za nikogar, je zaloputnil vrata za seboj ter stopil naglo po stopnicah v prvo nadstropje.

Tam pa je našel deklo Malyjevo, ko je ravno pripovedovala Vikici:

„Jejmine, kako so gospa hipoma oslabeli! Sinoči še tako veseli, a danes skoro na pol mrtvi. Kdo bi si bil mislil? Lepo vas prosijo, ako bi mogli priti popoldne samo za trenotek k njim.“

Dragotin se je takoj postavil pred njo.

„Povej svoji lepi gospe in svojemu še lepšemu gospodu, da moja žena ne pojde nikamor! Pač pa pridem jaz, da poravnam neke račune!“

Donelo je iz njegovih besed sovražno pretenje — to je čutila celo dekla; osupla je pogledala Vikico, a ko je videla, da je tudi ta vsa prestrašena, se je nerodno poklonila ter izginila.

Dragotin pa je stopil k Vikici.

„Tako tedaj! To so torej tvoji shodi — lepo prijateljstvo to! — Ti obiskuješ Malyjevko, da s svojimi poseti varaš mene in njo. — Nesramnica! Podla stvar, ki nisi vredna, da te nosi zemlja! — Dej, reci, da ni res, ako si upaš, ako si nedolžna! — Fej! Celi trg že govori o tebi, a se roga meni, meni, ki sem bil doslej tako spoštovan, tako pošten, tako vzgleden človek! Fej te bodi! . . . Oh, moj Bog, da moram biti vprav jaz tako nesrečen! O joj, joj, kačo sem grel na svojem srcu, in zdaj me je pičila, da se je strup njen razlil po mojih žilah, da je uničeno telo moje in duša moja! O gorje, gorje ti, težak odgovor te čaka!“

Vedno bolj se je razvnel, vedno hujše je vpil. Njegovo vpitje pa je privabilo na lice mesta tudi taščo, a takoj za njo je prihitela še Dragica.

Oni pa je sedaj, ko je imel več prič, vpil le še huje.

„Oh, kam naj se sedaj denem, kam naj pogledam! S povešenimi očmi bom moral stopati po trgu, v tla bom moral gledati, ko pride kdo v prodajalnico — in to vse zaradi moje žene, ki je tako nizka, tako strašno nizka in podla! Oh, na mestu bi te ubil, da, ubil bi in ugonobil bi tebe in sebe!“

Stopil je bliže nje, ne meneč se za mater, niti za Dragico; nehote in nevede je vzdignil roko v strasti svoji, in težko je padla na Vikičino ramo.

Ta pa je stala pred njim bleda, mrtvaško bleda, a mirna in ponosna. Ni je ganilo njegovo tarnanje, niti njegovo stokanje, katero se ji je zdelo bolj smešno, nego resno in žalostno. — Šele, ko se je je roka njegova dotaknila tako nemilo, je zdrgetala pod udarcem, a tudi trdo stisnila ustnice, katere je bila vprav odprla, da bi se opravičila.

Starka, ki je do zdaj tiho opazovala, kar se godi, je zdaj skozi nos zahohnjala: „Oh jej, nič ji ne bo škodilo, nič! Moj Bog, kadar mož tepe ženo, se smejejo angeljci! Moj Bog, kolikrat je mene moj stari — Bog mu daj dobro! Le jo, le jo — nič ji ne bo škodilo!“ —

A Dragotin je v slepi strasti svoji položil drugič roko nanjo, še predno je mogla zabraniti Dragica. Tedaj pa je le-ta stopila med njiju; prijela je sestro za roko ter jo vlekla za seboj v svojo sobico.

Vikica je stopala za njo v neki omotici, brez svoje volje, kakor otrok.

XI.

Dva dni po teh dogodkih je Dragotin po večerji sam stopal po svoji sobi. Roke je držal sklenjene na hrbtu, tilnik mu je bil upognjen, in videti je bil popolnoma strt in uničen; kamor mu je seglo oko, povsod vse prazno, povsod vse tiho, povsod vse pusto in zapuščeno. Ni je bilo več Vikice, soproge njegove, ki je z navzočnostjo svojo oživiljala pusto sobo; odšla je bila takoj po onem dogodku z Dragico, ne da bi se bila od njega poslovila, niti da bi bila izpregovorila samo besedico v svoje opravičenje. V naglici sta bili zmetali z Dragico nekaj stvari v škatlje in odšli. In Vikica je bila pri tem tako neobčutljiva, tako popolnoma mirna, kakor ne bi se bilo zgodilo nič posebnega . . .

Danes se je bil Dragotin nekoliko umiril in začel je premišljevati zadnje dogodke bolj trezno. Začelo ga je biti sram, da se je tako razburil — on, katerega sicer ni razburila nobena stvar, on, kateri je bil sicer tako hladen, tako neobčutljiv! Kako hladno se je vedno vedel proti svoji soprogi — niti z migljajem ni izdal, da ima kaj ljubezni do nje. Da, niti sam ni vedel, kako jo ljubi — do onega trenutka, ko se je prepričal na lastna učesa, da ga ona vara. Tedaj pa mu je zaječalo srce — strepetalo je, kakor pod težkim udarcem in se krivilo v bolečinah, da mu je zmešalo celo trezni razsodek. V takem na pol

brezumneni stanju se je izpozabil tako daleč, da je položil roko nanjo. In danes, ko to premišluje, danes, ko nje ni več tukaj, danes, ko srce hrepeni po njej, danes se vprašuje:

„Ali je bilo tisto moje ravnanje upravičeno? Ali sem smel kaj takega uprizoriti na besede preproste natararice? Ali ni morda ona nedolžna?“

Ali zopet mu je šepetal drug glas, da je morda vendar resnica, kajti kako bi se o tem sicer govorilo že po krčmah, kako bi se drugače mogla blatiti njegova čast že po javnih krajih? In zopet ga je zaskelilo v srcu. Koliko bi bil dal, da bi bil vedel resnico, da bi smel reči z gotovostjo: ona je nedolžna, ali pa: ona je kriva!

In stopila mu je pred oči vsa ona doba, katero je preživel z njo, in priznati si je moral, da Vikica ni imela prijetnega življenja pri njem; celo materi svoji je dajal preveč oblasti nad-njo — in nič čudno ne bi bilo, ako si je ona drugod poiskala nadomestila ljubezni!

Nemiren je legel v posteljo in sklenil je, da mora dognati resnico . . .

* * *

Druzega dne proti poldnevu sta ropotala dva težka vozova po trških ulicah. Počasi in mogočno so stopali težki, visoki konji pod velikanskimi homoti, kakor bi premišljali vsako stopinjo svojo; ob straneh pa sta hodila voznika v visokih črevljih, vihteč dolga svoja biča po zraku ter pokajoč, da se je po vsem

trgu razlegalo; semtertja pa sta z njima pobožala dolgo, sivkasto grivo lepih živali.

Pred Kovačevo hišo sta se vozova ustavila. Takoj za njima pa je prikorakal Grapar, oče Vikičin, z resnim obrazom in razgubanim čelom; prišel je bil nekoliko pred vozoma z malim kolesljem ter se ustavil v neki gostilnici, čakajoč, da prideta voznika.

Zdaj je pa stopil v prodajalnico in hipoma stal pred osuplim Dragotinom. Nekoliko časa sta se oba merila z očmi, a kmalu je Dragotin povесil svoje. Grapar pa mu je nekaj pripovedoval z zamolklim, na pol pridušenim glasom. Dragotin je molče poslušal; potem pa je naglo dejal:

„Gori je vse; kar hočete, pa storite!“

Nato je pograbil klobuk ter hotel oditi. Toda takoj se je nečesa domislil, se obrnil ter dejal:

„Pa vozova zapeljite na dvorišče in tam nakladajte! Ni treba, da bi vse zijalo in delalo svoje opazke.“

Z brzimi koraki je odšel in takoj izginil za bližnjim ovinkom. Sam ni vedel, kje je, kaj dela — tako mu je vrelo po glavi, tako ga je tiščalo v prsih. Bežal je ven iz trga ter blodil po opustošenih njivah in travnikih, vedno dalje in dalje, sam ne vedoč, kam. Na jeziku pa mu je bilo vedno eno in isto, venomer in ves čas je sikal in stokal:

„Ta sramota, oh, ta sramota!“ . . .

Daleč od trga je zopet stopil na cesto. A tedaj je začul za sabo lahek ropot gosposke kočije. Predno se je zavedel, ga je došel Maly, vozeč se na izprehod.

Že je hotel ustaviti ter povabiti Dragotina, da prisede; toda o pravem času ga je še posvaril notranji glas nemirne njegove vesti. Ozrl se je v Dragotina in takoj spoznal njegovo nenormalno stanje; obšla ga je zla slutnja, in ne, da bi mu bil kdo povedal, je takoj vedel, da Dragotin že ve vse.

Prisiljeno se je nasmeljal pa pozdravil.

Toda v Dragotinu je zavrelo. Videl je pred seboj rušitelja svoje sreče, videl svojega največjega sovražnika — kakor bi trenil, se je oprijel Malyjeve kočije ter je izkušal, da bi prisedel.

„Ti . . . ti . . . ti zver, ti satan . . .“ je sikal in se penil . . .

Toda Maly mu je siloma odtrgal roke od voza, švignil po konjih — in drdral je dalje, naglo kot blisk.

Dragotina pa je vrglo v stran, da bi bil kmalu obležal v jarku . . .

V tem pa sta voznika in še dva druga trška težaka nakladala na pripravljena vozova na dvorišču Vikičino opravo. Ko je stara Kovačica videla, kaj nameravajo, jih je hotela ovirati v njih delu; toda Grapar jo je kmalu poučil, da nima tukaj nič govoriti. Od jeze se peneč, se je zaprla v svojo sobo, da je ni bilo več videti . . .

Oni pa so donašali po stopnicah najprej težke, svetlo izlikane predalnice, omare in okusno poslikane skrinje iz masivne orehovine, da so pod njimi mučno sopli, in da so jih trdi robovi želi globoko v roke; škripalo in zibalo je pohištvo po presledkih na stop-

nica, kakor bi ječalo in se nerado ločilo od svojih prostorov, na katerih se je zdaj vzdigal debel prah in se kopičile umazane smeti. Za predelniki, omarami in skrinjami so prišle na vrsto postelje, mize in mizice, a nazadnje stoli in druga drobnjad. Nosači pa so se pri tem delu smejali in uganjali burke, da je odmevalo po hiši, kakor bi se obhajala hrupna veselica . . .

Ko je nekdo nesel zadnji stol po stopnicah, je zadel z njim tako nerodno ob zid, da mu je odletela noga.

„Pusti jo, naj ostane tukaj“, je zaupil hipoma drugi. „Morda ve, da se še kdaj vrne tudi polomljeni stol, in da se tedaj zopet pritisne k njemu!“

„Hm, to je že mogoče – toda menda tačas, kadar bom jaz škof“, je zagodrnjal eden izmed voznikov.

Ko je bilo vse naloženo, so napeli vrvi po dolgem in po črez, nategnili, da je zaškrtalo in zaškripalo – in brž je bilo vse povezano. Črez in črez pa so potegnili zeleno pobarvano plahto.

Ko so potegnili konji in so se odprla vrata na dvorišče, je stala pred hišo gruča ljudi, ki so se rado vedno ozirali, opravljali in smejali; hipoma se je bila namreč raznesla po trgu novica, kaj se godi pri Kovačevih . . .

* * *

Malyjevka ni drugi dan po domači veselici vstala; prehudo, prekruto jo je bil zadel nenadni udarec. Že prej bolehnata in slabotna, je zdaj popolnoma obnemogla. Soprogu pa ni zinila nobene besedice, nobenega

očitanja. On pa se tudi ni brigal zanjo in vesel je bil, da je molčala . . .

Še tisti dan je poslala, ko je videla, da ni soproga doma, po Vikico. Ali, kako se je začudila, ko ji je povedala dekla o nastopu Dragotinovem. Saj vendar ni mogoče, da bi bil še kdo drugi vedel o šinočnjem dogodku!

Kako strašno dolgočasno ji je bilo, ko je morala sama ležati, ko ni imela žive duše, s katero bi se mogla pogovoriti. In Vikice ni hotelo biti ne drugi dan, ne pozneje. Pač je zvedela, da je bilo neko pismo zanjo, najbrž od Vikice, toda gospod je vtaknil v žep. Tako ji je pripovedovala kuharica . . .

Po onem sestanku z Dragotinom pa se je Maly domislil, da mora v mesto; popustil je bolno soprogo in posle same ter se odpeljal še tisti dan . . .

Nesreča ne pride rada sama. Nekoliko dni pozneje je dobila Malyjevka od brata pismo, v katerem ji je naznanil, da se je ločil od soproge in tako izpraznil hišo svojo. Vzroka ji ni navedel.

„Nama je že usojeno tako“, je dejala, prebravši pismo . . .

Tako so potekali dnevi drug za drugim. Hrepenela je po Vikici, hotela je tudi že večkrat poslati ponjo, toda vselej se je premislila. Morala je priznati, da ima prav, da po onih dogodkih ne prestopi več praga Malyjeve hiše. Ker ni hotela po njej vpraševati, tudi ni vedela, da je ni več v trgu. Drugi si pa ni upal ziniti o tem, vedoč, da je vse v zvezi z njenim soprogom . . .

V tem sta pretekla dva meseca. Zunaj je sijala pomlad, in vrstili so se krasni dnevi drug za drugim; vrtovi so bili posuti s cvetjem, oglasil se je zopet slavec — vse je bilo veselo, vse živo. A Malyja še ni bilo domov . . .

V milejšem letnem času je tudi Malyjevki odleglo, in začela je vstajati. Hodila je s prva po sobi, pozneje po vrtu in v nekaj tednih je že bila trdna za silo.

Tedaj pa je pisala bratu dolgo pismo, na katero ji je takoj odgovoril, da jo sprejme srčno rad na svoj dom. Nikakor ni hotela več ostati pri svojem možu.

Dan, predno se je odpravila k bratu, je sklenila, da obiše Vikico. Bilo je še zelo zgodaj, ko je vstopila pri Dragotinu. Ta je bil osupel in v precejšnji zadregi. Skoraj ni vedel, kako bi jo sprejel. Vendar jo je odvedel v sprejemnico.

Tam ga je vprašala Malyjevka po Vikici. Široko je odprl oči ter zrl, kakor bi hotel reči, da se ona šali z njim. A ko je izprevidel, ga govori Malyjevka resno, je stopil v svojo sobo; takoj se je zopet vrnil ter donesel nekaj papirjev, katere je pred njo predložil.

Bila je — tožba za ločitev, katera mu je bila šele pred kratkim časom dostavljena . . .

Ko se je čez dobre pol ure vračala Malyjevka proti domu, je bila zapustila Dragotina ona slaba volja, katera ga je mučila že mesece. Naglo se je preoblekel, spravil nekaj nujnih reči v red, ukazal napreči in kmalu potem je oddrdral z dvorišča.

XII.

Pri Graparju so bili danes vsi nekako razburjeni. Mati Graparica se je nemirno vrtela okoli ognjišča, brisala raz čelo sitni pot, kateri ji je vedno silil čez redke sivkaste obrvi, in katerega je provzročevala so-parica, hlapeča iz napol odkritih loncev in kozic. Iz največjega lonca, stoječega ponosno vprav na srednji luknji, pa je radovedno gledalo tolsto bedro puranovo; v kotu pod nizkim sklednikom se je še zdaj kupičilo njegovo perje, po katerem je prhala drobna mačica, išoč po njem še kaj mesnega. Videti je bilo, da je sklenil življenje svoje pred nedolгим časom. In kdo ve, komu na čast!

Dragica je nemirno letala semtertje, iz kuhinje v gornje nadstropje in od tam zopet v kuhinjo. A stopala je tako tiho, da skoro ni bilo čuti njene stopinje.

Posebno, ko je hodila mimo zadnjih vrat na dolgem hodniku, je stopala po prstih in le rahlo pritiskala svetlo kljuko, stopajoč v svojo sobo . . .

Grapar pa je hodil v gostilniški sobi od mize do mize. Tu je popravil žveplenke, tam pobrisal prah, tam zopet otresel prt, na katerem je bilo ostalo nekoliko drobtinic; v vsem njegovem vedenju pa je bilo videti nekak nemir, in prijel je za to ali ono stvar tako hlastno, da se je prav čutila nervoznost, katera se ga je bila polastila . . .

Proti enajsti uri pa je vsem odleglo. V kuhinjo je pristopicala veselega obraza dobro rejena žena srednje starosti in velikosti.

„Hvala Bogu, vse je dobro!“ je vzkliknila proti Graparici . . .

Gori pa, med mehкими blazinami in v polumraku, katerega so provzročevali nizko spuščeni zastori, je ležala Vikica. Bila je blede, in njen prej okrogli obraz je bil videti, kakor bi se bil podaljšal; a s tem je pridobil več zanimivosti. Njeno oko je bilo izgubilo nekoliko onega žarnega ognja, a bilo je videti še bolj globoko in svetilo se je od blaženstva, ko ji je obviselo na drobni stvarci, ležeči zraven postelje na beli blazini.

„Dajte jo sem,“ je šepnila zraven stoječi babici. Ta ji poda hčerko.

Ona pa jo gleda in gleda, pritiska ustnice svoje na drobno čelce, na ozka ustca, na teme in šepeta venomer:

„Kako je lepa, kako je lepa!“

Toda hipoma ji kane v to blaženstvo grenka kaplja spomina.

„Ah, uboga stvarca, očeta nimaš — očeta!“

In solza ji stopi v oko ter kane na drobni obrazek . . .

Vrata se odpro in v sobo stopi mati, za njo Dragica in nazadnje še Grapar . . .

Dočim je bila vsa družina zbrana okoli Vikice, je priropotal voz pred vrata. Grapar je šel naglo nizdoli po stopnicah, a v veži mu je stopil nasproti — Dragotin.

Neki izraz nejevolje je šinil Graparju preko obraza, in že je hotel Dragotinu kar hrbet obrniti.

Toda tedaj ga je prijel Dragotin za roko in hlastno ga je vlekel za saboj v sobo.

Tam pa je skoro pokleknil predenj, držeč njegovo desnico ter prosil:

„Odpustite, odpustite! Vrnite mi Vikico in vse poravnam! — Vse bo še dobro!“

Toda Grapar je ostal hladen; niti z obrvmi ni trenil. Nazadnje pa je dejal mirno in resno:

„Dobil si mojo hčer po čudni poti, po oni dandanes že ne več nenavadni poti, po kateri se ženijo vsi sebičneži. In tega sem kriv jaz, kriva očetovska moja trma. Ko sem te zagledal, si mi bil všeč. Toda varal sem se o tebi, preveč sem ti zaupal. Mislil sem, da sem svojemu otroku pripravil dobro zavetišče, a namesto tega sem ga pripravil v nesrečo. Toda pri vsej svoji trdoti sem imel in imam še srce za svojo hčer, in bolje je da se ločita, nego da bi ona imela živeti tako življenje pri tebi! Njej ne bi bil verjel, a poučila me je o vsem Dragica. — Torej lahko izprevidiš, da nimava nič več skupaj!“

Dragotin je bil uničen. Sam ni vedel kaj mu je storiti. Imel je vendar toliko ponosa v sebi, da ni hotel nadalje moledovati. Zdelo se mu je, da se je tako že preveč ponižal.

Grapar pa je nadaljeval:

„Jaz gotovo ne dajem potuhe svojim otrokom, preveč mi je sveta očetovska dolžnost. Toda ker sem izprevidel, kako brezmiselno, kako brezsrčno si delal z mojo hčerjo, ne smem in ne morem drugače! — Doma ji bo pač manj krivice, nego pri tebi . . . In

dobro si zapomni, kar ti rečem: tako, kakor si delal ti, ne delajo moške!“ . . .

Dragotina je zadela vsaka beseda; premikal se je, kakor bi mu kdo rezal meso kosec za koscem raz telo Ali hipoma ga je prevzela neka trma in dejal je:

„Jaz sem storil svojo dolžnost in sem se ponižal. Ker niste hoteli, vi glejte!“

Rekši se je obrnil in stopal je počasi skozi vežo. Poklical je hlapca in takoj je velel, da napreže.

Ko je že sedal na voz, je stopila k njemu Dragica. „Lep oče, kateri še svojega otroka noče videti!“

Dragotin jo je strmeč gledal. Toda kmalu je izpregledal, kaj to pomeni. Hipoma je pozabil vse, poslušal je samo svoje srce. Zagnal je vajeti daleč od sebe, pa razburjen hitel po stopnicah za Dragico.

Tam je planil k postelji, in ne da bi mogel spraviti besedico iz svojih ust, je pokleknil pred Vikico ter iskal njene roke in stiskal bele dolge prste na trepečoče svoje ustnice. Ona pa mu ni branila Potem je pa naglo vstal, vzel dete v naročje ter mu zrl dolgo, dolgo v bledikasto ličce.

Drugi so se oddalili, in ostala sta sama. In začel se je med njima dolg pogovor, kateri se je končal z njenimi besedami:

„Vsa je podobna tebi, le poglej jo natančno!“ . . .

* — *

*

Zdaj je Vikica zopet pri svojem možu v trgu. Toda Dragotin je ves drugačen. Otresel se je vsega vpliva, katerega je imela nanj mati. Odkazal ji je v

hiši poseben prostor ter skrbel, da ji ni nedostajalo ničesar; saj je bila mati njegova. Toda ukazovati in mednja se vtikati ni smela nič več.

To je starko tako razburilo, da je kmalu obolela, in da so jo že na zimo odpravili za vselej od hiše. —

Zdaj hodi Dragotin s svojo soprogo čestokrat v družbo in na izprehode; spremi jo semtertja na veselice, in najlepša sloga je med njima. Tudi ostalo razumništvo trško je z njegovim „izpreobrnjenjem“ jako zadovoljno. Celo v njegovi hiši se zbere včasih kratkočasna družba.

Toda z Graparjem je bil takrat težko obračunal; le-ta se ni hotel vdati in ni hotel slišati ničesar o kakem sporazumljenju. Treba ga je bilo prijeti od vseh strani. In lotili so se ga vsi: mati, Vikica in Dragica. Ko se je pa vdal, je narekoval Dragotinu pogoje, katere je ta sprejel in se jih je tudi vestno držal . . .

Zopet je romala Vikičina oprava v trg, in postavili so se predalniki, skrinje in omare na prejšnja mesta; vse je bilo tako kot prej. Samo polomljenega stola niso dali popraviti, da je vendar ostal spomin, da nekdanj ni bilo vse v redu. —

Ljudje v trgu so kmalu pozabili prejšnjih dogodkov in le malokje so se še menili o Vikičenem begu in njeni vrnitvi. —

Vikica pa je bila srečna. —

* * *

Dragica je zdaj tudi že omožena z nekim železniškim uradnikom.

V trgu se je pa tudi marsikaj izpremenilo. Maly se je bil stalno naselil v stolnem mestu in je v trgu prodal svoje posestvo, katero je kupil neki Nemeč, tako da je zdaj v trgu tudi nemštvo primerno zastopano. Njegova soproga živi pri bratu ter je od njega sodno ločena. Vedno je še bolehná in silno občutljiva. Z Vikico si dopisujeta . . .

Slugova Milica je vzela bledega notarjevega pisarja. Stanovala sta v Slugovi krčmi, in tako je lahko ona še vedno točarila in pomagala Slugi, ki se je bil v tem že zelo postaral. Vendar je še lazil po vinski kupčiji, vsaki večer se ga je dobro navlekel, cvileče prepeval s svojimi gosti. Le-ti pa niso bili več tisti; kajti odkar ni bilo več Malyja, je hodila k Slugi v krčmo večinoma le trška sodrga. — Ko pa je umrl Sluga, je podedovala po njem Milica krčmo in vse, in zdaj ni treba pisarju več čepeti cele dneve pri pisalni mizi. — Pač pa prečepa vdano in pokorno v svojem kotu v kuhinji za mizo ter obira ostanke, dočim se žena suče okoli gostov in spravlja okrogle denarce v svoj žep . . . Včasí se pa prikaže v krčmi tudi župan Pevec, ki pa ni več župan, odkar je zmá-gala v trgu — konservativna stranka. Skupno z bivšim pisarjem ga zvrneta včasí na račun Pevčev v kuhinji po pol litra in se spominjata pri tem časov, „ki so bili“ . . .

Poetiški navdahnjeni kaplan gospod Lojze je tudi izginil iz trga. Nastali so časi, ki niso bili njegovemu liberalizmu nič kaj ugodni. Najprej ga je začel pisano gledati neposredni njegov predstojnik,

polagoma vsi stanovski tovariši. Najbolje jo je pogodil, da se je umaknil tja daleč čez „veliko lužo“, kjer menda nekje v ameriškem pragozdu pase slovenske dušice, ki jih je nemila usoda iz drage domovine izgnala tja v novi svet. Ali jim tudi pridiguje v krasnih verzih, mi ni znano, toliko pa vem, da se njegovih dolarjev veseli marsikaka dobrodelna domača naprava, kajti pošlje jih vsako leto nekaj v rodno svojo zemljo. In tako si postavlja v srcih svojih rojakov, dasi odsoten, trajen spomin. Vsa čast mu!

XIII.

Bilo je nekega zimskega dne, ko je burja razgrajala okoli trških hiš, da si ni upal nihče izpod strehe. Od strešnih kapov so visele dolge in debele ledene sveče, da je človeka že zazeblo, ako se je na-nje oziral iz tople sobe. Vrabci so prezebali okoli hišnih vrat in delali „koše“; šlo jim je za kožo . . .

Vikica je sedela v prodajalniškem „komptoarju“ pri gorki peči ter zamišljeno zrla v knjigo, katera ji je bila zdrknila v naročje. Kar zasliši, da se je oglasil zvonec pri vhodnih vratih; ozre se skozi okno v prodajalnico.

Tam pa se je pojavil visok, razcapan berač. Njegov še mladi, toda od pitja zabuhli obraz je kazal sledove duševne in telesne propadlosti ter pričal, da je mož živel hitro, zelo hitro. Lasje so mu bili dolgi in razmršeni in obleka slaba in razcefrana, da mu je komaj zakrivala prezeble ude, in tresoč se noge so čepele v raztrganih, starih opankih. Ves

je trepetal mrazu, in le počasi je lezel naprej ter zahteval „frakelj“ kratkega.

Vikica se je stresla, da jo je zazeblo po vsem životu, ko je zagledala ta obraz. Tako se ji je zdel znan, in vendar se ni mogla spomniti, kje ga je že videla. Toda, ko je berač izpregovoril, tedaj ga je hipoma spoznala.

Bil je nekdanji Rožičev knjigovodja.

Obrnila se je v stran in zbežala je naglo po stopnicah v gornje nadstropje. Tam je prijela dveletnega sinčka v naročje in ga pritiskala strastno na prsi . . .

V tistem trenutku je vstopil Dragotin, ki se je bil vprav vrnil iz svoje filijalke.

„Ljubi moj, pojdi v prodajalnico, pa daj onemu beraču nekoliko drobiža, poznam ga!“

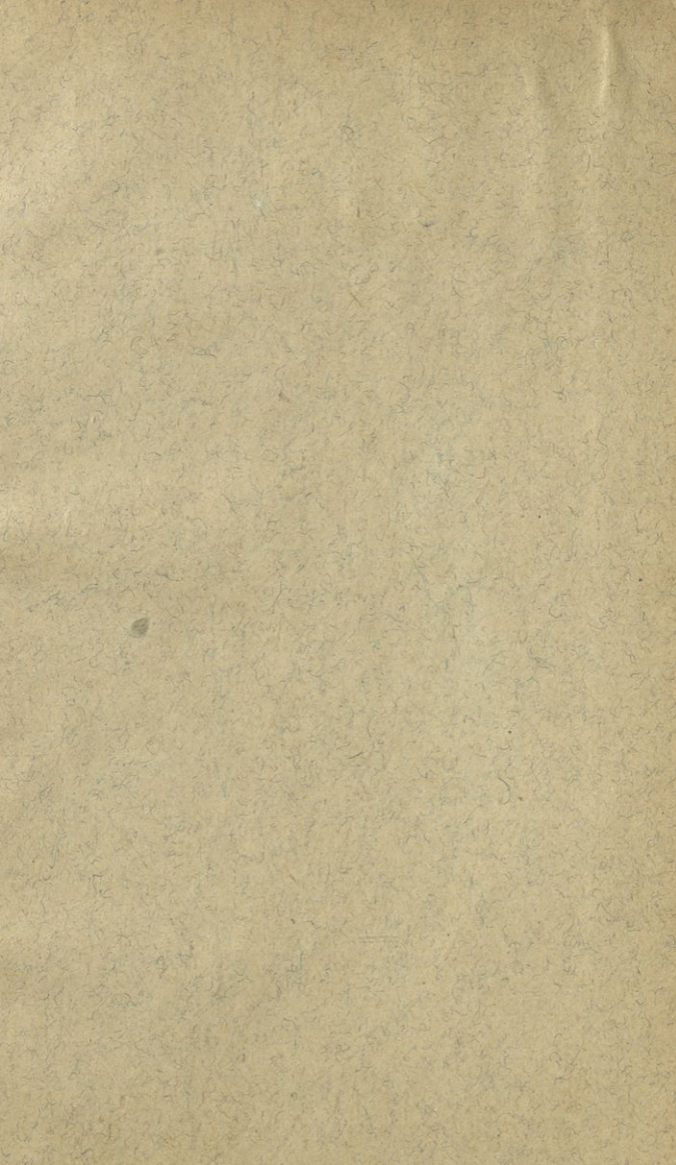
Dragotin je odšel in mu stisnil v roke nekaj novcev. Ta pa se je zahvaljeval, priklanjajoč se do tal ter odšel.

Toda denar mu ni koristil. V bližnji žganjarnici ga je zapil in ker je potem še pijan razgrajal, so ga vrgli zvečer na cesto.

Nedaleč od tam pa so ga našli drugi dan zmrzlega. Preiskava je dokazala, da je bil begunec, ki je bil pred časom pobegnil iz zapora v Gradiški, kjer je bil zaprt zaradi poneverjenja.

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

00000420749

